

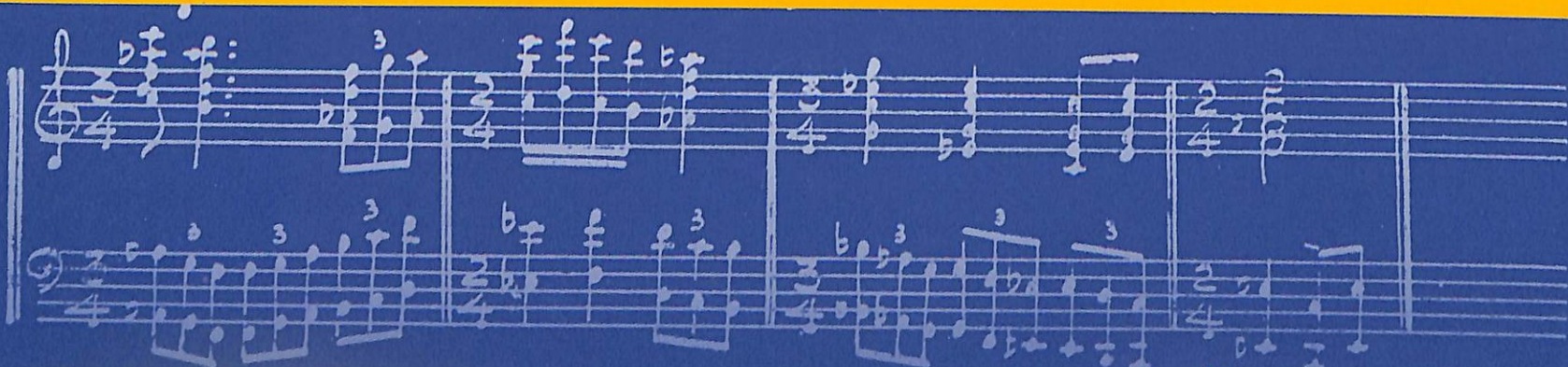
ΧΑΡΑΧΤΗΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

α) ΣΤΟ ΜΑΡΜΑΡΕΜΕΝΟ ΠΑΛΑΤΙ

β) ΜΑΡΩ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΕΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ

16 ΤΕΤΑΡΤΗ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΜΕΓΑΡΟΥ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Α.Ε.
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ 2001-2004

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Κείμενα προγράμματος: **Χρίστος Μητσάκης**

Ευχαριστούμε θερμά το Σύλλογο “Μανώλης Καλομοίρης” για την παροχή κειμένων και φωτογραφικού υλικού

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ (1883-1962)

ΑΝΑΤΟΛΗ

Μουσικό παραμύθι σε δύο μέρη και ένα intermezzo

Σε ερμηνεία concertante

Ελεύθερη διασκευή του συνθέτη από το μονόπρακτο του Γιάννη Καμπύση

Μουσική διεύθυνση: **Βύρων Φιδετζής**

Μουσική διδασκαλία Χορωδίας Θεσσαλονίκης: **Μαίρη Κωνσταντινίδου**

Μουσική διδασκαλία Χορωδίας Animato: **Snejina Hristova**

Μουσική προετοιμασία: **Νίκος Βασιλείου**

ΜΑΡΩ: Τζούλια Σουγλάκου, σοπράνο
ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ: Δημήτρης Σιγαλός, τενόρος
ΛΑΜΙΑ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ: Κωνσταντίνος Κατσάρας, μπάσος
ΑΡΑΠΙΝΑ: Βαββάρα Τσαμπαλή, μέτζο σοπράνο
ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΩΝ ΑΣΠΡΩΝ ΝΗΣΙΩΝ: Σοφία Κουανίδου, σοπράνο
ΤΥΦΛΟΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ: Άκης Λαλούσης, βαρύτονος

ΧΟΡΩΔΙΑ ΑΝΙΜΑΤΟ ΣΟΦΙΑΣ
ΧΟΡΩΔΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

NEW BULGARIAN SYMPHONY ORCHESTRA

Μουσική διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Σαράντα χρόνια μετά τον θάνατο του Μανόλη Καλομοίρη, το Υπουργείο Πολιτισμού τιμά τον μεγάλο έλληνα μουσουργό, ανακηρύσσοντας το 2002 ως Έτος Καλομοίρη.

Ο Μανόλης Καλομοίρης έπλασε τη μουσική του με οδηγό ένα όραμα, το οποίο περιγράφει στο προγράμμα της πρώτης του συναυλίας το 1908 στην Αθήνα: να φτιάξει «μια αληθινή Εθνική μουσική, βασισμένη από τη μια μεριά στη μουσική των αγνών μας δημοτικών τραγουδιών, μα και στολισμένη από την άλλη με όλα τα τεχνικά μέσα που μας χάρισεν η αδιάκοπη εργασία των προοδεμένων στη μουσική λαών, και πρώτα πρώτα των Γερμανών, Γάλλων, Ρούσων και Νορβηγών».

Η «Πολιτιστική Ολυμπιάδα», συμμετέχοντας στο Έτος Καλομοίρη, παρουσιάζει στη Θεσσαλονίκη την «Ανατολή», έργο όχι ιδιαίτερα γνωστό στο ευρύ κοινό, αλλά βαθιά συμβολικό, που ο συνθέτης ξεκίνησε να επεξεργάζεται το 1908 και ολοκλήρωσε το 1944, εποχή ιδιαίτερος επαχθή για την ελληνική ιστορία. Το έργο αυτό, για το οποίο ο δημιουργός του δούλεψε αυθόρμητα, ειλικρινά και από απόλυτη εσωτερική παρόρμηση, όπως ο ίδιος ομολογεί, αποτελεί έναν Ύμνο στην Αγάπη και συμβολίζει ουσιαστικά τη γέννηση της νέας Ελλάδας μέσα από τη δίνη του πολέμου.

Ευάγγελος Βενιζέλος
Υπουργός Πολιτισμού

Με την Ανατολή ο Μανώλης Καλομοίρης προσπάθησε να δώσει στο έθνος και το λαό «ό,τι καλύτερο έχει η ψυχή του με λογισμό και με όνειρο» σε μια δύσκολη και σκοτεινή εποχή για την Ελλάδα. Αν και ο Σμυρνιός συνθέτης καταπατήθηκε με αυτήν από το 1908, εντούτοις η μουσική της αναπτέρωση έγινε το Δεκέμβρη του 1944. Ο Καλομοίρης σε εκείνη την επώδυνη εποχή του μίσους δεν μπόρεσε να μείνει στατικός ούτε στην έμπνευση ούτε στην τεχνική του. Και το μικρό μονόπρακτο του Γιάννη Καμπύση μετουσιώθηκε σε δαυλό που πυροδότησε τη μουσική του φαντασία. Η Ανατολή έγινε τελικά το ξέσπασμα όλου του τού «είναι» εκφράζοντας τον καημό ενός τεχνίτη που προσπαθεί ατελεύτητα να συγκινήσει με τον Ύμνο της Αγάπης.

«Θέλησα να στήσω λυχνάρι μικρό παρηγοριάς κι αγάπης μέσα στην άγρια νυχτιά που μας σκεπάζει» σημειώνει ο ίδιος στην εισαγωγή του για το έργο.

Ο Καλομοίρης αποτόλμησε να καταπιαστεί με μια ριζική ανασκευή του αρχικού μονόπρακτου του Καμπύση, τόσο σε επίπεδο δραματικό όσο και ποιητικό. Τα πρόσωπα του έργου καθοδηγήθηκαν σε διαφορετικούς δρόμους από αυτούς που ο συγγραφέας τους είχε αρχικά χαράξει. Η μουσική του Καλομοίρη, αναδύοντας μελωδίες και πρόσωπα, αφομοιώνει ενθουσιώδη στοιχεία της νεαρής του ηλικίας όσο και ώριμες μουσικές αποδόσεις που αναδεικνύουν το νεωτερικιστικό του ύφος και πάνω από όλα την ελληνικότητα της ψυχής του.

Η Πολιτιστική Ολυμπιάδα με την Ανατολή βρίσκει έναν ακόμα τρόπο να επικοινωνήσει τα μηνύματα και τα οράματά της μέσα στη σημερινή πραγματικότητα. Σήμερα καλούμαστε να αναγνωρίσουμε στο έργο του μεγαλύτερου Έλληνα συνθέτη της σύγχρονης Ελλάδας όλα εκείνα τα στοιχεία που τον καθιστούν επίκαιρο και μοναδικά εμπνευσμένο. Η συνεργασία με το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης εγγυάται την επίτευξη αυτού του στόχου με ένα άψογο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

Ευγένιος Γιαννακόπουλος

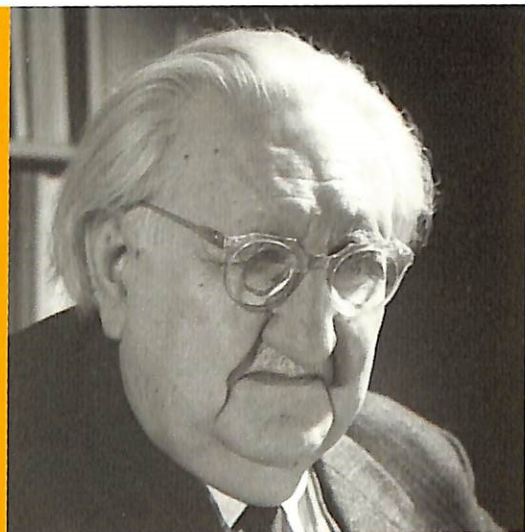
Πρόεδρος του Οργανισμού Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε.

Το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Έτους Καλομοίρη, τιμώντας το μεγάλο Έλληνα συνθέτη, παρουσιάζει το έργο του *Ανατολή*. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι η εκτέλεση αυτή είναι η πρώτη μετά την πρεμιέρα της όπερας τον Δεκέμβριο του 1945 από την Εθνική Λυρική Σκηνή.

Η *Ανατολή* αποτελεί ένα συμβολικό παραμύθι που αντλεί από την ελληνική μουσική παράδοση και στο οποίο δεσπόζει η γυναικεία μορφή. Με την αγάπη, τη δύναμη και τελικά τη θυσία της νικά και οδηγεί στην αναγέννηση. Ο συνθέτης, περήφανος για την ελληνικότητα της ψυχής του, στοχεύει στην αφύπνιση της Ελληνικής Ιδέας σε μια ταραγμένη εποχή της Ελληνικής Ιστορίας γεμάτη μίση και πάθη.

Η παραγωγή της όπερας εντάσσεται στο πλαίσιο της «Πολιτιστικής Ολυμπιάδας 2001-2004». Αποτελεί την πρώτη συνεργασία του Μεγάρου Μουσικής Θεσσαλονίκης με έναν φορέα που κατεξοχήν προβάλλει και στηρίζει τον Ελληνικό Πολιτισμό και του οποίου η υποστήριξη συνέβαλε στην άρτια καλλιτεχνική απόδοση του έργου.

Αλέξανδρος Μπακατσέλος
Πρόεδρος Δ.Σ. Ο.Μ.Μ.Θ.

1883 14 Δεκεμβρίου. Γέννηση του Μανώλη Καλομοίρη στη Σμύρνη. Γιος του γιατρού Ιωάννη Καλομοίρη από τη Σάμιο και της Μαρίας, το γένος Χαμουδοπούλου, από τη Σμύρνη.

1887 Θάνατος του πατέρα του. Την κηδεμονία του αναλαμβάνει ο θείος του, Μηνάς Χαμουδόπουλος.

1890 Πρώτα μαθήματα μουσικής από τον Διγενή Καπαγκρόσα.

1894 Σύντομη εγκατάσταση στην Αθήνα. Συνέχιση μαθημάτων πιάνου με τον Τιμόθεο Ξανθόπουλο.

1899 Κωνσταντινούπολη. Φοιτά στο Ελληνογαλλικό λύκειο Χατζηχρήστου. Κάνει μαθήματα πιάνου με τη Σοφία Σπανούδη, που τον εμπνέει καλλιτεχνικά και του δωρίζει ποιήματα του Κωστή Παλαμά.

1900 Εκφράζει το ενδιαφέρον του για το δημοτικό τραγούδι. Ξαφνιάζει τους συμμαθητές του και τον καθηγητή του, Μηνά Αυθεντόπουλο, παρουσιάζοντας εργασία για τη δημοτική γλώσσα με αφορμή το βιβλίο του Ψυχάρη *Το Ταξίδι μου*.

1901 Η οικογένειά του τον προορίζει για γιατρό. Ο ίδιος όμως παίρνει την απόφαση να ασχοληθεί αποκλειστικά με τη μουσική. Λαμβάνει τηλεγραφικώς την άδεια από το θείο του Μηνά: «Σπουδασάτω μουσικήν. Μηνάς».

Αύγουστος. Άφιξη στη Βιέννη για μουσικές σπουδές στο Ωδείο Φίλων της Μουσικής. Καθηγητές του οι Β. Ράουχ, Α. Στουρμ (πιάνο), Χ. Γκραίντενερ (θεωρητικά και σύνθεση), Ε. Μαντυτσέβσκυ (ιστορία της μουσικής).

1902 Συνθέτει τα πρώτα του έργα: *Ανατολική Ζωγραφιά* για πιάνο και *Τρία Τραγούδια δι' Άσμα και Κλειδοκύμβαλον*.

1906 Ιούνιος. Ολοκλήρωση μουσικών σπουδών.

Παντρεύεται τη συμφοιτήτριά του στο Ωδείο, Χαρίκλεια Παπαμιόσχου, από την Κέρκυρα.

Ο Καλομοίρης επιλέγει το Χάρκοβο με τη σύζυγό του για να διδάξει και διορίζεται στο Μουσικό Λύκειο Ομπολένσκυ. Αξιοποιεί την εκεί παραμονή μελετώντας παράλληλα τη Ρωσική Μουσική Σχολή.

1907 Ολοκληρώνει τη *Ρωμέικη Σουίτα*, το πρώτο του έργο για ορχήστρα.

Αρθρογραφεί στο δημοτικιστικό περιοδικό «Νουμάς» και εκφράζει τις απόψεις του για τη δημιουργία Ελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής.

Αλληλογραφεί με τον Κωστή Παλαμά.

Γέννηση του Γιαννάκη, πρωτότοκου γιού του Καλομοίρη.

1908 Ταξίδι στην Αθήνα.

11 Ιουνίου. Συνάντηση με τον Κ. Παλαμά.

Πρώτη συναυλία με έργα του στην Αθήνα, στην αίθουσα του Ωδείου Αθηνών με έργα του για πιάνο, δύο πιάνο και τραγούδια. Σάλος για την επιλογή της δημοτικής στη διατύπωση του προγράμματος. Το Ωδείο Αθηνών προτείνει την καθαρεύουσα ή τη γαλλική. Από μελετητές το κείμενο

αυτό θεωρείται το μανιφέστο της Νεοελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής. Ο Παλαμάς του αφιερώνει ένα ποίημα που έχει τίτλο «Στο Μουσικό Μανώλη Καλομοίρη».

1909 Ο θίασος της Μαρίκας Κοτοπούλη ανεβάζει στο θέατρο «Νέα Σκηνή» το έργο του Γρηγόριου Ξενόπουλου *Στέλλα Βιολάντη* με μουσική του Καλομοίρη.

Γέννηση του Νίκου, δεύτερου παιδιού του Καλομοίρη, που πέθανε σε νηπιακή ηλικία.

1910 Οριστική εγκατάσταση στην Αθήνα.

Πρώτη συμφωνική συναυλία με έργα του. Παρόντες οι Ελευθέριος Βενιζέλος και Ίων Δραγούμης.

1911 Καθηγητής πιάνου και ανωτέρων θεωρητικών στο Ωδείο Αθηνών.

1912 Μελοποίηση του Β' μέρους των ποιημάτων *Ίαμβοι και Ανάπαιστοι - Μαγιοβότανα* του Κ. Παλαμά.

1913 Γέννηση της κόρης του Κρινώς.

1914 Πρώτη εκτέλεση ολόκληρου του *Κουίντέτου με Τραγούδι*, του πρώτου ιστορικά έργου μουσικής δωματίου της Νεοελληνικής Εθνικής Μουσικής Σχολής.

1915 Πρώτη εκτέλεση του έργου *Μαγιοβότανα* υπό τη διεύθυνση του Μ. Καλομοίρη και με σολίστα την Ειρήνη Σκέπερς (αίθουσα Ωδείου Αθηνών).

1916 Πρώτη εκτέλεση της όπερας *Πρωτομάστορας* στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών. Το έργο, σε κείμενο του Νίκου Καζαντζάκη, είναι αφιερωμένο από το συνθέτη στο Βενιζέλο. Το κοινό και οι κριτικοί διχασμένοι. Σε ορισμένες παραστάσεις διευθύνει η Χαρίκλεια Καλομοίρη.

1917 Πρώτη εκτέλεση της όπερας *Το Δαχτυλίδι της Μάνας* από το Νέο Μουσικό Θίασο Έλλης Αφεντάκη, διευθύνει ο συνθέτης (Δημοτικό Θέατρο Αθηνών).

1918 Γενικός Επιθεωρητής των Στρατιωτικών Μουσικών (1918-1920, 1922-1937).

Αρχή σύνθεσης της *Συμφωνίας της Λεβεντιάς*.

1919 Παίρνει μέρος στο Βαλκανικό Πόλεμο. Στο μέτωπο σχεδιάζει το αργό μέρος της 1ης Συμφωνίας, το *Κοιμητήριο στη Βουνοπλαγιά*.

Η Ακαδημία Αθηνών τον τιμά με το βραβείο Γραμμάτων και Τεχνών.

Παρατείται από το Ωδείο Αθηνών και ιδρύει το Ελληνικό Ωδείο.

1920 Πρώτη εκτέλεση της *Συμφωνίας της Λεβεντιάς* στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, με αφορμή τον εορτασμό για την απελευθέρωση της Σμύρνης από τον ελληνικό στρατό. Ο βασιλιάς Αλέξανδρος από τη συγκίνηση παρασύρει το κοινό και παρακολουθούν όλοι το φινάλε όρθιοι. Η Κατίνα Παξινού τραγουδάει το ρόλο της Μάνας στο *Δαχτυλίδι της Μάνας*.

1922 Μικρασιατική καταστροφή, γεγονός που επηρεάζει βαθύτατα τον Καλομοίρη.

1924 Ο εκδοτικός οίκος Γαϊτάνου εκδίδει τη «Θεωρία». Ο τραγικός θάνατος του γιού του Γιαννάκη, στο πλαίσιο μιας δραματικής ερωτικής σχέσης συγκλονίζει την οικογένεια του συνθέτη και αναστατώνει την Αθήνα.

1925 Ο Γκαμπριέλ Πιερνέ ενορχηστρώνει τη *Ραψωδία* για πιάνο.

1926 Αποχώρηση από το Ελληνικό Ωδείο. Ίδρυση του Εθνικού Ωδείου.

Ανάμεσα στους ιδρυτές και συνεταίρους ξεχωρίζουν οι: Μαρίκα Κοτοπούλη, Σοφία Σπανούδη, Διονύσιος Λαυράγκας, Φρειδερίκος Βολωνίνης και άλλοι σημαντικοί καλλιτέχνες. Το Ωδείο στεγάζεται στην οδό Ηρακλείου 6.

1927 Ο Καλομοίρης επιλέγει το Παλαιό Φάληρο (Τρίτωνος 87, και τώρα 81) για μόνιμη κατοικία του.

Συναυλία στο θέατρο Ολύμπια προς τιμήν του Γάλλου

συνθέτη Gabriel Pierne με τη συμμετοχή του Δημήτρη Μητρόπουλου.

1928 Το *Δαχτυλίδι της Μάνας*. Σκηνοθεσία Ροντήρης (θέατρο Ολύμπια)

1930 *Πρωτομάστορας*. Σκηνοθεσία Ροντήρης, δ/ντής ορχήστρας: Δημήτρης Μητρόπουλος, δ/ντής σκηνής: Λεωνίδα Ζώρας. Επαναλαμβάνεται το 1934.

1931 Δημιουργείται η Ένωση Ελλήνων Μουσουργών. Ο Καλομοίρης και ο Λαυράγκας συντάσσουν την επιστολή-πρόσκληση για την ίδρυσή της.

Το Δαχτυλίδι της Μάνας. Δ/ντής ορχ.: Δ. Μητρόπουλος (θέατρα Κεντρικόν και Ολύμπια).

1932 Πρώτη εκτέλεση της *Συμφωνίας των Ανίδεων και των Καλών Ανθρώπων*. Συμφωνική Ορχήστρα Ωδείου Αθηνών, δ/ντής ορχ.: Δ. Μητρόπουλος, σολίστ: Ελένη Νικολαΐδου, χορωδία μαθητών του Εθνικού Ωδείου.

Πρώτος γάμος της Κρινώς με τον αρχιμουσικό και συνθέτη Λεωνίδα Ζώρα.

Το Ωδείο μεταφέρεται στην Ομόνοια, Δώρου 3.

Ίδρυση παραρτήματος στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου με επίτιμο διευθυντή τον Καλομοίρη.

1933 Ιδρύει τον Εθνικό Μελοδραματικό Όμιλο με σκοπό τη συστηματική καλλιέργεια του μελοδράματος στην Ελλάδα. Μέσα σε ένα χρόνο λειτουργίας δίνει 103 παραστάσεις, με ελληνικό και ξένο ρεπερτόριο.

Έναρξη εσπερινών λαϊκών μουσικών σχολών με προσιτά διδάκτρα για εργαζόμενους νέους.

1934 Ο Μανώλης Καλομοίρης διευθύνει τις ορχήστρες των ραδιοφωνικών σταθμών Πράγας και Βαρσοβίας με έργα ελλήνων συνθετών (Λαμπελέτ, Λαυράγκα, Καλομοίρη, Κοκκίνου, Ζώρα).

Παράσταση του Μελοδραματικού Ομίλου σε Αλεξάν-

δρεια και Πορτ-Σαιντ.

1935 Ολοκληρώνει το *Συμφωνικό Κοντσέρτο για Πιάνο και Ορχήστρα* και το αφιερώνει στη μνήμη της Καλλιόπης Κοκκίνου, την πρώτη γυναίκα καθηγήτρια θεωρητικών στο Ωδείο.

Μεταφορά του Ωδείου στο κτίριο επί των οδών Σολωμού και Γ' Σεπτεμβρίου.

1936 Εκλέγεται πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών (1936-45).

Θάνατος του Βενιζέλου. Ηγείται, παρά την απαγόρευση, του μουσικού αγήματος στην κηδεία. Υποχρεώνεται από το παλάτι σε παραίτηση από τη Στρατιωτική Μουσική.

1937 Πρώτη εκτέλεση του *Συμφωνικού Κοντσέρτου για Πιάνο και Ορχήστρα*. Δ/ντής ορχ.: Φιλοκτήτης Οικονομίδης και σολίστ: Λίλα Λαλαούνη.

Συμφωνική συναυλία έργων Καλομοίρη στα Ολύμπια. Πρώτη εκτέλεση: *Ρωμείκη σουίτα* (νέα επεξεργασία), *Από τα Λυρικά του Σικελιανού, Στου Όσιου Λουκά το Μοναστήρι*.

1938 Το *Συμφωνικό Κοντσέρτο για Πιάνο και Ορχήστρα*, από τη Φιλαρμονική του Βερολίνου με σολίστ την Κρινώ Καλομοίρη.

Η «Περί μελοδράματος» ομιλία του Καλομοίρη στο Πανθεατρικό Συνέδριο στο Βερολίνο.

1939 Συναυλίες με έργα Καλομοίρη σε Γερμανία και Ρουμανία. Συμπράττουν οι: Κρινώ Καλομοίρη, Ναυσικά Βουτυρά, Φανή Αϊδαλή.

Αρχίζει τη συγγραφή των απομνημονευμάτων του.

Η Μαρία Κάλλας φοιτά στο Εθνικό Ωδείο.

1940 Ανεβαίνει το *Δαχτυλίδι της Μάνας* στο Βερολίνο με μεγάλη επιτυχία. Ο Καλομοίρης υποχρεώνεται από το ενθουσιώδες κοινό να υποκληθεί στη σκηνή μετά το τέλος

της πρώτης πράξης.

Πρώτη εκτέλεση του συμφωνικού ποιήματος *Μηνάς ο Ρέμπελος, Κουρσάρος στο Αιγαίο*. Δ/ντής ορχ.: Λεωνίδας Ζώρας.

Η Κρινώ παντρεύεται στη Γαλλία τον Jean Séailles και παραμένει εκεί σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου.

Μεταφορά του Εθνικού Ωδείου στην οδό Σολωμού 67 και Αριστοτέλους.

Ίδρυση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Σχεδόν τα 2/3 του καλλιτεχνικού προσωπικού που προσελήφθη είναι διπλωματούχοι και τελειόφοιτοι του Εθνικού Ωδείου.

1941 Οι δραματικές συνθήκες της κατοχής και προβλήματα υγείας υποχρεώνουν τον Καλομοίρη και την Χαρίκλεια να εγκατασταθούν προσωρινά στο κέντρο της Αθήνας.

1942 Ο Καλομοίρης βοηθά τους καθηγητές του Εθνικού Ωδείου με μέτρα για την αντιμετώπιση της πείνας.

1943 Η Μαρία Κάλλας τραγουδάει στο Ηρώδειο το μοναδικό ελληνικό ρόλο της καριέρας της, τη Σμαράγδα στον *Πρωτομάστορα*.

Θάνατος του Κωστή Παλαμά. Ο Καλομοίρης μελοποιεί πλήθος ποιημάτων του.

1944 Διορίζεται Διευθυντής της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Η Εστία δημοσιεύει σε συνέχειες το πρώτο μέρος των απομνημονευμάτων του με τίτλο «Η Ζωή μου και η Τέχνη μου». Θα ολοκληρώσει ακόμη ένα μέρος και θα σταματήσει ο ίδιος οριστικά στην δεύτερη σελίδα του τρίτου μέρους που αναφέρεται στο 1919.

1945 Εκλέγεται μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Πρώτη εκτέλεση της όπερας *Ανατολή* από την Εθνική Λυρική Σκηνή υπό τη διεύθυνση του Λ. Ζώρα.

Η Κρινώ τιμάται από το Γαλλικό κράτος με παράσημο για τη συμμετοχή της στη γαλλική αντίσταση.

Η Simone Seailles, κουνιάδα της Κρινώς, πεθαίνει σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Ο Καλομοίρης της αφιερώνει το συμφωνικό ποίημα *Ο Θάνατος της Αντρειωμένης*, έργο σε μορφή χορευτικής σκηνης.

1946 Πρώτη εκτέλεση του έργου *Ο Θάνατος της Αντρειωμένης* υπό τη διεύθυνση του Καλομοίρη (θέατρο Ολύμπια).

1947 Πρόεδρος της Εταιρείας Συνθετών, Συγγραφέων και Εκδοτών.

Επανεκλέγεται πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών, θέση που κρατά μέχρι το 1957.

1948 Γεννιέται η εγγονή του, Χαρά, στο Παρίσι. Ίδρυση Εθνικού Ωδείου Κύπρου, στη Λευκωσία που διευθύνει Λουλού Συμεωνίδου.

1949 Ολοκληρώνεται η έκδοση των παιδικών κομματιών για πιάνο, σε τρεις σειρές «Για τα Ελληνόπουλα».

1950 Πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

1951 Πρώτη εκτέλεση της όπερας *Τα Ξωτικά Νερά* βασισμένη στο ομώνυμο δραματικό ποίημα του νομπελίστα William Butler Yeats από την Εθνική Λυρική Σκηνή, υπό τη διεύθυνση του Alec Sherman. Η όπερα είναι αφιερωμένη στην εγγονή του Χαρά.

1952 Με αφορμή εξετάσεις του Εθνικού Ωδείου στην Αλεξάνδρεια, ο Καλομοίρης συναντά το Γιάννη Χρήστου.

1953 Επίσκεψη στο Bayreuth ύστερα από πρόσκληση των εγγονών του Ρίχαρντ Βάγκνερ. Στον τάφο του μεγάλου μουσουργού ο Καλομοίρης εναποθέτει δάφνινο στεφάνι που πήρε μαζί του από την Αθήνα.

1955 Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ωδείου ο Μανώλης Καλομοίρης.

Θέσπιση ετησίων βραβείων «Ελευθέριου Βενιζέλου» και «Κωστή Παλαμά» σε ταλαντούχους τελειόφοιτους.

1956 Πρώτη εκτέλεση της τρίτης συμφωνίας, *Παλαμική*. Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, δ/ντής ορχ.: Αντρέας Παρίδης, αφηγητής ο Θάνος Κωτσόπουλος. Ο Μάνος Χατζιδάκις εκφράζει δημόσια το θαυμασμό του για το έργο. Ο Καλομοίρης υπογραμμίζει το ταλέντο του Χατζιδάκι και του Γιάννη Χρήστου.

1957 Ολοκληρώνει τα μουσικά του απομνημονεύματα *Από τη Ζωή και τους Καημούς του Καπετάν Λύρα*, το μόνο μέχρι σήμερα άπαχτο έργο του.

Λαμβάνει μέρος σε συνέδριο στη Μόσχα όπου συναντά τον Ντιμίτρι Σοστακόβιτς.

Αρχίζει να συνθέτει τον *Κωνσταντίνο Παλαιολόγο* σε λιμπρέτο του Νίκου Καζαντζάκη.

1958 Επίτιμος πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών. Η Ένωση οργανώνει σειρά εκδηλώσεων για να τιμήσει τα 50 χρόνια καλλιτεχνικής δράσης του συνθέτη τα οποία συμπιπτουν και με τα 75 χρόνια της ζωής του. Μεταξύ άλλων η Εθνική Λυρική Σκηνή ανεβάζει και *Το Δαχτυλίδι της Μάνας* υπό τη διεύθυνση του Λ. Ζώρα. Η Σάμος συμμετέχει πανηγυρικά στον εορτασμό.

Η Χαρίκλεια Καλομοίρη γενική διευθύντρια του Εθνικού Ωδείου.

1959 Η Χαρίκλεια Καλομοίρη μαζί με τον Καλομοίρη προεδρεύουν του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Ωδείου. Η Κρινώ Καλομοίρη αναλαμβάνει τη γενική και καλλιτεχνική διεύθυνση.

1960 Θάνατος του Δημήτρη Μητρόπουλου. Προσφώνηση του Μανώλη Καλομοίρη, στη μεταφορά της σωρού του μεγάλου μαέστρου από την Αμερική, εκ μέρους της Ακαδημίας Αθηνών.

1961 Ολοκληρώνει τον *Κωνσταντίνο Παλαιολόγο* και τον αφιερώνει στον ελληνικό λαό.

Ιστορική ομιλία στην Ακαδημία Αθηνών.

1962 Πεθαίνει στην Αθήνα, στις 3 Απριλίου, στο Στρατιωτικό Ναυτικό Νοσοκομείο. Η κηδεία του γίνεται δημοσία δαπάνη στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών.

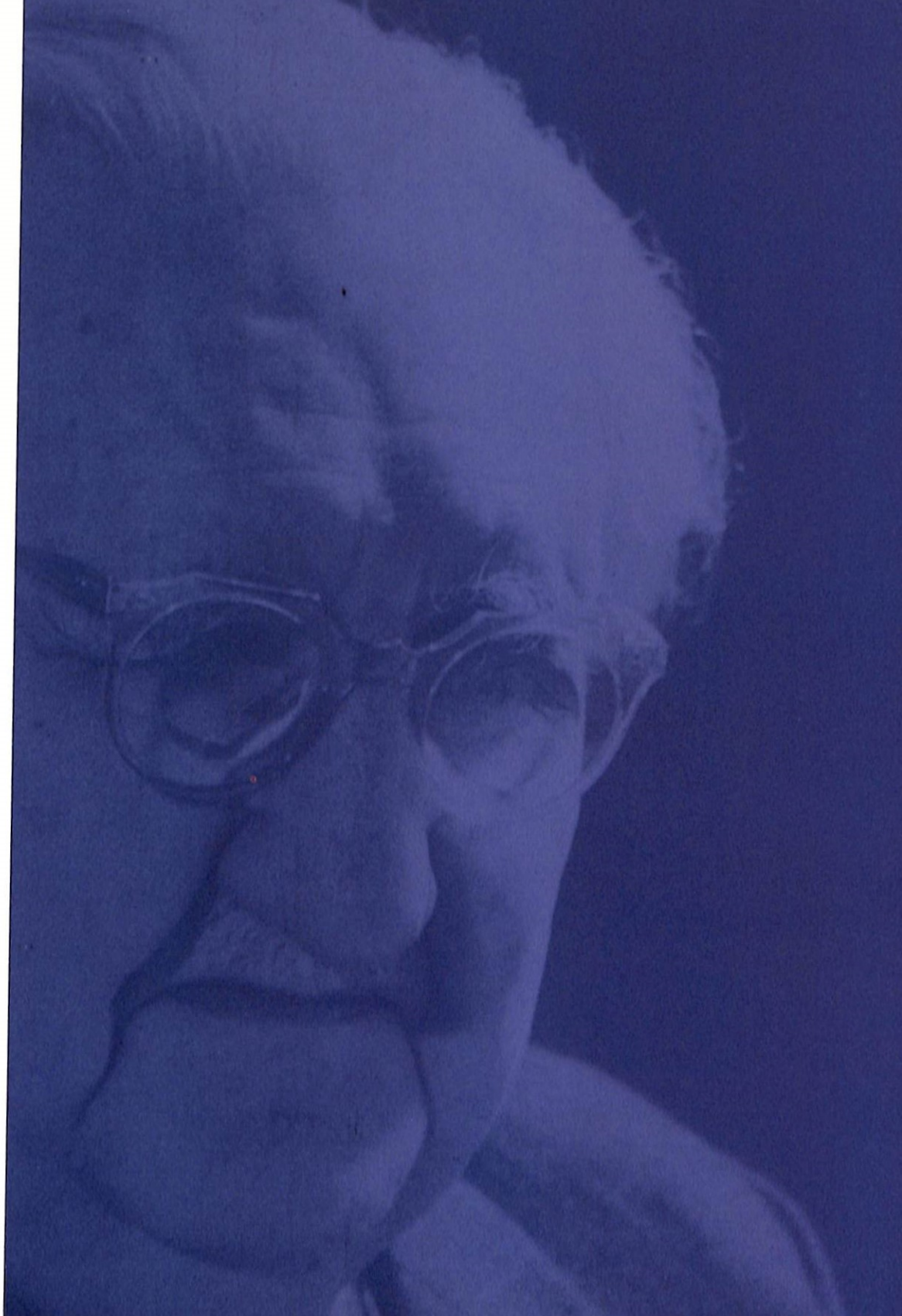
12 Αυγούστου. Ανεβαίνει η όπερα *Κωνσταντίνος Παλαιολόγος* από την Εθνική Λυρική Σκηνή, υπό την διεύθυνση Αντρέα Παρίδη.

Η Χαρίκλεια Καλομοίρη Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου.

Ο Φοίβος Ανωγειανάκης αρχίζει την σύνταξη του πρώτου πλήρους καταλόγου έργων του Καλομοίρη.

Σύνταξη:

Φίλιππος Τσαλαχούρης

Γύρω από την Ανατολή

Πόσα χρόνια! Πόσοι καιροί! Πόσοι αγώνες! Πόσοι πόνοι! και τόσο λιγοστές χαρές από κείνο το δειλινό του 1908 που ανέβαινα το δρομάκι της οδού Οικονόμου με τον Τάκη τον Ταγκόπουλο να γνωρίσω τη χαροκαμένη Μάνα, τη Μάνα του Γιάννη Καμπύση!

Κι όταν εκείνη μου χάρισε τα έργα του, που τα περισσότερα η ίδια με το υστέρημά της είχαν εκδόσει, το πρώτο που μίλησε στη μουσική μου φαντασία ήτανε το μικρό του μονόπραχτο *Ανατολή*, και θέλησα να το βάλω σε μουσική. Όμως γρήγορα ένοιωσα πως κάτι μούλειπε τότες για να το πραγματοποιήσω. Εξ άλλου και το εργάκι μου φαινότανε δυσκολοπρόσφερτο στο μουσικό φτερούγισμα και απροσάρμοστο στου ρυθμού και της μελωδίας τους νόμους και τις επιταγές. Έτσι ταχειά άλλα θεατρικά δημιουργήματα με ταβήξανε μέσα στην ποιητική και τη δραματική τους κυκλωσιά. Ο *Πρωτομάστορας* του Καζαντζάκη, αργότερα το *Δαχτυλίδι της Μάνας* του ίδιου του Καμπύση με συνεπήρανε και για αρκετά χρόνια απασχολήσανε το μουσικό μου οργανισμό.

Μαζύ μ' αυτά τα συμφωνικά μου έργα, οι *Ίαμβοι και Ανάπαιστοι*, το Τρίο μου, παραμέρισαν ολότελα την *Ανατολή* από το θυμητικό μου, ίσως και οι ταλαιπωρίες και οι δοκιμασίες, ηθικές και υλικές που πέρασα με τα διάφορα ανεβάσματα από τα δύο γνωστά μου μουσικοθεατρικά έργα, να μ' έκαναν να μην τολμώ να καταπιαστώ με άλλο μουσικό δράμα ή μελόδραμα.

Κάποτε όμως, ύστερα από χρόνια και καιρούς, κ' ήτανε

θαρώ το καλοκαίρι του 1934, ξαναβρέθηκε η *Ανατολή* να φτερουγάει μπρος στις ψυχής μου, την καλύβα σαν ένα πουλάκι κυνηγημένο από το χειμωνιάτικο βορριά, να χτυπάει τα τζάμια ενός χαμηλού σπιτιού γυρεύοντας άσυλο και ζεστασιά. Κι άνοιξα το παράθυρο κ' η *Ανατολή* βρέθηκε πάλι θρονιασμένη μέσα στα βάθη του είναι μου.

Και βάλθηκα να την τραγουδίσω.

Όμως γρήγορα ένας καινούριος απόμακρος σκοπός με μιαν επιταχτική και ορμητική διάτα βάλθηκε να με κάνει να σωπάσω το τραγούδι της. Το κοντσέρτο μου για πιάνο και ορχήστρα που κι αυτό από χρόνια πολλά βασάνιζε το θυμητικό μου, με συνεπήρε ξάφνου κι από τις αρχές του 1935 παραμέρισε κάθε άλλη μου σκέψη ως που να το υλοποιήσω μουσικά.

Ύστερα άλλοι πόνοι κι άλλοι καιμοί τραβήξανε τη μουσική μου έμπνεψη μακριά απ' την *Ανατολή*, και σε λίγο οι τραγικές μέρες του 1940-1944 μου φέρανε τους *Καιμούς και τη ζωή του Καπετάν Λύρα*, το *Θάνατο της Αντρείωμένης*, κι ο Παλαμάς ξαναζωντάνεψε μπροστά μου με καινούργιες σειρές από τραγούδια του που αναβλύσανε μουσικά μέσα από την ψυχή μου. Και κρατήσανε σχεδόν αποκλειστικά τα χτυποκάρδια μου για δύο περίπου χρόνια μέσα στην Παλαμική μεγαλουργία.

Όμως την *Ανατολή* όσο και να την είχα παραμερίσει δεν την αποξεχνούσα και δεν την απόδιωχνα από το φτωχικό μου μουσικό καλύβι. Κάπου κάπου ξαναγυρνούσα σε δαύτη και λιγόσταγα προχωρούσα με βήμα σημειωτό στη

μουσική της αναπτέρωση. Ως το Νοέμβριο του 1944, δέκα ολάκαιρα χρόνια, δεν είχα ολοκληρώσει ούτε το ένα έχτο από το όλο έργο.

Κ' ήρθε Δεκέμβρης του 1944. Κλεισμένος στο σπιτάκι μου του Φαλήρου δόθηκα όλος στην *Ανατολή κ' η Μάρω*, «η δειλή κ' αγνή κοπέλλα που ξαγρυπνάει άφοβη κι ατρόμητη για να ξεμαρμαρώση το μαρμαρωμένο Βασιλόπουλο και να του ξαναδώσει πάλι νιάτα και ζωή», μου φάνταζε σαν ένα σύμβολο του καημού που φλογίζει όλους όσους πονέσανε για την Ελλάδα και την Ελληνικήν Ιδέα, για το ξεμαρμάρωμα της Ελληνικής ψυχής, της Ελληνικής Πατρίδας και ποθοπλαντάζανε να χαρούνε την καινούρια της ζωή και τα Νιάτα. Ένωσα όμως σύγκαιρα πως εκείνο που με σταματούσε τόσα χρόνια να προχωρήσω στην ολοκλήρωση του έργου ήτανε η Νιτσεϊκή ατμόσφαιρά του και ιδίως το Νιτσεϊκό του τέλος που ίσια ίσια τα όσα φρικτά ζήσαμε τα απαίσια αυτά χρόνια και που εξακολουθούσαμε να ζούμε μου το έκανε ακόμα πιο αποκρουστικό. Κι άστραφτε μέσα στις μανιασμένες Δεκεμβριανές και μεταδεκεμβριανές μέρες, και μέσα στη σκοτεινιά του μίσους που έδεχνε και δέρνει όχι μόνο τον τόπο μας αλλά και όλο τον κόσμο, μπρος στα θαμπωμένα μάτια της ψυχής μου ο Ύμνος της Αγάπης που εγώ ταπεινός κι απλοϊκός τραγουδιστής θέλησα να τον στήσω λυχνάρι μικρό παρηγοριάς κι αγάπης μέσα στην άγρια νυχτιά που μας σκεπάζει, αλλάζοντας ριζικά το τέλος του έργου.

Το ξέρω πως η φωνή μου μικρή κι αδύναμη και το λυχνάρι τρεμοσβύνει, κι ούτε που προσμένω τη φωνή μου ν' ακουστή μέσα στη βαρυχειμωνιά ούτε και το λυχνάρι να φωτίση τα φοβερά σκοτάδια. Όμως ο καημός ενός τεχνίτη που προσπαθεί όσο του να μένη πάνω από την άγρια μάνητα των παθών κι αν δεν πρόκειται να συγκινήση και

να συγκλονίση κανένα δε θα πη πως δεν πρέπει να εκδηλωθή.

Ο κάθε καλλιτέχνης έχει μέσα του κ' ένα Δον Κιχώτη που τον κάνει να πιστεύη πως μπορεί να καταπιαστή με το μεγάλο και τ' ακατόρθωτο.

Έτσι κ' η *Ανατολή* όπως τη διαμόρφωσα τελικά εγώ ποιητικά και μουσικά, σαν ένα ξέσπασμα όλου του είναι μου ίσως να ζητάει ν' αποδώσει πολύ περισσότερα απ' όσα η συνθετική δυναμικότητά μου μπορεί να υλοποιήση. Όμως πάντα νομίζω πως θα μείνη σαν ένα έργο που ο δημιουργός του δούλεψε αυθόρμητα, ειλικρινά και από απόλυτη εσωτερική παρόρμηση.

Από την παρόρμηση αυτή και από την οικονομία του έργου βγήκανε, χωρίς από την αρχή να βάλω καθορισμένο πρόγραμμα ή «συνταγή» κανενός είδους, μερικοί τεχνικοί σχηματισμοί που πέρνουνε τώρα έτσι όπως τις βλέπω, τον χαρακτήρα κάποιων τολμημάτων και νεωτερισμών.

Τέτοια είναι η χρησιμοποίηση της χορωδίας σε μερικά σημεία του έργου και ιδίως στην αρχή, σαν οργανικό μέρος της ορχήστρας που μ' αυτήν αποτελεί ένα αδιαίρετο σύνολο.

Η αντικατάσταση του Βαγνερικού εξαγγελτικού μοτίβου με τους «Χαρακτηριστικούς σκοπούς» που όσο κι αν συγγενεύουν με τα εξαγγελτικά μοτίβα, πέρνουνε τη μορφή τους κι από του καραγκιόζη τους «χαρακτηριστικούς σκοπούς» που τραγουδάνε οι ήρωες όπως λ.χ. ο Σιόρ-Νιόνιος, ή ο Μπαρμπα-Γιώργος πριν εμφανιστούνε στη σκηνή, με το χαρακτηριστικό τους σκοπό. Στην *Ανατολή* το Βασιλόπουλο, η Βασίλισσα, ο Ρήγας, η Λάμα, οι Κουρσάροι, τραγουδάνε το χαρακτηριστικό τους σκοπό που δίνει το χρώμα και το ύφος στην κατοπινή εξέλιξη του έργου και των προσώπων. Ο χαρακτηριστικός σκοπός της Μάρως

πάλι ακούγεται πρώτα στην ορχήστρα και πλησιάζει περισσότερο με το εξαγγελτικό Βαγκνερικό μοτίβο ενώ η Αραπίνα ξετυλίγει το δικό της από το τραγούδι των Κουρσάρων που αυτό συγγενεύει στενά με το κουρσάρικο μοτίβο από ένα μου νεανικό έργο για πιάνο, την 1η μου Μπαλάντα στους στίχους του V. Hugo «Dans la gallère capitane nous étions quatre vingt rameurs».

Κάτι άλλο που ίσως θάπρεπε να προσεχτή στην *Ανατολή* είναι η «ομιλητική μελωδία» που αντικαθιστά το ρετσιτατίβο της παληάς όπερας και την ατελείωτη μελωδία του Βαγκνερικού μουσικού δράματος. Η ομιλητική μελωδία υποβαστώνει τη δράση ως που να έρθουν τα μεγάλα λυρικά και δραματικά ξεσπάσματα ν' απλωθούνε στις φωνές και στην ορχήστρα.

Αν σ' αυτά προστέσωμε τη διαφορετική κ' ελαφρότερη τεχνοτροπία της ενορχήστρωσης και την καθαρά στατική και ορατοριακή τεχνική του «Ύμνου της αγάπης», θα δούμε πως η *Ανατολή* διαφέρει σε πολλά σημεία από τα δύο προηγούμενα μουσικοδραματικά μου έργα, τον *Πρωτομάστορα* και το *Δαχτυλίδι της Μάνας*. Δεν ξέρω αν αυτό θα βγη για καλό ή για κακό του έργου. Πιστεύω όμως πως ο τεχνίτης δεν μπορεί να μείνη στατικός ούτε στην έμπνεψη, ούτε στην τεχνική του. Όπως η ψυχή μας ξετυλίγεται έτσι και η τέχνη και η έμπνευσή μας πρέπει να ξαναζωντανεύη και κάποια Μάρω κάθε τόσο, να την ξεμαρμαρόνει και να την ξανανειόνει.

Μια τελευταία εξήγηση νομίζω πως θάπρεπε να δώσω σε κάποιο ερώτημα που θα μπορούσε να προβληθή.

Είναι ή δεν είναι Ελληνική η μουσική της *Ανατολής*;

Είναι όσο και όλη η άλλη μου μουσική δημιουργία.

Η μουσική μου, η οποία και όση μουσική μου δημιουργία αν πιστεύω πως κλείνει μέσα της κάτι από την Ελληνική

μουσική ψυχή, δεν είναι γιατί στην επεξεργασία της μεταχειρίζεται το Ελληνικό δημοτικό τραγούδι ή γιατί γράφεται απάνω σε καθορισμένο τεχνικό πρόγραμμα και σε μουσικές «συνταγές» που θα θέλανε να προσδιορίσουνε το Ελληνικό χρώμα.

Σ' όλο μου το μουσικό έργο, άλλως τε, αντίθετα από ότι πιστεύει ο πολύς κόσμος, ελάχιστα είναι τα Ελληνικά δημοτικά τραγούδια που έχω χρησιμοποιήσει και αυτά διακοσμητικά η επεισοδιακά. Στην *Ανατολή* μάλιστα που δεν το έφερε η υπόθεση, ούτε ένα δε μεταχειρίζομαι. Αλλού βρίσκεται κατά τη γνώμη μου ή κάποια και όποια Ελληνικότητα της μουσικής σ' ένα συνθέτη όπως και σ' ένα ποιητή. Στην ελληνικότητα της ψυχής του. Να έχει κλείσει την Ελλάδα στην ψυχή του, όπως λέει ο ποιητής, για να νοιώση ν' αναδύονται οι μελωδίες και οι ρυθμοί οι Ελληνικοί, όχι αντιγράφοντας το λαϊκό τραγουδιστή, μα συνεχίζοντας τη δημιουργικοί του γραμμή και αφομοιώνοντας τη βαθύτερη αισθητική και μουσική υφή των μελωδιών και ρυθμικών του στοιχείων.

Έτσι θα πλατύνει τα όρια της μουσικής του έμπνευσης και θα βρρίσκει αυθόρμητα τα μελωδίσματα, τους ρυθμούς, τις αρμονίες που θάχουνε τόση σχέση με την Ελληνική λαϊκή μουσική, όση έχει ο στίχος του Παλαμά με το δεκαπεντασύλλαβο του δημοτικού τραγουδιού.

Ιδιαίτερα στην *Ανατολή* οι πεντάσημοι και πριν απ' όλα οι εφτάσημοι χαρακτηριστικοί της Ελληνικής μουσικής ρυθμοί παίρνουνε κάποιο πλάτεμα που νομίζω πως πρώτη φορά στην έχταση αυτή έχει αποτολμηθή στη διαμόρφωση της μουσικής μας γλώσσας.

Αυτά είχα να πω για την όλη σύλληψη και απόδοση της *Ανατολής*. Έξω από το μουσικό της αναπτέρωμα απετόλμησα και καταπιαστώ και με μια ριζική της δραματική και

ποιητική ανασκευή που ξεπερνάει ίσως τα όρια της συνειθισμένης διασκευής σε «λιμπρέττο». Ας μου συχωρεθή το τόλμημά μου αυτό. Όπως ο θεατρικός συγγραφέας ο αληθινός, φαντάζομαι πως πρέπει να «ζη» τα πρόσωπά του και να παρακολουθή τις τύχες και το ξετύλιγμά τους, άλλο τόσο κι ο θεατρικός μουσικός πρέπει να τα «ζη» μουσικά και ποιητικά και να τα παρακολουθή σε μιαν εξέλιξη που να μην μπορεί να προκαθοριστεί από την αρχή. Έτσι τα πρόσωπά μου παίρνοντας για ξεκίνημα το δραματάκι του Καμπύση, τραβήξανε ενα δρόμο συχνά διαφορετικό από εκείνο που είχε χαράξει ο συγγραφέας. Στο δρόμο τους συναντήσαμε κι άλλες μορφές που δεν βρισκόντουσαν μεσ' στο περίγυρο του αρχικού έργου, που γυρεύανε κι αυτοί κι αυτοί επιταχτικά τη μουσική τους απόδοση από το συνθέτη.

Αυτά όσα νομίζω πως θάπρεπε να λεχτούνε πριν απ' την εχτέλεση της *Ανατολής*.

Η εχτέλεση αυτή θα κρίνει αν δικαιώνεται ή όχι ο Συνθέτης της.

Όπως και νάχει μέσ' στη σημερινή ανεμοζάλη που ακόμα δέρνει τον κόσμο και ιδιαίτερα τη μεγάλη όσο και μαρτυρική μας Πατρίδα, πιστεύω πως εμείς, οι κάθε λογής τεχνίτες, ανήμποροι και στων όπλων την κλαγγή και στις πολιτικές τους μαιάνδρους, το πιο χρήσιμο που είχαμε και έχουμε να κάνουμε είναι να δίνουμε στο Έθνος και το λαό μας με την Τέχνη μας, ότι καλλίτερο έχει η ψυχή του κ' η ψυχή μας με λογισμό και μ' όνειρο. Κι αυτό προσπάθησα να κάμω με την *Ανατολή*.

Μανώλης Καλομοίρης

(Παλιό Φάληρο, του Σταυρού 1945)

Ο Καλομοίρης και η Όπερα στα πλαίσια μιας Εθνικής Μουσικής

«Μία πρώτη εκτέλεσις του Καλομοίρη δεν σημαίνει μόνον ένα ακόμη βήμα προς τα εμπρός. Είναι και ένα ορόσημο που μας υπενθυμίζει τον μακρύ δρόμο που έχει διανύσει ο συνθέτης... [Η δημιουργία του] εκπληρώνει μία βασική αισθητική ανάγκη, που ξεκινά, θα έλεγα, από μία έμμομη αντίδραση στην πανίσχυρη κυριαρχία του ιταλικού βερισμού. Η πεποίθησις ότι ο γυμνός νατουραλισμός συγχέει τις συμπτωματικές ωμότητες της καθημερινής ζωής με την αλήθεια, ωδήγησε τον Καλομοίρη να στηρίξει τα μουσικοδραματικά του έργα αποκλειστικά στον μύθο, που πάντοτε επίκαιρος, ανεξάντλητος, αιώνιος, περικλείει στην αυστηρή του λιτότητα την πεμπτούσια του τραγικού και του μοιραίου.»

Έτσι είδε την πρώτη παρουσίαση των *Ξωτικών Νερών* τον Ιανουάριο του 1951, τέταρτης όπερας του Καλομοίρη, ο μουσικοκριτικός Μίνως Δούνιας. Η ίδια περιγραφή μοιάζει να ταιριάζει απόλυτα και για την αμέσως προηγούμενη του όπερα, την *Ανατολή*, ένα μουσικό παραμύθι βασισμένο στο μονόπρακτο θεατρικό έργο του Γιάννη Καμπύση.

Ο Μανώλης Καλομοίρης γεννιέται στη Σμύρνη το 1883 όπου και παίρνει τα πρώτα μαθήματα μουσικής στο «Παλλάδιον Οικοτροφείον». Αρχίζει μαθήματα πιάνου στην (1894-99) Αθήνα με τον Τιμόθεο Ξανθόπουλο και συνεχίζει στην Κωνσταντινούπολη (1899-1901) με τη Σοφία Σπανούδη, η οποία τον εμπνέει καλλιτεχνικά και του δωρίζει ποιήματα του Κωστή Παλαμά. Την ίδια εποχή αναπτύσσει ενδιαφέρον για το δημοτικό τραγούδι. Αποφασίζει να ασχοληθεί αποκλειστικά με τη μουσική και όχι με τις ιατρικές σπουδές. Εξασφαλίζοντας την άδεια από

το θείο του Μηνά Χαμουδόπουλο, σπουδάζει πιάνο και σύνθεση στο «Ωδείο Φίλων της Μουσικής» στη Βιέννη (1901-6). Εκεί του δίνεται η ευκαιρία να γνωρίσει από κοντά τη μουσική των συνθετών του ρομαντισμού και ιδιαίτερα του Ρ. Βάγκνερ που τον επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Σημαντική εντύπωση του προκαλεί η μουσική αντιμετώπιση της λαϊκής ποιητικής συλλογής «του παιδιού το μαγικό κόρνο» στα έργα του Γκ. Μάλερ. Μετά την αποφοίτησή του ζει για μερικά χρόνια (1906-10) στο Χάρκοβο της Ρωσίας, όπου διδάσκει πιάνο στο «Λύκειο Ομπολένσκι». Στο Χάρκοβο έρχεται σε επαφή με τη Ρωσική μουσική, ειδικότερα με τα έργα της «ομάδας των πέντε» που σφραγίζουν τη δική του μουσική δημιουργία και γεννούν την ιδέα για αναγκαιότητα ύπαρξης Ελληνικής Εθνικής Σχολής. Έκτοτε όλη η συνθετική του δημιουργία θα κινείται στα πλαίσια μιας Εθνικής μουσικής. Την ίδια εποχή ανακαλύπτει την ποίηση του Γιάννη Ψυχάρη και του Κωστή Παλαμά, αρχίζει να δημοσιογραφεί στο περιοδικό «Ο Νουμάς» και τάσσεται ένθερμα υπέρ των δημοτικιστών. Το 1908 εμφανίζεται για πρώτη φορά ως συνθέτης στην Ελλάδα και στο τυπωμένο πρόγραμμα της συναυλίας εκθέτει τις απόψεις του για τη δημιουργία «... Εθνικής Σχολής ... βασισμένης στη μουσική των αγνών δημοτικών τραγουδιών, στολισμένη με όλα τα τεχνικά μέσα που χάρισε η αδιάκοπη εργασία των προοδεμένων στη μουσική λαών και πρώτα πρώτα των Γερμανών, Γάλλων, Ρώσων και Νορβηγών». Από το 1910 εγκαθίσταται μόνιμα στην Αθήνα και αναπτύσσει πολύπλευρη δραστηριότητα ως συνθέτης, παιδαγωγός, συγγραφέας και διευθυντής διαφόρων

καλλιτεχνικών φορέων. Πεθαίνει στην Αθήνα το 1962. Αξίζει να αναφερθεί ότι υπήρξε καθηγητής πιάνου και ανωτέρων θεωρητικών στο Ωδείο Αθηνών (1910-19) και αργότερα στο Ελληνικό Ωδείο (1919-26) και στο Εθνικό Ωδείο (1926-62) – τα δύο τελευταία ιδρύθηκαν από τον ίδιο. Ανάμεσα στα 1918-20 και 1922-37 διορίστηκε Γενικός Επιθεωρητής των Στρατιωτικών Μουσικών. Ίδρυσε τον Εθνικό Μελοδραματικό Όμιλο (1933-35) και συμμετείχε στην ίδρυση της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών (1919 και 1931) της οποίας υπήρξε πρόεδρος (1936-45 και 1947-57). Διατέλεσε αντιπρόεδρος του Ανώτατου Διοικητικού Συμβουλίου Μουσικής του Υπουργείου Παιδείας (1943-52) και μετά την κατάργησή του, μέλος του Γνωμοδοτικού Μουσικού Συμβουλίου. Την περίοδο 1944-45 ανέλαβε τη διεύθυνση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και από το 1950 έως 1951 διορίστηκε πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της. Το 1945 εκλέχτηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, έχοντας στο μεταξύ τιμηθεί με πολλά ελληνικά και ξένα παράσημα, ανάμεσα στα οποία και το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών.

Η πρωτοφανής για τα ελληνικά μουσικά δεδομένα συνθετική παραγωγή του Καλομοίρη περιλαμβάνει όλα τα είδη φωνητικής και ενόργανης μουσικής και υπήρξε σταθμός στην πορεία της νεοελληνικής μουσικής του 20ου αιώνα. Τρεις συμφωνίες, μουσική δωματίου, συμφωνικά ποιήματα, σκηνική μουσική, τραγούδια με συνοδεία πιάνου ή ορχήστρας και πέντε όπερες (σώζεται και ένα ανολοκλήρωτο μουσικό δράμα από την εποχή της διαμονής του στο Χάρκοβο). Ήδη αναφέρθηκε πως το έργο του διέπεται από ένα σαφή προσανατολισμό στα ιδεώδη των «εθνικών σχολών». Αρκετά νωρίς συνειδητοποίησε πως για να υπάρξει μια ελληνική λόγια μουσική με εθνικό χαρακτήρα έπρεπε να εμπλέξει την ελληνική παράδοση με την αισθη-

τική της, με ένα μέσο μουσικής έκφρασης που ήταν οικείο στον υπόλοιπο κεντρικό και βόρειο ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό το μέσο ήταν η συμφωνική ορχήστρα και οι μεγάλες μουσικές φόρμες, με τη δική τους βέβαια αισθητική. Το εγχείρημα είναι αρκετά τολμηρό και επικίνδυνο για το αισθητικό του αποτέλεσμα. Οι προσπάθειες δεν ήταν πάντοτε επιτυχημένες και δεν ήταν λίγοι που τον κατηγορήσαν για «βαγκνερισμό» της μουσικής του.

Ο ίδιος στον πρόλογο του σπαρτίτου της *Ανατολής* θα δηλώσει πως «η Ελληνικότητα ενός συνθέτη βρίσκεται στην ελληνικότητα της ψυχής του ... Ρυθμοί και μελωδίες να μην είναι αντίγραφα του «λαϊκού τραγουδιστή» αλλά συνέχεια της δημιουργικής του πνοής». Αν και αυτό φαντάζει ως δικαιολογία, για τις κατηγορίες περί «βαγκνερισμού», ειδικά στην περίπτωση του Καλομοίρη πίσω από αυτή τη δήλωση κρύβεται κάποια αλήθεια και ένας πόθος.

Και βέβαια, στο έργο του Καλομοίρη συγχωνεύονται ετερογενή μεταξύ τους στοιχεία. Οι ιδέες της ευρωπαϊκής αστικής τάξης, οι αξίες της αγροτικής κοινωνίας και ο νοικοκυριστικός μικροαστισμός, ο οποίος φαίνεται να μην μπορεί να κατανοήσει και να ελέγξει τις βίαιες αλλαγές που συντελούνται γύρω του. Αυτά τα ετερόκλητα στοιχεία εκφράζονται με τη μορφή και το μέσο της ευρωπαϊκής ορχηστρικής μουσικής και το πνεύμα της Ελληνικής δημοτικής και Βυζαντινής παράδοσης. Αναπόσπαστο στοιχείο στα πλαίσια δημιουργίας μιας εθνικής μουσικής είναι η χρήση της γλώσσας και μάλιστα η καθομιλούμενη «λαϊκή» γλώσσα που είναι κατανοητή από τον απλό λαό. Σε όλα του τα έργα ο Καλομοίρης εμπνέεται από την σύγχρονη Ελληνική ποίηση, η οποία στην εποχή του ήταν πιο προχωρημένη σε σχέση με τη Ελληνική μουσική. Εκτός από τα τραγούδια, τα περισσό-

τερα από τα μεγάλης πνοής συμφωνικά του έργα περιλαμβάνουν το στοιχείο του λόγου είτε ως τραγούδι είτε ως αφήγηση. Το πεδίο όμως για πλήρη ανάπτυξη του λόγου και της μουσικής, σε συνδυασμό και με το θέατρο είναι φυσικά η όπερα.

Στα πέντε έργα λυρικού θεάτρου του Καλομοίρη, γραμμένα σε διαφορετικές περιόδους της συνθετικής του πορείας, διαφαίνεται τόσο η επιθυμία του να στραφεί σε γνωστούς πρωτοπόρους λογοτέχνες της εποχής του, όσο και η διαφορετική μουσική αντιμετώπιση του κάθε έργου. Αν και δεν είναι δυνατό να γίνει ένας διαχωρισμός της πορείας του Καλομοίρη σε περιόδους εξέλιξης του συνθετικού του ύφους, διαφαίνονται κάποια στοιχεία εναλλαγής της τεχνοτροπίας ανάλογα με τις επιδράσεις που δέχονταν κατά καιρούς, τόσο μουσικές όσο και εξωμουσικές. Επιπλέον παρατηρείται στον Καλομοίρη μια συνειδητή μεταβολή τεχνικής και ύφους από έργο σε έργο ανάλογα με το ζητούμενο του περιεχομένου κάθε έργου.

Η μουσική του Καλομοίρη βρίσκεται στο μεταίχμιο της εθνικορομαντικής σχολής του 19ου αι. και των εθνικορομαντικών σχολών του 20ου αι. Παράλληλα, κινούνται και τα νέα ανανεωτικά ρεύματα της σύγχρονης μουσικής του 20ου αι. Στο έργο του συγκεντρώνονται τα χαρακτηριστικά του πρώτου εθνικού ρομαντισμού που επηρεάζεται κυρίως από τον Βάγκνερ και τον Ρ. Στράους (~ 1915-22) και του δεύτερου με επιρροές από τον ιμπρεσιονισμό του Ντεμπυσύ και ψήγματα εξπρεσιονισμού και νεοκλασικισμού (~ 1922-30).

Το ρομαντικό ποιητικό στοιχείο συνδέθηκε στις όπερες με βαγκνερικά στοιχεία ιδιαίτερα την «πρώτη» περίοδο. Στη βαγκνερική ιδεολογία η ανάδειξη των πρωταρχικών πολιτισμικών αξιών γίνεται μέσω συμβολικών καταστάσεων, προσώπων συμβόλων και εκφράζεται συνθετικά μέσα από

το σύνθετο πλέγμα των εξαγγελτικών (/καθοδηγητικών) μοτίβων και της ατέρμονης μελωδίας της ορχήστρας. Το μουσικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην ορχήστρα σε τέτοιο μάλιστα σημείο ώστε το φωνητικό μέρος να περνά σε δεύτερο επίπεδο. Ο Βάγκνερ επηρέασε όλους τους μεταγενέστερους συνθέτες με τρόπο που διαφέρει στον καθένα ανάλογα με την προέλευσή του, τη διαφορετική ιδεολογία του και βέβαια τη διαφορετική του γλώσσα (στις περιπτώσεις μη Γερμανών συνθετών). Οι Τσεχοσλοβάκοι για παράδειγμα, κατανοούν τις βαγκνερικές τεχνικές με ιμπρεσιονιστικό τρόπο, ενώ οι Ρώσοι απορρίπτουν τον συγκεκριμένο τρόπο χρήσης της ορχήστρας και δίνουν μεγαλύτερο μουσικό βάρος στα φωνητικά μέρη. Οι διαφοροποιήσεις αυτές προκύπτουν από το ίδιο το έργο του Βάγκνερ που δεν εκφράζει τον ανορθολογισμό των μύθων του εκάστοτε πολιτισμού αλλά προβάλλει το αίτημα της γνώσης και κατανόησης του εκάστοτε σύγχρονου πολιτισμού στο πεδίο του αισθητού της τέχνης. Οι εναλλακτικές λύσεις ερμηνείας – και μίμησης – που εμπεριέχονται εξαρτώνται κάθε φορά από τις ιδιοτυπίες των εκάστοτε θρύλων, των λαϊκών παραδόσεων και βέβαια από την προσωπικότητα κάθε συνθέτη. Στην περίπτωση του Καλομοίρη λοιπόν, η μελωδικότητα της έμπνευσης πηγάζει από τη λαϊκή και βυζαντινή παράδοση.

Η ανάγκη βέβαια να καθορίζονται μουσικά, πρόσωπα, καταστάσεις, το παραμυθένιο και το φαντασμαγορικό στοιχείο μέσω «εξαγγελτικών μοτίβων» ή «χαρακτηριστικών μοτίβων» (στις όπερες του Μπ. Σμέτανα) είναι γενική προϋπόθεση για την όπερα, εφ' όσον η μουσική δέχεται τόσες επιρροές από έξωμουσικά στοιχεία: ο λόγος, η σκηνική δράση, ο χώρος. Η μουσική, με τη συνεχή ροή της, υπερβαίνει αυτά τα στοιχεία, δημιουργώντας ένα συνδεδεμένο πλέγμα που καθιστά όλα αυτά που δυσχεραίνουν τη θεα-

τρική ορθολογιστική μορφή (πχ. το παραμυθένιο και το φαντασμαγορικό, στο *Δαχτυλίδι της Μάνας* και στην *Ανατολή* του Γ. Καμπύση) κατάλληλα για το είδος της όπερας, είδος που καθορίζεται αισθητικά από το φανταστικό μουσικό κλίμα που υπερβαίνει την πραγματικότητα.

Η αναζήτηση των συμβόλων στα λογοτεχνικά έργα, και το περιεχόμενό τους οδήγησε τον Καλομοίρη στην επιλογή της κατάλληλης μουσικής αντιμετώπισής τους. Η πρώτη του όπερα, *Ο Πρωτομάστορας* (1915), διασκευή από την ομώνυμη τραγωδία του Ν. Καζαντζάκη, θα χαρακτηριστεί ως «Βαγκνεरिकό» έργο. Το ίδιο και *Το Δαχτυλίδι της Μάνας* (1917), σε λιμπρέτο Άγνη Ορφικού (Γιώργος Στεφόπουλος) βασισμένο πάνω στο δράμα του Γ. Καμπύση.

Μετά από διάστημα εικοσιοκτώ ετών επανέρχεται στο είδος της όπερας με την *Ανατολή* (1945), βασισμένη στο μονόπρακτο έργο του Γ. Καμπύση. Έχοντας δεχθεί την ιμπρεσιονιστική επιρροή τα προηγούμενα χρόνια και κάτω από το πλήγμα διαφόρων γεγονότων (καταστροφή Σμύρνης, θάνατος του γιου του Γιαννάκη, γενική κοινωνική απασιοδοξία μετά τον πόλεμο, εν αναμονή του εμφυλίου) στρέφεται σε ένα παραμύθι, όπου βέβαια τα σύμβολα υπάρχουν άφθονα. Εγκαταλείπει την «βαγκνερική» τεχνική μετατρέποντας τα εξαγγελτικά μοτίβα σε «χαρακτηριστικούς σκοπούς» και δίνει στην όπερα μια ελαφριά μουσική διάθεση με στοιχεία λαϊκού θεάτρου.

Η τεχνική του εξαγγελτικού μοτίβου εκφυλίζεται ακόμη περισσότερο, σε μια «διάφανη υπόμνηση πάνω στις κεντρικές ιδέες του ποιήματος» στην επόμενη του όπερα *Τα Ξωτικά Νερά* (1950), σε διασκευή από το δραματικό ποίημα του Γ. Μπ. Γέητς.

Στον *Κωνσταντίνο Παλαιολόγο* (1961), διασκευή από την τραγωδία του Ν. Καζαντζάκη, επιστρέφει στη «βαγκνερική» αισθητική του εξαγγελτικού μοτίβου με εξαιρετικά

εκτεταμένη χρήση χρωματικού αρμονικού στοιχείου και χρήση τραγουδισμένης μελωδίας στο ύφος του Sprechgesang θέλοντας να πλησιάσει τη βυζαντινή μουσική απαγγελία.

Παρούσα σε όλες τις όπερες του Καλομοίρη είναι η μορφή της γυναίκας η οποία με την αγάπη της νικά ή θυσιάζεται για το καλό των άλλων. Η Σμαράγδα στον *Πρωτομάστορα*, η Ερωφίλη στο *Δαχτυλίδι*, η Μάρω στην *Ανατολή*, η Δετόρα στα *Ξωτικά Νερά*, η Άννα στον *Παλαιολόγο* και η Στέλλα και η Αντρειωμένη αντίστοιχα, αν προστεθούν η σκηνική μουσική για τη Στέλλα Βιολάντη και το συμφωνικό ποίημα *Ο Θάνατος της Αντρειωμένης*. Η αγάπη αποτελεί ένα συστατικό, τελικά απαραίτητο, στα δραματικά έργα του Καλομοίρη, που για τον ίδιο είναι ο κοινός παρονομαστής που συνδέει όλα τα έργα μεταξύ τους.

Ανατολή

Ο Γιάννης Καμπύσης υπήρξε πεζογράφος, κριτικός, λυρικός ποιητής και θεατρικός συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Κορώνη το 1872 και πέθανε στην Αθήνα το 1901. Σπούδασε νομικά στο Εθνικό Πανεπιστήμιο και για ένα μικρό διάστημα διορίστηκε υπάλληλος στο Υπουργείο Οικονομικών. Ο πρόωρος θάνατος από φυματίωση, δε στάθηκε εμπόδιο για τον Καμπύση να αφήσει το στίγμα του στα νεοελληνικά γράμματα και ειδικότερα στο θέατρο, καθώς υπήρξε από τους πρώτους που καλλιέργησαν το κοινωνικό δράμα. Αρκετά νωρίς συνειδητοποίησε πως πηγή της έμπνευσής του έπρεπε να αποτελέσει ο λαϊκός πολιτισμός (οι παραδόσεις, το δημοτικό τραγούδι, η λαϊκή γλώσσα). Αναπόφευκτα στρέφεται στον Δημοτικισμό και γίνεται υπέρμαχος του. Παρόλο που υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής του Γιάννη Ψυχάρη, δε δίστασε να καταγγείλει τον δογματισμό και τη γλωσσική καταπίεση που άσκησε ο τελευταίος στους

λογοτέχνες της γενιάς του. Ο Καμπύσης αποδεχόταν έργα με αξιολόγο περιεχόμενο που ήταν γραμμένα στην «πλαστή» καθαρεύουσα.

Αναζητώντας διέξοδο στις πνευματικές του ανησυχίες ο Καμπύσης βρίσκει συμμάχους τους θεατρικούς συγγραφείς Χάουπτιαν, Ίψεν και Στρίντμπεργκ. Εγκαταστάθηκε στη Γερμανία (1898-99) όπου ήρθε σε επαφή με τα τότε επίκαιρα ρεύματα της λογοτεχνίας, του θεάτρου, της φιλοσοφίας και της αισθητικής, τα οποία προσπαθεί να αφομοιώσει. Επηρεάζεται σε καθολικό βαθμό από τα γραπτά του Νίτσε και θα αποτελέσει έναν από τους πρώτους μεταφραστές του Νίτσε στην Ελλάδα, μεταφράζοντας τους *Διθυράμβους του Διονύσου*. Το έργο του Καμπύση κατηγοριοποιείται σε δύο περιόδους: στην πρώτη (1894-98) εντάσσονται άρθρα και μελέτες, τα πεζογραφήματα και τα κοινωνικά και ψυχολογικά δράματα, στη δεύτερη (1899 – 1901), όπου η Γερμανική επιρροή είναι εντονότερη, εντάσσονται τα ονειροδράματα και παραμυθοδράματα, οι κριτικές και οι μεταφράσεις του. Στα έργα του και κυρίως αυτά της τελευταίας περιόδου, επιχειρεί να συνδυάσει την Ελληνική παράδοση με το Γερμανικό και Βορειοευρωπαϊκό πνεύμα και εκδίδει για το σκοπό αυτό το 1898, σε συνεργασία με τους Κώστα και Δημήτρη Χατζόπουλο το περιοδικό «Η Τέχνη» και το 1901 το περιοδικό «Ο Διόνυσος» τα οποία θα αποτελέσουν πόλο έλξης πρωτοπορών λογοτεχνών και ποιητών και θα χαράξουν καινούριες αισθητικές κατευθύνσεις στην νεοελληνική λογοτεχνία.

Η *Ανατολή* του Γ. Καμπύση

Έχοντας ως πρότυπο τα έργα του Ίψεν, ο Καμπύσης γράφει τα πρώτα ψυχολογικά του δράματα το 1896 (*Μυστικό του Γάμου και Φάρσα της Ζωής*). Λίγο αργότερα στρέφεται στην κοινωνική καταγγελία με τα κοινωνικά δράματα

(*Μις Άννα Κούξλεϋ, Οι Κούρδοι* – γραμμένα και τα δύο το 1897 και *Λεκαπηνοί* – 1900). Το θεατρικό του έργο ολοκληρώνεται με τα ονειροδράματα *Το Δαχτυλίδι της Μάνας* και *Στα Σύγνεφα* γραμμένα το 1898, και με τα παραμυθοδράματα *Αρήγιαννος* και *Ανατολή*, γραμμένα και τα δύο το 1901

Η *Ανατολή* είναι ένα μονόπρακτο έργο στο ύφος του συμβολιστικού θεάτρου. Ο συμβολισμός υπήρξε κίνημα πολύ διαδεδομένο στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη από το δεύτερο περίπου μισό του 19ου αι. τόσο στην ποίηση όσο στο θέατρο και στην όπερα. Στο ίδιο ύφος είναι γραμμένο και το ονειροδράμα *Το Δαχτυλίδι της Μάνας* (1898). Στα δύο αυτά έργα, γραμμένα σε δημοτική γλώσσα, θα βασιστεί ο Καλομοίρης για το λιμπρέτο των φερόνυμων όπερών του. Η επιρροή του Νίτσε στην *Ανατολή* είναι φανερή. Μέσα από το έργο ο Καμπύσης εκφράζει την επιθυμία του [επιθυμία και του Καλομοίρη] για αναγέννηση της Ελληνικής Ψυχής, της Ελληνικής Πατρίδας και προβάλλει τη γυναικεία φιγούρα η οποία με τη δύναμη της αγάπης αντιστέκεται και στο τέλος θριαμβεύει.

Η Μάρω, μια νέα κοπέλα, έφυγε από το χωριό της, παρακινούμενη από το ένστικτό της ακολουθούμενη από τη μάνα της. Οι καταστάσεις χωρίζουν τις δυο γυναίκες και η Μάρω ψάχνοντας τη μάνα της καταλήγει σε ένα εγκαταλελειμμένο παλάτι. Εκεί συναντάται με το μαρμαρωμένο Βασιλόπουλο που αποκαλύπτει ότι θα αναστηθεί από μια δυνατή ψυχή, που θα έχει το θάρρος να παραμείνει άγρυπνη μέχρι την αυγή. Το ένστικτο της Μάρως την πείθει πως αυτή είναι η εκλεκτή. Αμέσως προσπαθεί να γεμίσει όνειρα τον ύπνο του Βασιλόπουλου με τα Πνεύματα των Ψαλτάδων, ξεγελά τον Έρωτα ώστε να ρίξει τις σαίτες του πάνω της και πέφτει λιπόθυμη από τα βέλη.

Την ίδια στιγμή κάποιοι Κουρσάροι βγαίνουν στην ακτή

και ανεβάζουν μια Αράπισσα από το παράθυρο για δει αν υπάρχουν θησαυροί στο παλάτι. Βλέποντας και εκείνη το Βασιλόπουλο αποφασίζει να το κάνει δικό της. Λέγοντας πως την αιχμαλώτισε η Λάμια (η γριά μάγισσα) διώχνει τους πειρατές και κλειδώνει τη Μάρω σε ένα δωμάτιο. Η Μάρω συνέρχεται καλεί με αγάπη το Βασιλόπουλο και απελευθερώνεται. Υποτάσσει με βία την Αράπισσα και την κάνει σκλάβο της. Στο παλάτι φτάνει τότε μια άγνωστη γυναίκα, η Βασίλισσα των Ασπρων Νήσων, η οποία περιπλανιέται δώδεκα χρόνια ψάχνοντας το Βασιλόπουλο. Η Αράπισσα με πόθο εκδίκησης για τη Μάρω προτρέπει την Άγνωστη να διεκδικήσει το Βασιλόπουλο αναλαμβάνοντας να πνίξει η ίδια τη Μάρω.

Με την ανατολή του ήλιου, η Μάρω με την αγάπη της ξεμαρμαρώνει το Βασιλόπουλο. Εμφανίζεται τότε η Άγνωστη ισχυριζόμενη πως αυτή τον ανάστησε. Οι δυο γυναίκες μαλώνουν. Το Βασιλόπουλο, θέλοντας να διαλέξει μια από τις δύο, ζητάει να μάθει την ιστορία της κάθε μιας. Η Μάρω, αισθανόμενη πως το Βασιλόπουλο αμφιταλαντεύεται, προστάζει την Αράπισσα και πνίγει την Άγνωστη. Η Μάρω υπόσχεται στο Βασιλόπουλο πως θα τον αγαπάει παντοτινά, και φεύγει για να πολεμήσει. Φεύγοντας προβλέπει τον πόθο του για εκείνη. Σύντομα το Βασιλόπουλο αισθάνεται ξαφνικά μέσα του τον πόθο και τρέχει απεγνωσμένα για να τη βρει.

Ο Καλομοίρης και η Ανατολή

Ο Καλομοίρης γνώρισε το έργο του Καμπύση το 1908, όταν μέσω του Τάκη Ταγκόπουλου, εκδότη του περιοδικού «Ο Νουμάς», γνωρίστηκε με τη μάνα του συγγραφέα. Εκείνη του χάρισε όλα τα έργα του και το πρώτο που «μίλησε» στη μουσική του φαντασία ήταν η *Ανατολή*. Όμως αισθάνθηκε αδύναμος να το μελοποιήσει γιατί το

έργο ήταν «δυσκολοπρόσφερτο στο μουσικό φτερούγισμα και απροσάρμοστο στους νόμους και τις επιταγές του ρυθμού και της μελωδίας». Έτσι στράφηκε σε άλλες αναζητήσεις. Μεσολάβησαν άλλα έργα, ανάμεσά τους οι όπερες *Ο Πρωτομάστορας* και *το Δαχτυλίδι της Μάνας*, όταν το καλοκαίρι του 1934 ασχολείται ξανά με την *Ανατολή*. Και πάλι όμως εγκαταλείπει την προσπάθεια για να ασχοληθεί με το Κοντσέρτο για Πιάνο, του οποίου η πραγματοποίηση ήταν πιο «επιτακτική».

Οι τραγικές μέρες των ετών 1940-44 τον οδήγησαν στους *Καμηούς του Καπετάν Λύρα*, στο *Θάνατο της Αντρειωμένης* και σε διάφορα τραγούδια σε ποίηση του Κωστή Παλαμά. Η *Ανατολή* παρέμεινε παραμερισμένη μέχρι τον Δεκέμβριο του 1944. Τότε, η Μάρω, η δειλή που ξαγρυπνάει ατρόμητη, άφοβη, για να ξεμαρμαρώσει το Βασιλόπουλο, έμοιαζε με το σύμβολο του «καμηού που φλογίζει όσους πόνεσαν για την Ελλάδα, την Ελληνική Ιδέα για το ξεμαρμάρωμα της Ελληνικής Ψυχής και της Ελληνικής Πατρίδας». [Ο Καλομοίρης, ως Μικρασιάτης, είχε πάντοτε την επιθυμία της ανάκτησης των «χαμένων πατρίδων»]

Στην *Ανατολή* ο Καλομοίρης αναζητά τη λύτρωση από τα δεινά της πατρίδας του στο πρόσωπο της Ελληνίδας κοπέλας που ξεμαρμαρώνει το μαρμαρωμένο Βασιλόπουλο. Ο ίδιος, αντιμετώπισε το έργο σαν ύμνο στην αγάπη. Πρόκειται για ένα παραμύθι με λάμεις, πνεύματα, αραπίνες και κουρσάρους που παίρνουν τη μορφή συμβόλων, κινδύνων και δοκιμασιών. Το μόνο πραγματικό πρόσωπο είναι η Μάρω, η «κοπέλα του λαού».

Αυτό που τελικά εμπόδιζε τον Καλομοίρη στην πραγματοποίηση της όπερας ήταν η Νιτσεική ατμόσφαιρα του έργου. Ιδιαίτερα το Νιτσεικό τέλος, το οποίο σε συνδυασμό με «όσα ζήσαμε τα φριχτά χρόνια και που εξακολουθούμε να ζούμε» έκανε το έργο αποκρουστικό. Και μέσα

στη σκοτεινιά και το μίσος του Δεκέμβρη του '44, γεννήθηκε ο «Ύμνος της Αγάπης» που θα συμβάλει στην αλλαγή του τέλους του έργου.

Αποφάσισε λοιπόν να διαμορφώσει την *Ανατολή* τόσο ποιητικά όσο και μουσικά δίνοντας μια πιο αισιόδοξη κατάληξη: «Όπως ο θεατρικός συγγραφέας ο αληθινός, πρέπει να ζει τα πρόσωπά του και να παρακολουθεί τις τύχες και το ξετύλιγμά τους, άλλο τόσο και ο θεατρικός μουσικός δημιουργός πρέπει να τα ζει μουσικά, ποιητικά και να τα παρακολουθεί σε μια εξέλιξη που να μην μπορεί να προκαθοριστεί από την αρχή. Έτσι και τα πρόσωπά μου παίρνοντας για ξεκίνημα το δραματάκι του Καμπύση, τραβήξαν ένα δρόμο συχνά διαφορετικό από εκείνο που είχε χαράξει ο θεατρικός συγγραφέας. Στο δρόμο τους συναντήσανε κι άλλες μορφές που δε βρισκόντουσαν μεσ' τον περίγυρο του αρχικού έργου... που γυρεύανε κι αυτές επιταχτικά τη μουσική τους απόδοση από το συνθέτη».

Η όπερα αποτελείται από δύο μέρη που χωρίζονται από ένα ιντερμέδιο, το οποίο αποτελεί και την διαδικασία ανάστασης του Βασιλόπουλου, της οποίας ο συμβολισμός με αυτό τον τρόπο ενισχύεται σημαντικά. Ο Καλομοίρης εισάγει δύο αντιθετικούς χαρακτήρες που αποτελούν τους άξονες της πλέξης και της λύσης του έργου: τη Λάμια του Πύργου που μαρμάρωσε το από εκδίκηση το Βασιλόπουλο και τον Τυφλό Βασιλιά (πατέρα του βασιλόπουλου) ο οποίος δίνει τη λύση και τό αίσιο τέλος του έργου. Ο Καλομοίρης εύστοχα μεταχειρίζεται την παντομίμα στη σκηνή της Μάρως και του Έρωτα δίνοντας μια κωμική και εύθυμη ανάπαυλα.

Η Αράπισσα αναφέρεται στην όπερα με το υποκοριστικό Αραπίνα που εκφράζει τον διαφορετικό, πιο ανθρώπινο, χαρακτήρα που της προσδίδει ο Καλομοίρης. Είναι γυναίκα, με δικαιώματα στην αγάπη και ενίοτε με προσωπική

στάση, όπως και οι υπόλοιπες γυναίκες του έργου.

Αναφέρθηκε πως η δραματική κατάληξη του θεατρικού στάθηκε το κυρίως εμπόδιο για την πραγματοποίηση της όπερας από τον Καλομοίρη. Η ευαισθησία και οι ελπίδες του για παύση των πολέμων και του μίσους, τον ώθησαν στην τροποποίηση του τέλους του έργου που αποκτά πραγματική λύση και ένα αισιόδοξο μήνυμα. Ο Τυφλός Βασιλιάς εμφανίζεται σε μια στιγμή αδιέξοδο ως «από μηχανής θεός» για να φανερώσει στο γιο του την πραγματικότητα για τη Μάρω. Το ότι η λύση δίνεται από έναν τυφλό δεν είναι τυχαία επιλογή του Καλομοίρη. Ως τυφλός, ο Βασιλιάς «βλέπει» την πραγματική αλήθεια παρακάμπτοντας την παραπλάνηση του φαινομένου, των ορατών γεγονότων. Είναι σαφές εδώ η αναφορά του Καλομοίρη στην αρχαία τραγωδία, στους τυφλούς μάντις και στον Οιδίποδα ο οποίος για να «δει» την αλήθεια έπρεπε να τυφλωθεί. Απόδειξη όλων αυτών είναι ότι ο Βασιλιάς δεν τιμωρεί, αντίθετα συγχαίρει και τις άλλες γυναίκες για την αγάπη τους και στο τέλος, ακολουθεί ο «Ύμνος της Αγάπης». Το Βασιλόπουλο και η Μάρω τραγουδούν για την αγάπη τους και όλοι τραγουδούν πως δεν θέλουν πια μάνητες και μάχες, αλλά αγάπη και χαρά.

Συνθέτοντας τη μουσική προσπαθεί με κατάλληλη αρμονική επεξεργασία να δημιουργήσει μια ελληνική-ανατολική ατμόσφαιρα. Συνειδητά δε χρησιμοποιεί στοιχεία δημοτικού τραγουδιού (που υπάρχουν, διακοσμητικά και επεισοδιακά, σε άλλα του έργα) μια που η υπόθεση της *Ανατολής* δε συνηγορεί σε κάτι τέτοιο. Αναζητώντας όμως μουσική σαφήνεια στρέφεται στον Καραγκιόζη. Ένα λαϊκό θέατρο που τα χρόνια του Καλομοίρη βρίσκεται στη μεγάλη του άνθηση, το οποίο κατεξοχήν στηρίζεται και «ζει» μέσα από τους συμβολισμούς, τους φαινομενικούς κινδύνους και τις δοκιμασίες των προσώπων του. Ο

Καλομοίρης δανείζεται τα τραγούδια ταυτότητες των χαρακτήρων του καραγκιόζη, μετατρέποντάς τα σε χαρακτηριστικούς σκοπούς (βλέπε και παρακάτω), επιθυμώντας τα πρόσωπα της όπεράς του να γίνουν εύκολα αναγνωρίσιμα από τον θεατή-ακροατή. Η *Ανατολή* είναι το μοναδικό έργο του Καλομοίρη που διαπερνάται από έναν ιδιότυπο νεοελληνικό αισθητικισμό που εκφράζεται μέσω των πνευμάτων, του μύθου, και των φόβων της λαϊκής φαντασίας. Η αγάπη της Μάρως και του μαρμαρωμένου Βασιλόπουλου – βασικού σύμβολου του Ελληνισμού στην όπερα – ξαναφέρει στο έργο του Καλομοίρη την ελπίδα για ελευθερία, σε ιδεαλιστικά πεδία.

Με αυτή τη μουσική αντιμετώπιση και σε συνδυασμό με την ελεύθερη διασκευή, ο Καλομοίρης λύνει το πρόβλημα της αντιθεατρικότητας του έργου, και η στατικότητα του παραμυθιού γίνεται τελικά τρόπος έκφρασης σε μια εποχή αδιέξοδο.

Κατά την συνθετική διαδικασία της όπερας προέκυψαν κάποιοι τεχνικοί σχηματισμοί που για τον Καλομοίρη πήραν τη μορφή τολμημάτων και νεωτερισμών: η μπρεσσιονιστική χρήση της χορωδίας ως οργανικού μέρους της ορχήστρας.

Η αντικατάσταση του Βαγκνεरिकού «εξαγγελτικού μοτίβου» με τους «χαρακτηριστικούς σκοπούς» που παραπέμπουν στα τραγούδια των χαρακτήρων του Καραγκιόζη. Στο λαϊκό θέατρο Σκιών στον κάθε χαρακτήρα αντιστοιχεί ένα τραγούδι με το οποίο εμφανίζεται στη σκηνή. Το τραγούδι τόσο μουσικά όσο και ποιητικά εκφράζει την προσωπικότητα και την προέλευση του κάθε χαρακτήρα. Έτσι και στην *Ανατολή* το Βασιλόπουλο, η Βασίλισσα, ο Τυφλός Βασιλιάς, η Λάμα και οι Κουρσάροι τραγουδούν το χαρακτηριστικό τους σκοπό που δίνει το χρώμα και το ύφος στη μετέπειτα εξέλιξη του έργου και των προσώπων.

Η Μάρω έχει το δικό της «βαγκνεरिकό» εξαγγελτικό μοτίβο (ακούγεται μόνο από την ορχήστρα), ενώ της Αραπίνας προκύπτει από το τραγούδι των Κουρσάρων (που και αυτό είναι εμπνευσμένο από την 1η μπαλάντα για πιάνο (1905), ένα νεανικό έργο του Καλομοίρη βασισμένο σε στίχους του Β. Ουγκώ: «Dans la gallie capitane nous etions quatre vingt gameurs».

Η ομιλητική μελωδία αντικαθιστά το παλιό ρετσιτατίβο και την ατέρμονη μελωδία του βαγκνεरिकού μουσικού δράματος. Αποτελεί φορέα της εξέλιξης της δράσης ανάμεσα στα μεγάλα λυρικά και δραματικά κορυφώματα. Η ελαφρότερη ενορχήστρωση και η «ορατοριακή τεχνική» του «Ύμνου της Αγάπης» κάνουν την Ανατολή να ξεχωρίζει από τις αμέσως προηγούμενες όπερες Ο Πρωτομάστορας και Το Δαχτυλίδι της Μάνας.

Η Ανατολή θα παρουσιαστεί για πρώτη φορά τον Δεκέμβριο του 1945 στην Εθνική Λυρική Σκηνή, σε Μουσική Διεύθυνση Λεωνίδα Ζώρα, σκηνοθεσία R. Mordo, διεύθυνση χορωδίας Μιχάλη Βούρτση, χορογραφία Αγγέλου Γριμάνη, και σκηνικά και κοστούμια Γ. Ανεμογιάννη. Ο Καλομοίρης το 1948 θα αναθεωρήσει ορισμένα σημεία του έργου το οποίο από τότε παραμένει ανεκτέλεστο.

Σύνοψη

Πρώτο Μέρος:

Η αίθουσα ενός έρημου παλατιού χτισμένου πάνω σε βράχο κοντά στη θάλασσα. Ολόκληρο το παλάτι φαίνεται νεκρωμένο και μαρμαρωμένο. Διακρίνονται στο βάθος ο θρόνος και η ακολουθία του βασιλόπουλου, μαρμαρωμένα και ακίνητα. Από τα μεγάλα παράθυρα της αίθουσας φαίνονται τα κλαδιά των δέντρων, μαρμαρωμένα και αυτά.

Τα μαύρα σύννεφα κρύβουν το φεγγάρι και οι αστραπές φωτίζουν την αίθουσα από τα παράθυρα. Η θάλασσα έξω είναι ταραγμένη και ο αέρας λυσομανάει (παράδειγμα 1.)

1. Στο Μαγεμένο Παλάτι / Η Ταραγμένη Θάλασσα.

Molto Agitato

fp

The musical score is for a piano piece in 2/4 time, marked *Molto Agitato*. It features a treble and bass clef. The treble clef part consists of a series of chords and eighth notes, while the bass clef part features a rhythmic pattern of eighth notes. The piece is marked *fp* (fortissimo piano).

Λίγο αργότερα μπαίνει τρομαγμένη στην αίθουσα η Μάρω, μια νέα κοπέλα, (παράδειγμα 2) φωνάζοντας τη Μάνα της.

2. Μάρω.

Molto Appassionato

The musical score is for a piano piece in 3/4 time, marked *Molto Appassionato*. It features a treble and bass clef. The treble clef part starts with a long, sustained chord, followed by a series of chords and eighth notes. The bass clef part features a rhythmic pattern of eighth notes with triplets. The piece is marked *Molto Appassionato*.

Φοβισμένη, καθώς δεν ξέρει ακόμη που βρίσκεται, συμπεραίνει ότι στο παλάτι κατοικεί κάποιος δράκος του οποίου τα βαριά βήματα ακούγονται όλο και πιο κοντά (παράδειγμα 3). Η Μάρω γονατίζει προς το εσωτερικό του πύργου περιμένοντας την τύχη της.

3. Βηματισμός "Δράκου" /Μαρμαρωμένου Βασιλόπουλου.

Από το βάθος αριστερά μπαίνει με βαριά, σερνάμενα, βήματα μια μορφή που αποδεικνύεται πως είναι κάποιο βασιλόπουλο που ήταν γραφτό από τη μοίρα να μαρμαρώσει (παράδειγμα 4). Πριν χαθεί πάλι στο βάθος του πύργου, εκμυστηρεύεται πως θα σωθεί από μια δυνατή ψυχή, από ξένο μέρος, που θα τον περιμένει, θαρραλέα και ακοίμητη, μέχρι να ξημερώσει.

4. Το Βασιλόπουλο.

(Calmo)

Εί - μαι το βα - σι - λό - που - λο που το ε - μοί - ρα - νεν η Μοι - - - - -

pp

pp

ρα να μαρ - μα - - ρώ - σει Εί - μαι το βα - σι

Η Μάρω ξυπνά από την έκσταση συνειδητοποιώντας πως βρίσκεται στον μαγεμένο πύργο και ότι πιθανώς να είναι η ίδια η ψυχή για την οποία μίλησε το Βασιλόπουλο. Από τη χαρά της επιθυμεί με το τραγούδι της (παράδειγμα 5) να λιώσει τα σύννεφα και να φανεί το φεγγάρι. Καλεί τα πνεύματα των ψαλτάδων για να γλυκάνουν τον ύπνο του Βασιλόπουλου.

5. Μάρω: "Θέλω να τραγουδήσω"

Θέ - λω να τρα - γου - δή - - - - - σω

Εκείνα έρχονται σιγομουρμουρίζοντας και στήνουν το χορό τους (παράδειγμα 6, μοτίβο Α) πλάθοντας ύμνο στη νιότη και τον έρωτα (παράδειγμα 6, μοτίβο Β).

6. Χορός των Πνευμάτων των Ψαλτάδων, Μοτίβο Α'

Μοτίβο Β'

Musical score for Motif B' in G minor, 2/4 time. The score consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, Bb4, and C5. The bass line in the bass clef consists of eighth notes: G3, A3, Bb3, C4, D4, Eb4, F4, G4.

Ο χορός εξακολουθεί, για να σταματήσει μέσα σε φόβο καθώς τα πνεύματα σκορπούν στριγκλίζοντας, ακούγοντας τα βήματα της γριάς Λάμιας που ανεβαίνει τα σκαλοπάτια.

Μέσα σε ένα κόκκινο σύννεφο έρχεται από τα βάθη του πύργου η Λάμια, κοιτώντας ειρωνικά τη Μάρω. (παράδειγμα 7, μοτίβο Α). Η Μάρω δείχνει να μην τη φοβάται, πράγμα που προκαλεί την οργή και την περιέργεια της Λάμιας. Προειδοποιεί τη Μάρω πως μάταια θα περιμένει να ξεμαρμάρωσε το Βασιλόπουλο, μα και αν ακόμη αυτό συμβεί, το Βασιλόπουλο ποτέ δεν θα ανταποδώσει την αγάπη της (παράδειγμα 7, μοτίβο Β).

7. Η Λάμια του Πύργου,
Μοτίβο Α'

Musical score for Motif A' in G minor, 2/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line (bass clef) has lyrics: Δές τα φεύ-γουν πά - νε Σαν κα - πνός σκορ-πά - νε. The piano accompaniment (bass clef) starts with a piano (*pp*) dynamic and includes accents (*sf*) and a piano (*p*) dynamic. The melody in the vocal line is: G3 (half note), A3 (quarter), Bb3 (quarter), C4 (quarter), D4 (quarter), Eb4 (quarter), F4 (quarter), G4 (quarter).

Μοτίβο Β'

Musical score for Motif B' in G minor, 2/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line (bass clef) has lyrics: Κι_av a. The piano accompaniment (bass clef) starts with a mezzo-piano (*mp*) dynamic and includes a piano (*p*) dynamic. The melody in the vocal line is: G3 (half note), A3 (quarter), Bb3 (quarter), C4 (quarter), D4 (quarter), Eb4 (quarter), F4 (quarter), G4 (quarter).

Ήταν και αυτή νέα και όμορφη όταν ξελογιάστηκε από τον Βασιλιά που στη συνέχεια της έδειξε μόνο καταφρόνια. Σαν κόρη μάγισσας, έγινε στρίγγλα Λάμια και για να εκδικηθεί τον Βασιλιά, μαριμάρωσε το Βασιλόπουλο με την ακολουθία του, με μάγια και ξόρκια βαριά. Και έριξε κατάρα για όποιον ξαγρυνήσει και ξυπνήσει το Βασιλόπουλο, την αγάπη του ποτέ να μην γνωρίσει.

Η Μάρω δε λυγίζει με τις απειλές της Λάμιας λέγοντας πως έχει συμμάχους τη νιότη και την αγάπη. Η Λάμια, συνειδητοποιώντας πως η κατάρα της δεν πιάνει στη Μάρω, φεύγει με την υπόσχεση να ξαναεπιστρέψει.

Η Μάρω καλεί τον Έρωτα να έρθει φέρνοντας αγάπη γι' αυτήν και το Βασιλόπουλο (παράδειγμα 8)

8. Επίκληση στον Έρωτα.

Ακολουθεί ένα μιμόδραμα όπου ο Έρωτας μαζί με την ακολουθία του από μικρά Ερωτάκια χορεύουν γύρω από τη Μάρω (παράδειγμα 9, μοτίβο Α).

9. Μιμόδραμα: Χορός Έρωτα.

Μοτίβο Α': Είσοδος του Έρωτα.

Εκείνη τους προκαλεί να ρίξουν τις σαίτες τους επάνω της. Ο Έρωτας με την ακολουθία του δεν ανταποκρίνονται και την περιφρονούν ειρωνικά συνεχίζοντας το χορό τους. Η Μάρω τότε τους εξαγριώνει κοροϊδεύοντάς τους (παράδειγμα 9, μοτίβο Β).

Μοτίβο Β': Περιπαιγμός Έρωτα από τη Μάρω.

Calmando

mp dolce

Θυμωμένοι, με ένα γρήγορο στροβιλισμό, της ρίχνουν τις σαίτες τους και χάνονται ενώ η Μάρω λιποθυμά. Έξω από τον πύργο ακούγεται από μακριά το τραγούδι των Κουρσάρων που πλησιάζουν (παράδειγμα 10).

10. Τραγούδι των Κουρσάρων.

Poco Animato

Έ - για έ - για στα κου - πιά με καρ - διά

fpp

Φτάνοντας, αναρωτιούνται για το «περιεχόμενο» του πύργου και μια Αραπίνα προσφέρεται να την ανεβάσουν από το παράθυρο για να δει αν υπάρχει τίποτε αξιόλογο για ν' αρπάξουν (παράδειγμα 11).

11. Αραπίνα

Μέ - να ν'α - νε - βά - στε πώ - χω φυ - λα - χτό

mp *mf*

Σε λίγο η Αραπίνα φαίνεται από το παράθυρο κοιτάζοντας με θαυμασμό και απορία την αίθουσα του παλατιού. Βλέπει τη Μάρω λιπόθυμη. Τη μετακινεί και την κλειδώνει πίσω από μια πόρτα στο βάθος. Ενώ η Αραπίνα εξερευνά το παλάτι, οι Κουρσάροι ανεβαίνουν διαδοχικά κοιτάζοντας και αυτοί με θαυμασμό και απορία. Χορεύουν. Ξαφνικά ο χορός σταματά από τις φωνές της Αραπίνας και τη βοή του Βασιλόπουλου. Εκείνη [σκόπιμα] τους προστάζει να φύγουν, για να σωθούν από τη Λάμια που την έχει ήδη αιχμαλωτίσει. Φοβισμένοι οι Κουρσάροι κατρακυλούν από τη βεράντα και χάνονται αφήνοντας την αίθουσα και πάλι σκοτεινή. Το τραγούδι τους ακούγεται στο βάθος αυτή τη φορά λυπημένο. Η Αραπίνα έρχεται με αυτοπεποίθηση, χαρούμενη που τους ξεγέλασε και το παλάτι είναι ολόκληρο στη δικαιοδοσία της. Πίσω από την πόρτα ακούγεται η Μάρω που συνέρχεται και τραγουδά με αισιοδοξία (παράδειγμα 12).

12. Μάρω: Όνειρα / Επιθυμίες

Στης θά - λασ - σας τα βά - θη αν - θεί το κο - ρά - λι

Η Αραπίνα καθισμένη την ακούει ειρωνικά. Ανακτώντας πλήρως της αισθήσεις της η Μάρω ξεφωνίζει να την ανοίξουν. Η Αραπίνα αρνείται να ανοίξει την πόρτα λέγοντας της πως αυτή θα ξαγρυπνήσει για το Βασιλόπουλο. Εκείνη τη στιγμή το Βασιλόπουλο εμφανίζεται και η Μάρω του φωνάζει. Η πόρτα που είναι κλεισμένη η Μάρω ανοίγει, καθώς εκείνο περνά από μπροστά, απελευθερώνοντας την. Η Αραπίνα ορμά απειλητική εναντίον της. Δεν προλαβαίνει όμως και η Μάρω την αναγκάζει να γονατίσει και να γίνει σκλάβη της. Μετά από αυτό η Μάρω βγαίνει από την αίθουσα αφήνοντας την Αραπίνα να θρηνεί για την κατάντια της (παράδειγμα 13).

13. Αραπίνα: Θρήνος

Αι Αι Αι Αι Αι

Θρηνώντας, ακούει από το βάθος το τραγούδι μιας άγνωστης γυναίκας. (παράδειγμα 14).

14. Η Βασίλισσα των Άσπρων Νήσων.

The musical score is for a piece in 7/8 time, key of B-flat major. It consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written on a single staff with a treble clef. The lyrics are: Δώ - δε - κα χρό - νια περ - πα - τώ και το ζη - τά - - - - ω. The piano accompaniment is written on two staves with a bass clef. The left hand plays a steady eighth-note accompaniment, while the right hand plays chords and some melodic fragments. The piece is marked with a piano (*p*) dynamic.

Η Αραπίνα τη βοηθάει να ανεβεί στο παλάτι. Η άγνωστη της εκμυστηρεύεται πως είναι η Βασίλισσα των Άσπρων Νήσων και αναζητεί το βασιλόπουλο που πέρασε από το βασιλείό της, πριν δώδεκα χρόνια, περιφρονώντας την ομορφιά της. Τα λόγια μιας Λάμιας την οδήγησαν σε αυτό το παλάτι που δώδεκα χρόνια τώρα φαίνεται ερημωμένο. Η Αραπίνα την πληροφορεί πως είναι το μαγεμένο παλάτι που τριγυρνά το μαρμαρωμένο βασιλόπουλο. Στην αίθουσα μπαίνει το Βασιλόπουλο ακολουθούμενο από τη Μάρω. Η Αραπίνα γονατίζει στην αφέντρα της. Όταν η Μάρω και το Βασιλόπουλο βγαίνουν από την αίθουσα η Αραπίνα αποφασίζει να την εκδικηθεί. Βάζει λόγια στη Βασίλισσα πως εκείνη αξίζει να κερδίσει το Βασιλόπουλο, αρκεί να την προστάξει να πνίξει τη Μάρω. Συμφωνούν και οι δυο βλέποντας από το παράθυρο την ανατολή να ξεπροβάλλει στον ορίζοντα.

Δεύτερο Μέρος

Η Βασίλισσα και η Αραπίνα κρύβονται μακριά από το θρόνο του Βασιλόπουλου ενώ αρχίζει σιγά σιγά να βγαίνει ο ήλιος. Μπαίνει το Βασιλόπουλο, τρικλίζοντας, ακολουθούμενο από τη Μάρω ενώ η ακολουθία του αρχίζει να ζωντανεύει και να τραγουδάει μαζί του τον μονότονο σκοπό του. Η Μάρω επικαλείται τον ήλιο που το φως του είναι πηγή της ζωής, της χαράς και της νιότης. Το Βασιλόπουλο ξυπνά και ρωτά τη Μάρω να του πει ποια είναι αυτή που σπάζει τα μάγια και του χαρίζει νιάτα και νέα ζωή. Η Μάρω γεμάτη χαρά του απαντά πως είναι η νιότη, το θαύμα των ονείρων του, εκείνη που με της αγάπης τα μάγια του ξαναδίνει τη ζωή.

Την ίδια στιγμή, η Λάμια πλησιάζει την Βασίλισσα και την Αραπίνα που κρύβονται, λέγοντας πως εκείνη θα τις σώσει και σε λίγο η Μάρω θα κλαίει πικρά.

Η ακολουθία του Βασιλόπουλου υμνεί τη Μάρω αλλά το τραγούδι τους διακόπτεται από την εμφάνιση της Λάμιας. Πλη-

σιάζει το Βασιλόπουλο πληροφορώντας τον πως άλλες δύο γυναίκες ξενύχτησαν, πόνεσαν και τραγούδησαν για να λυθούν τα μάγια του. Και παρουσιάζει τη Βασίλισσα των Άσπρων Νήσων και την Αραπίνα. Η Βασίλισσα του λέει πως τον αναζητεί τόσα χρόνια και τώρα τελικά τον βρήκε και τον ανάστησε. Η Μάρω έξαλλη αρπάζει τη Βασίλισσα λέγοντάς της πως είναι ψεύτρα. Το Βασιλόπουλο σαστίζει και αποφασίζει να τις κρίνει για να διαπιστώσει ποια πραγματικά είναι αυτή που έλυσε τα μάγια. Η Λάμια στο μεταξύ κρυφογελάει για τη διχόνοια και την αμφιβολία που έσπειρε. Η Μάρω μέσα στην οργή της προστάζει την Αραπίνα να πνίξει την πλανεύτρα Βασίλισσα. Η Αραπίνα αρνείται να υπακούσει λέγοντας πως είναι και αυτή γυναίκα και διεκδικεί και αυτή το Βασιλόπουλο, ας είναι σκλάβα και μαύρη. Λύνοντας τη ζώνη της μένει μισόγυμη δείχνοντας το στήθος της στο Βασιλόπουλο. Η Μάρω μην μπορώντας να συγκρατηθεί ορμά στην Βασίλισσα και την Αραπίνα.

Η ένταση της στιγμής σβήνει και όλοι σταματούν μόλις βλέπουν τον τυφλό Βασιλιά (πατέρα του Βασιλόπουλου) να μπαίνει με αργά βήματα ακουμπώντας σε μια νέα κοπέλα. Φτάνει στην ώρα για να σταματήσει το κακό (παράδειγμα 15).

15. Ο Τυφλός Βασιλιάς.

Στα - θή - τε φτά - νω στην ώ - ρα

Αποκαθιστά την τάξη λέγοντας πως όλοι έχουν πέσει θύματα της Λάμιας. Επαινεί τη Μάρω για το θάρρος και την αγάπη της, λέγοντας στο Βασιλόπουλο πως αυτή είναι που πραγματικά τον αγαπά. Μιλάει για δικαιοσύνη και δεν τιμωρεί ούτε τη Βασίλισσα ούτε την Αραπίνα αλλά ούτε και την Λάμια γιατί το θαύμα της αγάπης είναι το μεγαλύτερο αγαθό (παράδειγμα 16, μοτίβο Α).

16. Το Θαύμα της Αγάπης / Τραγούδι της Αγάπης: Μοτίβο Α'

Τους παρακινεί να τραγουδήσουν τον Ύμνο της Αγάπης. Συμφωνούν όλοι μαζί οτι δεν χρειάζονται πια μίσση και πόλεμοι παρά μόνο αγάπη (παράδειγμα 16, μοτίβο Β) που είναι και το θαύμα και τα μάγια μέσα στις καρδιές των ανθρώπων (παράδειγμα 16, μοτίβο Γ).

Τραγούδι της Αγάπης: Μοτίβο Β'.

Δε θέ-με πά-λι μιά-νη-τες, δε θέ-με πά-λι α - μά - χες, α - γάπημόνο_ας α-πλω-θεί ν'αν- θι-σει_ό-λη την πλά - ση.

Τραγούδι της Αγάπης: Μοτίβο Γ'.

ff Συ 'σαι το θά - μα Συ και τα μά - για που στις καρ-διές μας αν - θούν,

Βιβλιογραφία

1. Brockett, Oscar G. and Franklin J. Hildy. *History of the Theatre*. (8th Ed.). Boston and London: Allyn and Bacon, 1999.
2. Γραμματιάς, Θεόδωρος. *Το θεατρικό έργο του Γιάννη Καμπύση*. Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Παράρτημα αρ.20, Γιάννενα 1984.
3. Καλομοίρης, Μανώλης. *Ανατολή*. Spartito. Αθήνα: εκδ. Μ. Καλομοίρη, 1953.
4. Καλομοίρης, Μανώλης. *Ανατολή*. Πρόγραμμα της παράστασης από την Εθνική Λυρική Σκηνή. Αθήνα: Routs (Δ. Ρούτση), 1945.
5. Καλομοίρη, Χαρά (Ed). *Ο Μανώλης Καλομοίρης και η Ελληνική Μουσική: Κείμενα από και για τον Μανώλη Καλομοίρη*. Σάμιος: εκδ. Φεστιβάλ «Μανώλης Καλομοίρης», 1997.
6. Συμεωνίδου, Αλέκα. *Λεξικό Ελλήνων Συνθετών*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, 1995.
7. Χριστόπουλος, Γεώργιος Α. και Ιωάννης Κ. Μπαστιάς (Eds). *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Τόμος 4ος. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1985.
8. Ψαλτήρας, Π. *Γιάννης Καμπύσης*. Καλαμάτα, 1939.
9. Ψυχοπαίδη, Ολυμπία Φράγκου. *Η Εθνική Σχολή Μουσικής: Προβλήματα Ιδεολογίας*. Αθήνα: Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, 1990.
10. Zack, George J. *The Music Dramas of Manolis Kalomiris*. Florida State University 1972, (facsimile University Microfilms International, Ann Arbor, Michigan/London 1978).

libretto

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η σάλα ενός παλατιού έρημου πάνω σε βράχο κοντά στην ακρογιαλιά.

Το παλάτι όλο φαίνεται νεκρωμένο και μαρμαρωμένο. Στο βάθος θρόνος και ακολουθία του βασιλόπουλου, όλα μαρμαρωμένα και ακίνητα.

Από τα μεγάλα τα παράθυρα με τα χρωματιστά τζάμια, καθώς μερικά είναι ανοιχτά, διαφαίνονται κλωνάρια δέντρων μαρμαρωμένα, που άμα ξεμαρμαρώσει το Βασιλόπουλο πρέπει και αυτά να ξεμαρμαρώσουν και ν' ανθίσουν.

Στο βάθος δεξιά σχηματίζεται ένα είδος βεράντας που είναι ψηλά πάνω από τη θάλασσα.

Η θάλασσα κάτω είναι ταραγμένη και μουγκρίζουν τα κύματά της όπως δείχνει η μουσική – δεν χρειάζονται μηχανικοί θόρυβοι.

Έχει πια σουρουπώσει και στον ουρανό μαύρα σύννεφα κρύβουν το φεγγάρι και τα άστρα.

Κάπου κάπου αστράφτει και η λάμψη χύνεται απ' τ' ανοιχτά παράθυρα μέσα στη σάλα.

Ο χορός των πνευμάτων των ψαλτάδων καθώς αρχίζει το έργο είναι κρυμμένος κάπου πάνω από την ορχήστρα, μα έτσι που να μπορή να ανέβη στη σκηνή κι από δεξιά κι από αριστερά.

Αμέσως με την πρώτη συγχορδία ανοίγει η αυλαία και λίγο αργότερα, σύμφωνα με τη μουσική, μπαίνει με

ορμή η Μάρω τρομαγμένη. Στέκεται λίγο, ταλαντεύεται και τέλος ορμάει στο παράθυρο κλάζοντας για τη Μάνα της.

ΜΑΡΩ

Μάνα! Μάνα! Μάνα μη φεύγεις. Γύρνα πίσω.

Φοβάμαι, φοβάμαι μάνα.

Μάνα μου γύρισε στο παιδί σου.

Μάνα! Μάνα μοναχή μη μ' αφήνεις,
είν' έρημο το σπίτι.

Ενύχτωσεμανούλα.

Μανούλα η θάλασσα μουγκρίζει, κ' είμαι μόνη.

Αστράφτει και βροντά και πάνω εκεί ψηλά

μουγκρίζουν τα στοιχειά σαν άγρια θεριά

κ' η θάλασσα βαθεία βουίζει και βογγά.

Φοβάμαι. Φοβάμαι. Μάνα μου γύρισε στο παιδί σου.

Μανούλα μου γλυκειά. Μανούλα μου γλυκειά.

Αχ έφυγε, έφυγε και δε μ' ακούει πια.

Ωιμέ ! Ωιμέ! Δεν είναι πια Θεός για να μ' ακούση.

Ωιμέ! Ωιμέ! Που βρίσκομαι, που είμαι, τι θα γίνω τώρα;

Αχ, Δράκοντα θε νάναι το παλάτι,

και σε λίγο απ' τα κυνήγια του που θα ξαναγυρίση

θ' ακούσω τη φωνή του:

Χοντραίνοντας ψεύτικα τη φωνή της

Κρέας μου μυρίζει ανθρώπινο

Φυσική φωνή

Να πη, και θα παγώσω εγώ.

Ακούγεται στη μουσική, ένας απόμακρος θόρυβος που δυναμώνει.

Αχ έρχεται!

Γονατίζει προς το εσωτερικό του Πύργου.

Δράκοντα είμαι φτωχή, ορφανή μοναχοκόρη.
Λυπήσου με, άσε τη ζωή κ' έχε με σκλάβα.
Δρακοντοβασιλιά γονατίζω μπροστά σου.

Από το βάθος αριστερά μπαίνει σιγά σιγά, σα να σέρονεται, μια μαρμαρωμένη μορφή. Είναι το μαρμαρωμένο βασιλόπουλο.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Είμαι το βασιλόπουλο
που το εμοίρανε η Μοίρα να μαρμαρώση.
Είμαι το βασιλόπουλο που το εμοίρανε η Μοίρα
πώς θάν το σώση μια δυνατή ψυχή από τα ξένα μέρη
να καρτερέση ακοίμητη κι αφόβητη ως που να ξημερώση
και να βγη ο γήλιος.
Είμαι το βασιλίπουλο που το εμοίρανε η μοίρα
πώς θα την πάρη ...

Χάνεται στο βάθος.

*Η Μάρω παρακολουθούσε αρχικά μ' έκσταση κ' ύστερα
ξεπετιέται.*

ΜΑΡΩ

Τι άκουσα! Είναι τάχα αλήθεια ή φαντασία μου;
Ήταν το Βασιλόπουλο το μαρμαρωμένο
κ' εγώ στον πύργο βρίσκομαι το μαγεμένο.
Εγώ μαι τάχα η Μάρω από τα ξένα μέρη
που απόψε ήταν γραφτό ναρθεί να καρτερέση
ακοίμητη κι αφόβητη 'σπου να έβγη ο γήλιος ...
Ναι εγώ μαι η Μάρω και το βασιλόπουλο θαν το πάρω.
Θέλω τα' ότι ξανοίχτει εντός μου νάν το βγάλω.
Θέλω να τραγουδήσω και με τα τραγούδια
μου τα σύγνεφα να λυάσω και στον ουρανό
να στήσω το φεγγάρι ολόγιομο,
και γύρω ν' απλώσω μια λαμπρότατη φωτοχυσία,
κι αφέντισσα έτσι των πνευμάτων των ψαλτάδων
νάν τα καλέσω εδώ και νάν του βαυκαλίσω τον ύπνο του.

Ακούγονται τα πνεύματα που σιγομουρμουρίζουν.

ΜΑΡΩ

Ελάτε πνεύματα ψαλτάδες τώρα. Ελάτε.

Χορός των πνευμάτων των ψαλτάδων.

ΧΟΡΟΣ

Ποια ναι τα μάγια που μας δεσμεύουν
στο κάλεσμά σου πιστά ναρθούμε.
Πετάμε, γυρνούμε, μας κράζουν, μας γυρεύουν
κι εμείς μόνο ακούμε τον Άριελ.
Μην είσαι η Μιράντα;

ΜΑΡΩ

Η Μάρω είμαι και θέ νάμαι πάντα.

ΧΟΡΟΣ

Εδώ έπαιζ' ένας Όμπερον, εδώ και μια Τιτάνια.
Εδώ και μεις απ' την αφάνεια
πριν γύρει στη ζωή ο νεκρός
θα κάνωμ' αδελφή τη Μάρω
για να νικήσωμε το Χάρο.
Και στο χορό μας τώρα. Ομπρός!

Χορεύουν

ΧΟΡΟΣ

Δώστε τα χέρια πάνω στ' αστέρια
τα όντα τα αιθέρια,
ο μάγος ο στίχος, το φως, ο ήχος, λαύρα και ψύχος,
μεσ' τη μαγεία του Γαλαξία λούζεται η Αντρεία.
Κει πέρα κλώθει φως απ' τα σκότη με μάγια η Νιότη.
Ποιος είναι γέρος σ' αυτό το μέρος που παίζει ο Έρω;
Όλο το χρόνο γω ταρταρώνω και μαρμαρώνω.
Μέσα στα χάη δε σταματάει, τότι περνάει
η Ζωή περνά. Ωσαννά, Ωσαννά, Ωσαννά!

*Εξακολουθεί ο χορός, μα καθώς ακούνε τα βήματα της
Λάμιας που ανεβαίνει τα σκαλοπάτια, ξεφωνίζουνε
στριγγά και χάνουνται φοβισμένα.*

*Μέσα σ' ένα κόκκινο σύγνεφο φαίνεται να προχωρεί απ'
τα βάθη του πύργου η γριά Λάμια. – Κοιτάζει ειρωνικά τη
Μάρω.*

ΛΑΜΙΑ

Χα, Χα, Χα!

Δες τα φεύγουν, πάνε. Σαν καπνός σκορπάνε

στο βαρύ μου χνώτο, σαν εγώ με κόπο
ανεβαίνω αυτού του Πύργου τα τραχειά τα σκαλοπάτια.
Μ' αν στο διάβα μου όλοι ευτύς σκορπούν με τρόμο,
συ μονάχα δε φοβάσαι, δεν ψηφάς τη δύναμή μου
και κυττάς με καταφρόνια την αφέντισσα του Πύργου
που του Ρήγα του λεβέντη γιού τόσο σκληρά έχει παιδέψει.
Κι αν ακόμα ήσουν συ μια δυνατή ψυχή
πούρθε να ξενυχτήση και το βασιλόπουλο
ατρόμητη ν' αναστήση.

Μάθε πως μάταια χάνεις κοπέλλα μου
ότι κι αν κάνης γι' αυτόν.

Κι αν ακόμα λαλήσης τον ώριο σκοπό της ζωής,
κι αν ακόμα χορέψης χορό μαγικό
που το νιό θα ξυπνήση σαν ο ήλιος προβάλει
τη νύχτα να διώξη,
στην πλάση το φως του λαμπρό να της δώση,
πάλι αυτός δε θα νοιώσει για σε
τίποτε άλλο από οίχτο η καταφρόνια.

Κι ας φλέγεσαι εσύ απ' αγάπη
σα λαμπάδα που καιει στους Άγιος μπροστά
η σαν πεύκο που του άναψε ξάφνου φωτιά
στα κλαριά του βαρύ τ' αστροπελέκι.
Ήμουν κι εγώ νηά κι όμορφη και χαμηλοβλ επούσα
κι ο Ρήγας ο κύρης του με πλάνεψε – βαρειά τον αγαπού-
σα – μ' αυτός την καταφρόνια του μου ρίχνει και γελά.

Μα ήμουν μάγισσας κόρη εγώ
κ' έγινα Λάμια, κι έγινα στρίγγλα
σκέλεθρο, σκιάχτρο. Σκέβρωσε το κορμί μου
βρώμισαν τα χνώτα μου βαρειά και μαύρισ' η ψυχή μου,
μα το Ρήγα σκληρά τον πλερώνω εγώ
και το γιού του, το φως των ματιών του, καμάρι, ζωή του,
μαζύ με τους δούλους, παλάτια κι αρχόντους,

εγώ μαρμαρώνω, με μάγια τους ζώνω βαρειά, ξωτικά,
και κατάρα σ' όποιον τ' αφηφίσει και το νηό ξαγρυπνήσει.
Κατάρα την αγάπη του ποτέ να μη γνωρίσει.
Άκου τι σου λέω, το καλό σου θέλω.
Τράβα, ν' ανοίξω ευτύς τις πόρτες,
φύγε τι απάνω σου δεν πιάνουν τα μαγικά μου ξόρκια.

ΜΑΡΩ

Όποια και νάσαι συ γρηά Λάμια ή Στρίγγλα
δε σε φοβάμαι, δε σε φοβάμαι και δε φεύγω.
Γρηά Στρίγγλα εδώ είμαι κ' εδώ θα μένω
και το Βασιλόπουλο θ' ανασταίνω.
Και θα χαθή κ' η δύναμή σου
και θε να σβήνουν τα μάγια, θε να λάμψη και πάλι ο
γήλιος, το φως,
τα' είμ' εγώ η νιότη, η νιότη κ' η χαρά,
η νιότη τα φτερά.
Η αγάπη εγώ είμαι και με προσμένει ζωή,
νιάτα πάλι να βρη
λεβέντης που τον δέσμευεν η Αθανασία εδώ.
Μα σε λίγο θα τον δης
στην αγάπη μου να βρη ζωή, ψυχή, φτερά.
Δε σε φοβάμαι εγώ γρηά
μηδέ τα μάγια σου τα ξωτικά.

ΛΑΜΙΑ

Πώς τα λες μικρή κοπέλλα
δε φοβάσαι συ κανένα
μα ταχειά θα δης πώς λόγια
δε σου λέω εγώ τ' αγέρα, και πικρά θα μετανοιώσης
όντας την αγάπη σου του δώσης.

ΜΑΡΩ

Δες τα ξορκάω τώρα εγώ με μάγια το φως
που από τα σκότη κλώθουν τα νιάτα μ' ερωτικά φιλιά.
Δε σε φοβάμαι και σε προστάζω
καπνός να γίνης γρηά, να σβήσης,
τι την αγάπη μου θα δώσω
και δε θα μετανοιώσω.
Πίστεψέ με για το ριζικό μου.

ΛΑΜΙΑ

Τώρα φεύγω και σ' αφήνω,
μόνη με το ριζικό σου μα σε λίγο θα με δης ξανά.

ΜΑΡΩ

Στο καλό κυρά μου, φεύγα πια!
Ενώ φεύγει η Λάμια
Νάτηνε φεύγει, πάει, στα σκότη χάνεται πιά ...
Ήλιος ν' αστράψη το παλάτι μεσ' στα σκότη,
και τον Έρωτα κράζω ναρθή
κι αγάπη να μου φέρη αγάπη,
ν' ανθίσουν και πάλι νέα ζωή,
χαρά και νιάτα στην καρδιά του,
κ' εγώ γι' αυτόν να νοιώσω την αγάπη
την αιώνιαν γι' αυτόν μονάχα.
Έρωτα δράμε! Έρωτα σε καλώ.

Μπαίνει ο Έρωτας μαζί με τα μικρά Ερωτάκια.

*Μιμόδραμα – Ο Έρωτας και τα Ερωτάκια χορεύουν
γύρω στη Μάρω που αυτή φαίνεται να τους προκαλεί να
τη σαϊτέψουν, μα εκείνοι στην πρόκλησή της κατεβάζουνε
τα τόξα τους κ' εξακολουθούνε ειρωνικά το χορό τους.
Τότε αυτή φαίνεται να τους κοροϊδεύει. Εκείνοι σ' ένα*

στρόβιλο γοργό τη σαΐτεύουνε θυμωμένοι και χάνονται,
ενώ η Μάρω πέφτει λιπόθυμη. Από κάτω ακούγεται το
τραγούδι των κουρσάρων, απόμακρο στην αρχή κ' ύστε-
ρα όλο και πλησιέστερα.

ΧΟΡΟΣ ΚΟΥΡΣΑΡΩΝ

Έγια έγια στα κουπιά με καρδιά
φύσ' αγεράκι να πάμε μακριά
για κούρσος τραβάμε,
περνάμε πελάγη με μπόρες κι ανέμους.
Φωτιά τσεκούρι πάντα στον οχτρό!
Κουρσεύω, ξεπαστρεύω τα κάστρα τα παλάτια
και Ρηγάδες και Κυράδες για' σκλάβους τους πουλώ
κι όλα καίω, καταστρέφω
και σα δαίμονας τη φωτιά μου ξαμολάω
στον οχτρό το χριστιανό που τον μισώ.
Έγια μόλα! Έγια μόλα!
Έγια! Τα κουπιά με καρδιά.
Τράβα καράβι για κούρσο στις μπόρες
στα πέλαγα και τους ανέμους,
τρόμο φέρνε στον οχτρό μας.
Όλα κάφτε και ρημάχτε
κι άγρια τους Ρηγάδες, τις Κυράδες
στη σκλαβιά τραβάτε μ' απονιά.
Ο κουρσάρος δε σχωρνά.
Σ' όλους το τσεκούρι κ' η φωτιά.

Α' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Τι αρχοντικό 'ναι αυτό;

Β' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Πλήθος θάχη τα διαμάντια!

Α' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Έτσι ν' αστράφτη μαγικό παλάτι θάνα!

ΦΩΝΗ ΜΙΑΣ ΑΡΑΠΙΝΑΣ

Μένα ν' ανεβάστε πώχω φυλαχτό
κι ότι δω κι ότι ακούσω θα σας το μηνύσω.

Α' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Καλά τα είπε. Που είναι η ανεμόσκαλα;

Β' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Εκεί πέρα.
Σημάδεψε ίσα στο παράθυρο να πέση. Έπιασε!

Α' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Έπιασε!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Έπιασε!

Γ' ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ

Ανέβα γρήγορα να δης τι τρέχει.

*Σε λίγο φαίνεται στο παράθυρο η Αραπίνα.
Κοιτάζει ολόγυρα με θαυμασμό και απορία τη σάλα του
παλατιού.*

ΑΡΑΠΙΝΑ

Τι νάναι αυτό το σπίτι;
Βλέποντας ξάφνου τη λιποθυμισμένη Μάρω
Λες νάναι πεθαμένη ή ζωντανή;
Για καλό και για κακό ας είμαι ασφαλισμένη.

Εκεί πέρα ας μείνη τώρα κλειδωμένη.

Την σηκώνει και την κλείνει πίσω από μια πόρτα στο βάθος. Από κάτω ακούγονται τέσσερις κουρσάροι ανυπόμονοι.

4 ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Χί! Χά! Χά!

Ε! τι γίνεται εκεί πάνω;

Ε! Δε μιλάς;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αδέλφια εδώ δε βλέπω τίποτις κακό,
μα θα πάω πάρα μέσα να δω τι γίνεται.
Μα ως τόσο ας ανέβουν λίγα παλληκάρια
να φυλάξουν, να κυτάξουν
ως να τους φωνάξω αν πρέπει ν' ανεβούνε κι όλοι οι άλλοι
δίχως φόβο και λαχτάρα
μην τους βρη τρομάρα.
Μα κι αν ακόμα κρύβονται στοιχειά,
τελώνια κι άγριοι δράκοι,
θε να σας το κράξω.

*Η Αραπίνα τραβάει στο εσωτερικό του Πύργου.
Σε λίγο πηδάνε από τη βεράντα πρώτα οι τέσσερις κουρσάροι κ' ύστερα διαδοχικά κι άλλοι πολλοί. Κοιτάνε το παλάτι με θαυμασμό κι απορία.*

4 ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Τι παλάτι είναι τούτο,
θάχη πλούσια τα καλούδια.
Βάι, Βάι, Βάι, Βάι.

Κι όμορφες κυράδες θάχη,
μέλι, γλύκα, θάν γεμάτες
που για το χαρέμι κάνουν,
κι άλλες στο παζάρι σκλάβες
και πεσκέσι στους πασάδες.
Χάι, χάι, χάι, χάι.
Θάχη και πολλά διαμάντια,
τζοβαέρια και μπριλάντια,
θε να τα κουρσέψουμε όλα
με μαχαίρι και πιστόλα,
κι όλους όσους μπρος τους βρούμε
μαύρο γαίμα θαν τους πιούμε.
Γλέντι θάχουμε μεγάλο
δίχως άλλο, δίχως άλλο!
'τι ο κουρσάρος σα γλεντάει,
κάστρα, πύργους τους γκρεμάει,
κάστρα πύργους, όλα τα γκρεμάει.
Χάι, χάι, χάι, χάι.

Χορεύουν

ΟΛΟΙ ΟΙ ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Έγια, έγια! Γλέντι και κούρσος
τώρα σε λίγο μέσα δω θ' αρχινά.
Έγια, έγια με χαρά στη φωτιά,
έγια, έγια, για.
Γλέντι, κούρσος τώρα θ' αρχινά
'τι ο κουρσάρος τη φωτιά δε φοβάται
μα γλεντάει και τραβάει μπροστά.
Χάι, χάι, χα. Έγια χα. Χάι, α!

Από το εσωτερικό ακούγεται η φωνή της Αραπίνας και η

βουή του βασιλόπουλου. Ο χορός σπα.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αδέλφια, μπάγκα και στη Μπαρμαπριά τραβάτε,
εδώ της Λάμιας το παλάτι σας προσμένει,
φευγάτε κι απάνω δω κανείς μην ανεβαίνει.

Αχ, μ' άδραξε απ' το πόδι η Λάμια,
εσείς σωθήτε.

Τα δόντια σου τί τ'ακονίζεις στρίγγλα;
Αδέλφια στο καλό και την αδελφή σας μην ξεχνάτε.

*Φοβισμένοι οι κουρσάροι κατρακυλούν απ' τη βεράντα
και χάνονται.*

Το παλάτι ξαναπέφτει στο σκοτάδι.

Σε λίγο ξανακούγεται το τραγούδι τους λυπημένο.

ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Πάμε, πάμε για τη Μπαρμαριά.

Η αδελφή μας, βάι, εχάθη πια.

Πάμε, πάμε πια.

Μπαίνει η Αραπίνα ζωηρή κ' ειρωνική

ΑΡΑΠΙΝΑ

Στο καλό κουτοί κουρσάροι,
για τη Μπαρμαπριά τραβάτε
και πίσω μη γυρνάτε.

Μαύρα αδέλφια κι άραχλα! Δεν ήτανε λάμια,
δράκος, στοιχειό δεν ήταν,
μόνο ήτανε το βασιλόπουλο το μαρμαρωμένο,
και τώρα εγώ θα περιμένω
ως που να βγη ο γήλιος

και το βασιλόπουλο θαν το παίρνω.

Απόμακρη η φωνή των κουρσάρων

ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Πάμε, πάμε για τη Μπαρμαριά.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Και συ κυραδοπούλα ξέγνοιαστη κοιμήσου,
δικός μου θάναι ο νηός που τόσο θα ποθή η καρδιά σου.

ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Πάμε για τη Μπαρμαριά.

*Ακούγεται από μέσα που είναι κλεισμένη η φωνή της
Μάρως, ενώ η Αραπίνα καθισμένη σταυρωτά παρακο-
λουθεί ειρωνικά.*

ΜΑΡΩ

Στης θάλασσας τα βάθη ανθεί το κοράλι,
το μαργαριτάρι,
και στις καρδιάς μου τάνθη τριαντάφυλλο αναθάλει
μ' άλλη περίσα χάρη.

Εντελώς απόμακρα

ΚΟΥΡΣΑΡΟΙ

Έγια, έγια για τη Μπαρμαριά.

ΜΑΡΩ

Αχ, ένα βασιλόπουλο
που εγώ θάν το αναζήσω με αγάπη και λαχτάρα

θαρτή να μου χαρίση της νιότης τη χαρά.
Κοιμάσαι αγαπημένε στην άσπρη μου αγκαλιά
και τα όνειρά μου λένε σε λίγο σαν ξυπνήσης
στα ρόδινα φιλιά μου
στους χτύπους της Καρδιάς μου κ' εσύ θα μ' αγαπήσης.
Ξαφνιασμένη ξεφωνίζει.
Εδώ πως βρέθηκε; Γιατί έκλεισεν η πόρτα;
Άνοιξε γρήγορα,
άνοιξε πόρτα γρήγορα κ' η αυγή ζυγώνει
κ' εγώ τον αγαπητικό μου καρτερώ
και λαχταρώ σαν την ψυχή που αποζητάει το σώμα.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Σα δε βαρυνέσαι στου κουφού την πόρτα βρόντα,
σα δε βαρυνέσαι βρόντα.

ΜΑΡΩ

Μέσα ακούω μια φωνήν αναγελάστρα.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Χα, χα, χα.

ΜΑΡΩ

Σύ ποια είσαι; Τι ζητάς;
Τι θέλεις τέτοιες ώρες;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Να ξημερώση καρτερώ και νάβγη ο γήλιος
γιατί το βασιλόπουλο θέλω νάν το πάρω.

ΜΑΡΩ

Εσύ;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ναι εγώ.

ΜΑΡΩ

Εσύ τον αγαπητικό μου;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Δεν φοβάμαι τις φοβέρες
που μου σέρνεις τώρα εδώ.

ΜΑΡΩ

Την πόρτα με τα νύχια μου θα την ξεσκίσω
κ' εσένα θα σε κοματιάσω όποια και νάσαι.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Πολέμαγε σα δε βαρυνέσαι.
Ακούγεται το βουητό του Βασιλόπουλου.
Να το βασιλόπουλο!

ΜΑΡΩ

Καλέ μου σε καλώ, σε ζητάω.

Το Βασιλόπουλο μπαίνει σερονάμενο

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Είμαι το βασιλόπουλο
που το εμοίρανε η Μοίρα,
σα μαρμαρώνει με τα ηλιοβασιλέματα
να μαρμαρώνει η πόρτα του παλατιού του,
και με το διάβα του ν' ανοίγη
ότι του μποδίζει το πέρασμά του.
Είμαι το Βασιλόπουλο που το εμοίρανε η Μοίρα

να μην τον αγγίζει καμιά ψυχή
πρώτα αν δεν το αναζήσει.

ΜΑΡΩ

Γλυκύτατε αγαπητικέ μου, λατρευτέ μου εσύ,
πώς σε νοιώθω, σε γροικώ,
και μέσ' τα σπλάχνα μου η καρδιά μου σειέται
και λογιάζω πως όλ' η πλάση ανθεί στο πέρασμά σου
και καρτερώ ο Γήλιος να βγη λαμπρός.
Κι αν η Μοίρα τόγραψε για μένα καλέ μου αυτό,
μα εγώ δεξ ξαγρυπνώ,
και δύναμη και νιάτα σου χαρίζω από καρδιά
και καρτερώ νάρθη τώρα ο Γήλιος
η αγάπη κ' η χαρά.

*Η πόρτα που είναι κλεισμένη η Μάρω, καθώς φτάνει
μπρος το Βασιλόπουλο, ανοίγει διάπλατα και το Βασιλό-
πουλο περνάει λυτρώνοντας έτσι τη Μάρω.*

*Τα τελευταία της λόγια η Μάρω τα λέει προχωρώντας
προς το προσκήνιο καθώς ανοίξανε οι πόρτες.*

Η Αραπίνα ορμάει απειλητική προς τη Μάρω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Για το καλό που θέλω σου γρήγορα φύγε απ' εδώ.

ΜΑΡΩ

Εσύ, εσύ η μαύρη αράπισσα
στο νου να βάλης πως με το φως θε να παλέψης;
Την πιάνει.
Γονάτισε και το κεφάλι σου στο χώμα αίμοστο,
στα πόδια μου, προσκύνά!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Άσε με, άσε με!

ΜΑΡΩ

Εδώ γονατισμένη σε θέλω,
προσκύνά με, σκλάβά μου θα σε κάνω
κι αφέντισσά σου αντίλογο ποτέ δε θέλω.

Η αραπίνα γονατιστή προσκυνάει

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αχ, έπρεπε να σε σκοτώσω σαν κοιμόσουν.
Σύ τώρα είσαι κυρά μου.
Κάνε με ότι θέλεις, κάνε με ότι θες.

ΜΑΡΩ

Ε, συ μαύρη και κακή Αράπισσα
που σκύβεις και φιλείς το χώμα που πατώ
το ξαίρω, χίλιες κατάρες θ' αναδεύουν την ψυχή σου
μα δε φοβάμαι, δε φοβάμαι το θυμό σου
κι αναγαλιάζω στο κακό σου,
μαύρη σκλάβά, μαύρη κι άραχλη.
Κοιτάζοντας έξω στο σκοτάδι μια που έχει πια ξαστε-
ρώσει.

Αχ πως αργούνε οι ώρες να περάσουν!
Να η πούλια εκεί αφ' τα μεσοούρανα γυρνάει
και πίσω της τρελλός ο αγαπητικός της
τον πανώριο σκοπό της τραγουδάει,
αχ, στην καρδιά μου τον αχό του πρωτοηχάει
κ' ένα νέο κόσμο μέσα μου γεννάει.
Δεν είμαι εγώ, γλυκύτατε αγαπητικέ μου,
το φως που από τα σκότη πάλι σε φέρνω,

μα είσαι συ σα μάγος ήλιος,
είσαι συ που τα μάτια μου ξανοίγεις
σ' έναν άλλο κόσμο πειό μεστό
όπου οι δυό μας μόνοι θα ζούμε σ' απόσκιο περβόλι
μεθυσμένοι απ' αγάπη και νιάτα ...
Στου παλατιού την άκρη ακούω τη φωνή σου
να τραγουδά τη Μοίρα και το ριζικό σου,
μα τώρα θάρθω γω σιμά σου
σαν ήσκιος καλέ μου θ' ακολουθώ το μίλημά σου.
Βγαίνει σιγά σιγά.
Είμαι λουλούδι
αγάπη του ήλιου του άβγαλτου ακόμα
τάπιαστο χνούδι
πρώτου φιλιού στο στόμα.

*Σβήνει η φωνή της σιγά σιγά.
Η Αραπίνα σηκώνεται ορθή με θυμό και
μαλιστραβιέται.*

ΑΡΑΠΙΝΑ

Α, α, α, μαύρη συμφορά.
Έπρεπε να τηνε πνίξω σαν κοιμόταν.
Ω τι βαρεία συμφορά, α, α, α!
Ποίος να πίστευε το χέρι της σίδερο να ήταν!
Κι' η ματιά της κι ο λόγος μούκαψαν τα ήπατά μου
κ' έγινα σκλάβο.
Α, δε θα το χαρής εσύ το Βασιλόπουλο,
κι αν δεν μπορέσω εσέ ν' αγγίξω,
μα εκείνος δε θα μου γλυτώση απ' τα νύχια.
Και θα σε δω να σέρνεσαι
μπρος του καλού σου το κουφάρι
κι απελπισμένη τα μαλιά σου να μαδάς,

να κλαις, να κλαις,
κι εγώ να πλέχω σε τρανό γλέντι.
Χάι, χάι, χάι! Α, α, α!
Αχ τι βαρεία συμφορά.

*Ακούγεται απ' έξω το τραγούδι της Βασίλισσας των
Άσπρων Νήσων.*

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Α! Α!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ποια νάναι αυτή και τι να θέλη;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Δώδεκα χρόνια περπατώ και το ζητάω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ποιόν να ζητά, ποιόν να τραγουδά;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Κ' η μάγισσα μ' ωδήγησε σ' αυτά δω τα παλάτια.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ίσως τώρα να μπορέσω να γδικηθώ.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Μα είν' η πόρτα μάρμαρο
και σκάλα εδώ δε βλέπω. Α, α!
Πώς ν' ανέβω, πώς να φτάσω,
πάνω νάρθω, νάρθω να σε βρω. Α!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Θάν την ανεβάσω απάνω
κ' έτσι η άλλη δεν το παίρνει πια.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Σα δεν κοιμάσαι Βασιλόπουλο και μ' ακούς
οδήγησέ με πως σ' εσέ να φτάσω ψηλά,
δώδεκα χρόνια περπατώ βουνά, λαγκάδια, δάση.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ναι, μ' αυτήν θαρώ να γδικηθώ, θα δικαιωθώ.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Και τα παπούτσια που φορώ τα σι- τα σιδερένια
ελύσανε στα πόδια μου για σένα.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Θα γδικηθώ μ' αυτή θαρώ.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Πώς ν' ανεβώ, πώς να φτάσω, νάρθω να σε ειδώ;

Η Αραπίνα πετάγεται στη βεράντα.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ανέβα πάνω Χριστιανή. Να μια σκάλα.
Μη σε φοβίζει τίποτε, θα σε βοηθήσω.
Άφοβα πάτα και σε λίγο απάνω θάσαι.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Ο Θεός να στο ξαντιμέψη.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Έτσι καλά πατάς, μη τρέμεις και γλυστρίσης,
κουράγιο, ακόμα λίγο, μη φοβάσαι, Ομπρός!

Φαίνεται στο γείσο της βεράντας πανώρια η Βασίλισσα

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Αχ τι σκοτάδι!
Ποια είσαι συ, τέτοιο καλό μου κάνεις;
Ποτέ μου δε θα το ξεχάσω.
Πες μου ποια είσαι.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Είμαι μια μαύρη σκλάβια μιας κυράς κακίστρωσ που τη
μισώ και ζω για να την καταριέμαι.
Α, καλώς ήρθες χριστιανή, θα με βοηθήσης, κι είναι όχτρι-
σά σου πιο πολύ παρά σε μένα, κι αυτήν σα δεν προλά-
βωμε, σε λίγο το Βασιλόπουλο σαν ξυπνήση από τον μαρ-
μαρένιο του τον ύπνο ταίρι θα την κάνη ευτύς.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Αχ, νάναι αλήθεια!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Μα τώρα πες μου συ πως βρέθεις δώθε και ποια είσαι;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Εγώ η Βασίλισσα των άσπρων νήσων είμαι –
κ' εμέναν ελαχτάριζαν τα βασιλόπουλα
χαμόγελ' απ' τα χείλη μου να πάρουν
και πίσω α' το άρμα μου σερνόντουσαν
λεβέντες παλληκάρια.

Μα εγώ δε γύριζα ποτές να τους χαμογελάσω.
Μόνο ένα Ρηγόπουλο ελαχταρούσα νάχω
που κάποτες επέρασεν απ' το βασιλείό μου
κ' έμειν' αδιάφορο κι ουδ' έστρεψε τα μάτια του σε μένα
κι ούτε είπε σε κανένα γιατί εκείθε διάβη
κ' έφυγε ξάφνου μιαν ημέρα κι ουδ' εφάνη.
Κ' εγώ από τότες άφησα νησιά, πιστούς και πλούτη,
παντού γυρνώ, γι αυτόν ρωτώ,
μα να τον εύρω δεν μπορώ.
Δώδεκα χρόνια περπατώ βουνά και δάση,
τις λάμεις τις ξεγέλασα το δρόμο να μου δείξουν,
τη μια με τα βυζιά που πάνιζε στο φούρνο
τον πέπλο το χρυσό πανιάρα κάνοντάς τον,
και την άλλη πάλι με τη γλώσσα της που σάρωνε
της έκανα καινούριο σάρωμα τα βελουδένια κρόσα,
και τέλος μια μ' ωδήγησε σ' αυτά δω τα παλάτια.
Δώδεκα χρόνια πάνε πια που είδε λεβέντη
μέσα εδώ να μπη, μου λέει αυτή,
μα δεν τον είδε ακόμη να βγη.
Έτσι ήρθα εδώ, ήρθα μην τον βρω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Έρθες δω στο μαγεμένο παλάτι
κ' είναι δω το Βασιλόπουλο το μαρμαρωμένο
που όλη νύχτα τριγυρνάει. Μόνη σου είδες το.

*Μπαίνει το Βασιλόπουλο κι από πίσω του ακλουθάει η
Μάρω.*

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Είμαι το Βασιλόπουλο
που το εμοίρανε η μοίρα να μαρμαρώση.

Είμαι το Βασιλόπουλο που το εμοίρανε η μοίρα
πως θάν' το σώση μια ψυχή που θάρθη από τα ξένα μέρη
να καρτερέση ακοίμητη κι αφόβητη ως που να ξημερώση
και νάβγη ο Γήλιος.

Είμαι το Βασιλόπουλο που το εμοίρανε η μοίρα
πως θα την πάρη.

Το Βασιλόπουλο βγαίνει σιγά σιγά.

ΜΑΡΩ

Ω φως που στην ψυχή μου φέγγεις αγαπημένε,
είσαι για μένα ο κόσμος του πρώτου φιλιού στο στόμα
Στην Αραπίνα

Η μαύρη σκλάβά μου στέκει γονατισμένη
το χώμα των ποδιών μου η σκλάβά να φιλήση.
Στο Βασιλόπουλο.

Αγάπη μου σε ακλουθάω πιστή σκιά σου.
Είμαι λουλούδι, αγάπη του ήλιου τ' άβγαλτου ακόμα
κ' είσαι το φως στα σκότη που λάμπει
κ' είμαι το χνούδι πρώτου φιλιού στο στόμα.

Η Μάρω ακολουθεί το Βασιλόπουλο.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αυτής εγώ είμαι σκλάβά που την καταριέμαι.
Αυτή ναι και το Βασιλόπουλο που θα πάρη.
Στη Μάρω.

Εδώ με αφέντρα μου, πρόσταξέ με,
φιλιώ το χώμα που πατάε
η αφέντισσά μου, το φιλιώ,
φιλιώ το χώμα που πατάς,
ναι φιλιώ το χώμα που πατάς.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Από κοντά μου μην τραβιέσαι.
Τι σκοτάδι, αχ τι σκοτάδι, πώς φοβάμαι ...
Τι σκοτάδια είν' αυτά;
Τι μάγια βλέπω και πως φοβάμαι.
Να φύγω θέλω. Φοβάμαι ...
Αχ τι σκοτάδι. Δεν ονειρεύομαι.
Σύ μαύρη σκλάβα πού είσαι;
Χάμου γιατί έχεις πέσει;
Γιατί φιλάς το χώμα;

Η Αραπίνα σηκώνει φοβισμένη το κεφάλι της και κοιτάει γύρω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Έφυγε; Τώρα θα σου πω. Καλά που δεν σε είδε!
Ούτε η ίδια δεν ξέρω πως μ' ορίζει τόσο,
μα τώρα που η φωνή της δε βροντάει εντός μου
μη φοβάσαι, θα σε βοηθάω.
Αφ' την οργή κι από το μίσος που της έχω
να τη δω θέλω εγώ να σπαρταρά μπροστά μου,
να πονά, να λυσά, κ'εγώ χαρά μεγάλη νάχω.
Χάι, χάι, χάι!
Το Βασιλόπουλο χάρισμά σου ας είναι,
μόνο εκείνη να μην το χαρή να μην το πάρη.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Ποια ναι αυτή η κυρά;
Γιατί να γονατίζεις έτσι;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ποια 'ναι τούτη δεν το ξέρω και δεν το κατέχω.

Ξέρω μόνο πως το βράδυ
με κουρσάρους βγήκαμ' απ' την Μπαρμαριά
να πάμε στα νησιά για κούρσος
κ' είδαμε το παλάτι αυτό
που άστραβε λαμπρό στη σκοτεινιά.
Κι ως φοβήθηκαν μην είναι λάμιες
και στοιχειά και δράκοι απάνω,
ν' ανέβω προστάξανε να δω
και να τους πω αν είναι σιγουριά.
Βρίσκω την κυρά σ' ύπνο νάναι βυθισμένη,
πεθαμένη τη θαρώ και μεσ' στη σκάλα την κλειδώνω
και τη διπλομανταλώνω.
Όμως ξάφνου ανοίγει η πόρτα, βγαίνει εκείνη
και με βιά με κάνει σκλάβα.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Φοβάμαι, φοβάμαι μ' αυτά που λες

ΑΡΑΠΙΝΑ

Μας τ' αφήσουμε αυτά,
ώρα είναι να σκεφτούμε
πως θα γδικηθής σκληρά.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Αχ πως φοβάμαι.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Τι σου συμφέρει την όχτρά μας
να ξολοθρέψωμ' εδώ και ταχειά.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Δεν μπορώ τέτοιο κακό να κάνω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Για το καλό σου εγώ πασιζώ.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Δεν έπιασα μαχαίρι εγώ ποτέ μου.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Μήνα το μαχαίρι εγώ θα σου προτείνω.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Δεν ξαίρω τι μου λες, θέλω να φύγω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Συ σαι που κίνησες απ' τα νησιά σου
και τρουγιρνάς και τον ζητάς στεριά, πελάγη.
Εσύ σαι που ξεγέλασες τις λάμιες όλες;
Εσύ; Όχι δα η Βασίλισσα των άπρων νήσων!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Ναι, εγώ είμ' εκείνη
κι ότι σου είπα πίστεψε είν' αλήθεια.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ναι, τώρα την όχτρισά σου τη λυπάσαι...

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Τα χέρια μου σ' ανθρώπινο αίμα εγώ δε βάφω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Ω την ψυχοπονιάρα που βγήκε στη μάχη.
Για πες μου τους λεβέντες εκείνους
που σέρνωνταν πίσω αφ' τ' άρμα σου δεν τους λυπόσουν;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Δεν τους αγαπούσα αυτούς.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Και την όχτρισά σου την αγαπάς λοιπόν;
Αχ μέσα απ' την αράπικη ψυχή μου.
Ποιος θα μπορέση να ξυπνήση τα μπουριά μου
διψάν για εκδίκηση τα σωθηκά μου
κ' έχουν τα δάχτυλά μου όλην την τέχνη
κρίκος σ' ένα λαιμό να γίνουν και να τον στραγγάλισουν
ποιος θα μου πη το θαύμα εκεί ... πνίξε τον!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Τα μάτια σου στα σκοτάδια αστράβουν
σα γάτας που ποντίκι συντυχαίνει εμπρός της!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Τ' ακούς εσύ; το Βασιλόπουλο θα σου δώσω
αρκεί μονάχα να μου πης σα δης εκείνην
αράπισα στραγγάλισ' την είν' όχτρισά μου.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Ω μη με σφίγγεις τόσο δυνατά,
λυπήσου μου ... Σύ σαι Λάμια.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Το Βασιλόπουλο το θέλεις ή δεν το θες;
Για δες τηνε που ζητάει το βασιλόπουλο
κ' είναι καλή να περπατά σαράντα χρόνια.
Βασίλισσα των άσπρων νήσων.
Γύρνα πίσω γερόντισσα
σακατεμένη στα νησιά σου
το βασιλόπουλο η άφοβη θάν το πάρη.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Συμπάθα με και μη διώχνεις έτσι.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Το ρέγεσαι λοιπόν το Βασιλόπουλο
και πίσω να γυρίσης σπίτι σου δε θέλεις.
Ε τόσο το χειρότερο για σένα.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

ΑΧ τι να κάνω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Να με προστάξης εκεία να πνίξω.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Θα στο προστάξω.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αλλάχ! Αλλάχ! Δός μου το χέρι!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Πάρτο! Πάρτο!

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αλλάζω εγώ Κυρά. Αλλάχ χαρά!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Σε λίγο δεσ φέγγει
και να κει πέρα στην Ανατολή ροδοσταλάζει η αυγή
και σε λίγο το Βασιλόπουλο θαρθή μ' εκείνη πίσω
μα δε θα το χαρή, θα πεθάνη.
Τώρα η ώρα ταχειά δεσ περνά

κ' η αυγή στα νερά λες ανθεί. δεσ πως ανθεί στα νερά
και νάτην πια η Ανατολή φτάνει ντροπαλή
λες παιδούλα μοιάζει και φέρει ροδανθούς και φως.
Δες τα' αστέρια σβένου, τα σκοτάδια φεύγουν ...

Τέλος πρώτου μέρους

ΙΝΤΕΡΜΕΔΙΟ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

*Η Βασίλισσα και η Αραπίνα κρύβονται κάπου μακριά
από το θρόνο του Βασιλόπουλου ενώ σιγά σιγά αρχίζει να
χαράζει η αυγή.*

*Μπαίνει μέσα το Βασιλόπουλο τρικλίζοντας και πίσω του
ακολουθεί η Μάρω ενώ η μαρμαρωμένη ακολουθία αρχί-
ζει σιγά σιγά να ζωντανεύει και να σιγοτραγουδάει μαζί
του το μονότονο σκοπό του.*

ΧΟΡΩΔΙΑ και ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Είμαι (είναι) το Βασιλόπουλο
που το εμοίρανε η μοίρα να μην πεθάνη.
Είμαι (είναι) το Βασιλόπουλο
που το εμοίρανε η μοίρα νάν το έλκη η νιότη,
κι όταν η αγάπη του γερνάει κ' η δύναμή του παύει
να μαρμαρώνη, ως κάποια δυνατή ψυχή να ξαγρυπνήση
και να το τραγουδήση, να το αναστήση.

ΜΑΡΩ

Ήλιε το φως σου απ' την ψυχή μου πέρασε το
και βάλσαμο ζωής απάνω του τώρα άπλωσέ το.
Ήλιε, ώ ήλιε! Ήλιε άκου σε τραγουδάω

ήλιε σε καλώ.

Δες που τα πέπλα μου για σέν' ανοίγω

ήλιε τρανέ, ήλιε Βασιλιά.

Ήλιε δρόμε, και ζωή χάρισέ του.

Ήλιε, ήλιε, δεσ για σε χορεύω, τραγουδώ,

ήλιε λαμπρέ σε χαιρετώ,

έλα, σε καλώ, ρίξε τις αχτίδες σου στη γη

νιάτα και ζωή.

Ήλιε σε προσμένω τώρα εδώ

δεσ πια σε καλώ.

Φέρε μας χαρά

κι άπλωσε το φως σου στα σκοτάδια

να λυθούνε πια τα μάγια

και ν' ανοίξουν της αγάπης

και της νιότης τα μεγάλα τα φτερά.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Νιότη! Νιότη! Χαρά!

ΜΑΡΩ

Έλα σε προσμένω πια το θάμα σου να κάνεις

την ανάσταση να φέρης.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Ήλιε λαμπρέ που σε καλεί

δός μας και πάλι νέα ζωή.

Ήλιε χρυσέ δός μας και πάλι νιάτα χαρά.

ΜΑΡΩ

Έλα, σε κράζω, σε προσμένω με της νιότης τα φτερά

να 'ρθης να λάμψης, χαρά να δώσης,

νέα ζωή κι αγάπη να μας φέρης.

Αγάπη και τα νιάτα που διψάνε τη ζωή να πιουν

Ήλιε, Πύρ' ήλιε

δεσ σε κράζω, σε προσμένω κι όλη πόθο σε καλώ.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Ήλιε, Πύρ' ήλιε,

δεσ σε κράζω, σε προσμένω κι όλος πόθο σε καλώ.

ΜΑΡΩ

Δός μας τώρα πάλι τη Χαρά και τη ζωή

που καρτερούμε όλοι εδώ τώρα από Σε.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Νιάτα, ζωή. Νιάτα, χαρά!

Νιάτα, ζωή. Νιάτα, χαρά!

Νιάτα, χαρά, χαρά!

ΜΑΡΩ

Νιάτα, ζωή, χαρά για μας.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Νιάτα, χαρά και ζωή φέρνεις πάλι σε μας,

νιάτα, ζωή και χαρά.

Τώρα φέρνεις καινούργια ζωή και χαρά

φέρνεις πάλι σε μας.

ΜΑΡΩ

Ζωή κι αγάπη και χαρά.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Θάμα, θάμα!

Δες τον που ξυπνά!

ΧΟΡΩΔΙΑ

Φέρνεις ήλιε νιάτα και χαρά!

Το Βασιλόπουλο ξυπνώντας από το μαρμαρωμένο ύπνο του.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Γήλιε, γήλιε! Πάλι λάμπεις μπρος μου λαμπρός
και μου φέρνεις καινούργια ζωή και χαρά.

ΜΑΡΩ

Σύ 'σαι καλέ μου το φως, σύ μας δίνεις ζωή
κι από σένα κ' εγώ την αγάπη ζητώ.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Ποια είσαι σύ που τα λόγια σου αχούνε
βαθειά στηνκαρδιά μου,
Ποια είσαι σύ που μ' ανέσπερο φως
βλέπω λάμπεις μπροστά μου;
Ποια είσαι σύ που τη νέα μου φέρνεις ζωή και τα νιάτα;
Ποια 'σαι που σπάζεις τα μάγια
και κάνεις ν' ανθούν τα λουλούδια
ν' αναδεύουν τραγούδια,
σύ που χαρίζεις και πάλι χαρά
και καινούργια φτερά;

ΜΑΡΩ

Είμ' η αγάπη κ' είμαι η νιότη κ' είμαι η χαρά
κ' έρχομαι σε σένα με χέρια μυρωμένα
όλη χαρά, όλη φτερά
να τραβήξουμε μαζί για τα ψηλά
τ' απάτητα παλάτια.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Ω, παναιώνια ονειρεμένη
μέσα στο μαρμαρένιον ύπνο μου
σε καλούσα, σε καρτερούσα
κ' ήξερα πως σαν ξυπνούσα
σένα θάβρισκα μπροστά μου
όνειρο και φαντασιά μου.

ΜΑΡΩ

Ναι καλέ μου εγώ είμαι
του ονείρου σου το θάμα
κ' είσαι της καρδιάς μου το κάλεσμα
της ψυχής μου το φτερούγιασμα,
κ' είσαι συ που στις νύχτας τα σκοτάδια
μου χάρισες της αγάπης τη θέρμη,
της αγάπης τη χαρά,
της αγάπης τη φεγγοβολιά.

*Φαίνεται στο βάθος η γρηά Λάμια που πλησιάζει εκεί
που είναι κρυμμένες, τη Βασίλισσα και την Αραπίνα.*

ΜΑΡΩ

Κι είμαι εγώ εκείνη
που με της αγάπης τα μάγια σου ξαναδίνω
τα νιάτα, τη χαρά, τη δύναμη, τη θέρμη της καρδιάς,
κι όμως είμαι μόνο η Μάρω, κ' η Μάρω θάμαι πάντα.
Πάντα για σε η καρδιά μου πιστά θα χτυπά.
Πάντα δική σου, πάντα πιστή σου.
Μόνο για σένα πάλλει η καρδιά μου,
μόνο για σένα πάντα η καρδιά μου
πάντα θα πάλλη θα χτυπά,
ναι θα χτυπά.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Αγάπη, αγάπη, χαρά, χαρά, ζωή.
Αγάπη, αγάπη, μου δίνεις εσύ.
Κ' είσαι συ η κυρά μου, κ' η βασίλισσά μου
πάντα θάσαι συ ναι πάντα δική μου θάσαι κυρά.
Πάντα δικός σου, πάντα πιστός σου.
Μόνο για σένα πάλλει η καρδιά μου,
για σένα μόνο για σένα πάντα η καρδιά μου
πάντα θα πάλλει, θα χτυπά, ναι θα χτυπά.

ΛΑΜΙΑ

Μη μιλάτε εσείς ακόμα
και θα δήτε αυτή σε λίγο εδώ να κλαίει πικρά
ναι πικρά,
τι θα σας σώσω μόνο εγώ, εγώ.
Μη μιλάτε, μη μιλάτε πια.
Μη μιλάτε πια. Σιωπή.
Τώρα σε λίγο θα δης αυτήν που θα κλαίει πικρά,
τώρα θα δης που θα κλαίει, που θα κλαίει πικρά.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Δε μιλάμε και σ' ακούμε
κυρά Λάμια καρτερούμε να μας σώσης μόνο εσύ.
Μη μιλάμε πια, μη μιλάμε πια, μη μιλάμε πια.
Αχ να τήνε δω να κλαίει πικρά;
να κλαίει, να κλαίει, πικρά.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Δόξα χαρά Βασιληά, δόξα στη Μάρω.

Η Λάμια προχωρεί και κόβει τη Χορωδία.

ΛΑΜΙΑ

Με το συμπάθειο αφέντη μου και συ καλή κοπέλλα,
μην τρέχετε δα και τόσο.
Αφέντη Βασιλόπουλο το ξέρεις πόσο πιστά σ' έχω ορμη-
νέψει
άκου με και τώρα, μη βιάζεσαι όρκους να δένεις.
Πούθε κατέχεις το πω σ' αυτήν χρωστάς τη λευτεριά σου;
Για κοίτα δω αφέντη Βασιλόπουλο
κι άλλες δύο κυράδες για σένα ξαγρυπνήσανε,
πονέσανε, πασκίσανε, σε τραγουδίσανε.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Ναρθούνε τώρα δω μπροστά μου νάν τις κρίνω.

ΜΑΡΩ

Ποιες νάναι αυτές;
Η μια είν' η μαύρη σκλάβά μου, την άλλη δεν την ξέρω.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Γω 'μια αφέντη Βασιληά
των άσπρων νήσων η Κυρά.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Των άσπρων νήσων η Κυρά ...

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Κάποτες χρόνια και καιρούς
απ' τα νησιά μου διάβηκες κ' εχάθης.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Των άσπρων νήσων η Κυρά ...

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Και κίνησα και πέρσα
πελάγη και βουνά να σε γυρεύω.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Σαν κάτι να θυμάμαι ...
Κ' ήσουν ωραία, τόσον ωραία!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Και τώρα δω ήρθα και ξαγρύπνησα όλη νύχτα
και σε τραγούδησα και σε ανάστησα,
και τώρα στα πόδια σου πέφτω
και προσμένω την απόφασή σου.

Η Μάρω πετάγεται ξαφνιασμένη και αρπάζει τη Βασίλισσα

ΜΑΡΩ

Είσαι ψεύτρα. Ποια είσαι συ;
Σήκω πάνω. Πώς βρέθης δώθε;
Που είναι η σκλάβά μου;

ΑΡΑΠΙΝΑ

Αφέντρα εδώ στις προσταγές σου.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Κυρά ησυχότερα.
Όλα θάν τα ξεχάσω και θα κρίνω.

ΛΑΜΙΑ

Χι, χι, χι!
Είδες το Βασιλόπουλο πόσο κρίνει στοχαστικά.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Κρίνε μας Βασιλόπουλο, κρίνε μας συ!

ΛΑΜΙΑ

Ξέχασε κι όλες τα όμορφα λόγια πούλεγε
λίγο πριν και τώρα σου μιλάει προσταχτικά.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Κρίνε μας Βασιλόπουλο, κρίνε μας συ!

ΜΑΡΩ

Σώπα συ γρηά στρίγγλα δε σε φοβάμαι,
και συ σήκω απάνω ψεύτρα!
Ποια είσαι συ και πούθε εδώ μας ήρθες;
Θα σε ξεσκίσω,
Το Βασιλόπουλο τις χωρίζει

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Εγώ μιλώ, κάθησ' εκεί να δω τι τρέχει.

ΜΑΡΩ

Για μένα λες τα λόγια τα πικρά;
Μη χ'αθηκαν η δύναμη κ' η νιότη;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Άρχισ' αφέντη μου η φτωχή το παραλόι,
πως τη λυπάμαι μα και τι μπορώ να κάμω;

ΜΑΡΩ

Εσύ να με λυπάσαι εμένα; Δε λες ποια είσαι;
Πες μου ποια είσαι πώχεις με μέλι το κεντρί πασαλειμένο.
Εγώ τις σφήκες τις ποδοπατώ κ' ειδές το.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Έλεος αφέντη μου, στα χέρια σου είν' η ζωή μου.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Πρόσεξε συ! Θέλω να πάψη κάθε λόγος.

ΜΑΡΩ

Αυτή 'ναι η αγάπη σου
κι αυτό 'ναι το ξαντίμεμα για ότι σούχω δώσει;
Και συ γρηά Λάμια το σκοπό σου πετυχαίνεις πάλι
μα δε σε φοβάμαι, κανένα δε φοβάμαι εγώ.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Μην την ακούς αφέντη την καημένη.

ΜΑΡΩ

Κι αυτή τη δολερή με τα φαρμακερά γλυκόλογα
που θέλει τώρα να σε πλανέψη
και την αγάπη σου να μου κλέψη,
τώρα ειδές το, θα την πλερώσω εγώ ακριβά.
Στην Αραπίνα
Σκλάβια μου εσύ
που με κοιτάς με φόβο και με μίσος
άκου, σε προστάζω.
Αυτήν την πλανεύτρα που λέει πως είναι Βασίλισσα
και πως το Βασιλόπουλο αγαπάει
είναι όχτρισά μου, πνίξε την.

Η Αραπίνα φοβισμένη την κοιτάζει αναποφάσιστη.

ΜΑΡΩ

Πνίξε την.

Η Αραπίνα δεν προχωρεί και σταυρώνει τα χέρια.

ΛΑΜΙΑ

Χι, χι, χι! Δεν την πνίγει βλέπεις.

ΑΡΑΠΙΝΑ

Δεν την πνίγω όχι! Κι ας λένε τα χαρτιά.,
δεν την πνίγω.
Γιατί κι αν είμαι σκλάβια σου είμαι κ' εγώ γυναίκα.
Νια 'μαι και γω, νια κι όμορφη.
Κι ας είμαι σκλάβια, κι ας είμαι αράπα!
Κοίτα, κοίτα, κοίτα!
Ανοίγει τα ρούχα της και φαίνεται μισόγυμνη.
Για σένα Βασιλόπουλο τη ζώνη λύνω τη χρυσή
κι αν τραγουδώ, βαθειά πονώ
τι εσέ με μάνια εγώ αγαπώ
κι αυτά τα κάλλη που θωρείς
εσύ μονάχα θα χαρής κι άλλος κανείς.

ΜΑΡΩ

Μαύρη σκλάβια κι άραχλη
τώρα θα δης κ' εσύ κ' εκείνη η δολερή.

Ορμά πάνω στη Βασίλισσα και την Αραπίνα

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Βοήθεια, βοήθεια, Βασιληά μου.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ, ΧΟΡΩΔΙΑ και ΛΑΜΙΑ

Πάψε πια, πάψε πια τρελλή.
Πάψε πια, μη μιλάς! Σώπα, σώπα!
Πάψε πια, είσαι τρελλή, ναι τρελλή!

Σώπα, μη μιλάς τ' είσαι τρελλή!
Θα σε διώξουμ' ευτύς τι μεγάλο κακό θα μας κάνης εδώ.
Φεύγα, φεύγα πια!

ΜΑΡΩ

Δε σας φοβάμαι δειλοί. Μακριά μου, μακριά!
Πίσω τραβάτε, μακριά, μακριά.

*Όλοι σταματούνε σα βλέπουνε τον τυφλό Ρήγα να μπαίνει
με αργά βήματα ακουμπώντας σε μια νέα κοπέλλα.*

ΡΗΓΑΣ

Σταθήτε, φτάνω στην ώρα,
εγώ ο τυφλός Βασιλιάς και πατέρας του.
Φτάνω στην ώρα να προλάβω μεγάλο κακό,
τι τα μάγια της κυράς εδώ σας πέρνουνε
και πάλι τα μυαλά.
Γι' αυτό φωνάζετε, γι' αυτό χτυπιέστε, μανιάζετε
και δε βλέπετε πως ένα είναι το θάμα,
ένα και μοναδικό. Το θάμα της αγάπης.
Κ' εσύ μικρή κοπέλλα
που θαρρετά ξαγρύπνησες στις νύχτες τις βαθειές,
κι απήφισες Λάμιες και στοιχειά,
κ' εσύ μαύρη Αραπίνα, κ' εσύ κυρά των άσπρων νήσων,
κ' οι τρεις με την αγάπη σας
το θάμα κάνατε τούτο το μεγάλο
να δώστε ζωή, νιάτα, χαρά σ' αυτό το Βασιλόπουλο
και σ' όλο αυτό τον κόσμο,
κ' εσένα γρηά που το ξέρω με μισείς απ' όλη σου την ψυχή,
κ' εσένα κάποια αγάπη σούδωσε η δύναμη του μίσους.
Όμως πρέπει δίκαιο νάμαστε.
Απ' όλες τις αγάπες αυτές

είν' η δική σου μικρή κοπέλλα
πούδωσε στο θάμα την ψυχή της
κ' είναι σωστό και δίκιο το Βασιλόπουλο δικό σου νάνα.
μα και συ μαύρη Αραπίνα
καλά έκανες που δεν έβαψες τα χέρια σου στο αίμα
κι ας το λένε τα χαρτιά, μα δεν τόθελε ο τραγουδιστής.
Τράβα ήσυχη στη Μπαρμπαριά σου.
Και συ Βασίλισσα θα βρης σα φτάσης στα νησιά σου
τα παλληκάρια σου και πάλι να πεθαίνουνε
για την αγάπη σου.
Μα τώρα πια ας τελειώνομε
σαν του παληού καιρού τα παραμύθια,
κι ας τραγουδίσωμε όλοι πια
της αγάπης το τραγούδι, της αιώνιας αγάπης,
της αγάπης που ανασταίνει την πλάση,
της αγάπης που ενώνει τους ανθρώπους,
της αγάπης της Μάνας όλου του κόσμου.

ΜΑΡΩ και ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Αγάπη, αγάπη,
σένα τραγουδάμε, προσκυνάμε, σένα βλογάμε.
Σένα, σένα μονάχα, σένα καλούμε, σένα ζητάμε.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Συ μονάχα αγάπη θα νικάς,
θα βασιλεύεις στον κόσμο.

ΛΑΜΙΑ και ΡΗΓΑΣ

Αγάπη νικάς πάντα εσύ.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Αγάπη ανοίγεις μόνη

στους θνητούς τους ουρανούς.
Συ τους χαρίζεις τη ζωή, συ τη χαρά.
Μόνο συ, μόνο συ.

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Μόνο συ αγάπη ανοίγεις
στους θνητούς τους ουρανούς.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Συ το θάμα.

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Συ τα μάγια.
Συ μεσ' τις καρδιές ανθείς εσύ!

ΟΛΟΙ

Δε θέμε πάλι μάνητες, δε θέμε πάλι αμάχες,
αγάπη μόνο ας απλωθεί ν' ανθίση όλη η πλάση.
Δε θέμε πάλι μάνητες, δε θέμε πάλι αμάχες,
αγάπη μέσ' στην πλάση. Αγάπη, αγάπη!

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Σένα υμνούμε, σε τραγουδούμε,
σένα προσκυνούμε, αγάπη σένα καλούμε.
Για σένα μονάχα, για σένα αξίζει να ζούμε
αγάπη στη γης αυτή.
Αγάπη του κόσμου συ μόνη χαρά!

ΧΟΡΩΔΙΑ

Συ σοι το θάμα, συ και τα μάγια
που στις καρδιές μας ανθούν.
Αγάπη, αγάπη!

ΜΑΡΩ και ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ

Σένα αγάπη υμνούμε, τραγουδούμε.

ΜΑΡΩ, ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟ, ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ και ΑΡΑΠΙΝΑ

Σένα καλούμε.

ΧΟΡΩΔΙΑ

Αγάπη! Αγάπη! Αγάπη!

ΟΛΟΙ

Αγάπη! Χαρά! Χαρά!

Βύρων Φιδετζής

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και έκανε τις βασικές του μουσικές σπουδές στο Κρατικό Ωδείο, με το Σόλωνα Μιχαηλίδη (θεωρητικά) και τον Μανώλη Καζαμπάκα (βιολοντσέλο). Το 1975 πήρε Δίπλωμα Βιολοντσέλου από τη Hoch Schule fur Musik της Βιέννης. Παρακολούθησε παράλληλα τη Σχολή Διεύθυνσης του Η. Swarowsky, παίρνοντας δίπλωμα το 1977. Επίσης παρακολούθησε σεμινάρια υπό την καθοδήγηση του Μιλτιάδη Καρούδη και του Otmar Suitner.

Ως σολίστας και Αρχιμουσικός συνεργάστηκε με πολλές ελληνικές και ξένες συμφωνικές ορχήστρες. Συνεργάστηκε για πολλά χρόνια με την Εθνική Λυρική Σκηνή και από το 1985 έως το 1992 ήταν επικεφαλής αρχιμουσικός της Κρατικής Συμφωνικής Ορχήστρας των Ουραλίων και Επίτιμος Προσκεκλημένος Αρχιμουσικός της Συμφωνικής Ορχήστρας του Πάζαρτζικ της Βουλγαρίας. Από το 1991 έως το 1993 υπήρξε καθηγητής στο τμήμα μουσικών σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 1987 είναι μόνιμος αρχιμουσικός της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών. Η Ακαδημία Αθηνών τον τίμησε με το βραβείο Σπύρου Μοτσενίγου. Η συμβολή του στη διάδοση της Ελληνικής Μουσικής (έχει επιμεληθεί περίπου εκατό και εκτελέσει πάνω από διακόσια ελληνικά έργα) αναγνωρίστηκε με την **εκλογή του ως επίτιμου μέλους της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών.**

ντινού Μαΐου, το Φεστιβάλ του Μονπελιέ, τη Φιλαρμονική της Κολωνίας κ.ά. Κυριότεροι ρόλοι που έχει ερμηνεύσει: Ντόννα Άννα και Ντόννα Ελβίρα (*Ντον Τζιοβάννι*, Μότσαρτ), Ηλέκτρα (*Ιδομενέας*, Μότσαρτ), Ελάνη (*Πήτερ Γκράμις*, Μπρίττεν), Νέντα (*Παλιάτσοι*, Λεονκαβάλλο), Ελβίρα (*Ερνάνης*, Βέρντι), Αμέλια (*Σιμόνε Μποκανέγκρα*, Βέρντι), Σαντούσα (*Καβαλερία Ρουσικάνα*, Μασκάνι), Πρώτη Κυρία (*Μαγικός Αυλός*, Μότσαρτ), Ηλέκτρα (*Γυρισμός*, Κουνάδης), Ντεπτόρα (*Ξωτικά Νερά*, Καλομοίρης), Άννα Μπολένα (*Άννα Μπολένα*, Ντονιτσέτι), Ρέα (*Ρέα*, Σαμάρας), Κόμισσα (*Οι γάμοι του Φίγκαρο*, Μότσαρτ), Μπέγκμπικ (*Μαχαγκόννυ*, Βάλ), Μητέρα (*Ο Αμάλ και οι νυχτερινοί επισκέπτες*, Μενότι), Επιστάτρια (*Ηλέκτρα*, Ρ. Στράους), Κέκροπας (στη συναυλιακή παρουσίαση της όπερας του Τσιμαρόζα *Η κτίση των Αθηνών* με την Καμεράτα – Ορχήστρα των Φίλων της Μουσικής, στο Ηρώδειο), Βικλίντα (*Οι Λομβαρδοί στην Πρώτη Σταυροφορία*, Βέρντι), Κυρία Γκρόους (*Το Στρίψιμο της Βίδας*, Μπρίττεν).

Έχει συμμετάσχει σε συναυλίες μουσικής δωματίου και ορατόρια (*Ορατόριο Χριστουγέννων* του Σαιν-Σανς, *Μεσσίας* του Χέντελ, *Ρέκβιεμ* του Μότσαρτ και του Μπραμς, *Κατά Ιωάννη Πάθη* του Μπαχ, *Stabat Mater* του Μποκερίνι και του Περγκολέζι, *Λειτουργία του Νέλσωνος* του Χάυντν, *Ενάτη Συμφωνία* του Μπετόβεν, *Ο αποχαιρετισμός της Ανδρομάχης* του Μπάρομπερ, *Η Μήδεια στην Κόρινθο* του Μάνο, *Τρία τραγούδια* του Καλομοίρη, *Κουαρτέτο για φωνή και έγχορδα* του Σαινπεργκ). Έχει συμπράξει ως σολίστ με μεγάλα και μικρά ορχηστρικά σύνολα (Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, Καμεράτα, Ορχήστρα των Χρωμάτων, Βιρτουόζοι της Πράγας, Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ κ.ά.) έχει δώσει ατομικά ρεσιτάλ και έχει συμμετάσχει σε ραδιοφωνικές, κινηματογραφικές και χοροθεατρικές παραστάσεις.

Σπούδασε κλασικό τραγούδι με την Καίτη Παπαλεξοπούλου στο Εθνικό Ωδείο Αθηνών και με τη Βέρα Ρόζα ως υπότροφο του Ιδρύματος «Μαρία Κάλλας».

Έχει συνεργαστεί με την Εθνική Λυρική Σκηνή, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, το Φεστιβάλ Αθηνών, το Φεστιβάλ Επιδαύρου και το Φεστιβάλ Ναυπλίου, τη «Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα 1997», το Φεστιβάλ του Φλωρε-

Δημήτρης Σιγαλός

Ο τενόρος Δημήτρης Σιγαλός γεννήθηκε στην Αθήνα το 1969. Σπούδασε μονωδία στο Ελληνικό Ωδείο, στην τάξη του Βασίλη Γιαννουλάκου. Τώρα παρακολουθεί μαθήματα Master class με τον διεθνή φήμις μπάσο Γιώργο Παππά. Από το 1998 συμμετέχει σε παραγωγές της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών της «Όπερας δωματίου Αθηνών» της «Πολύμνια».

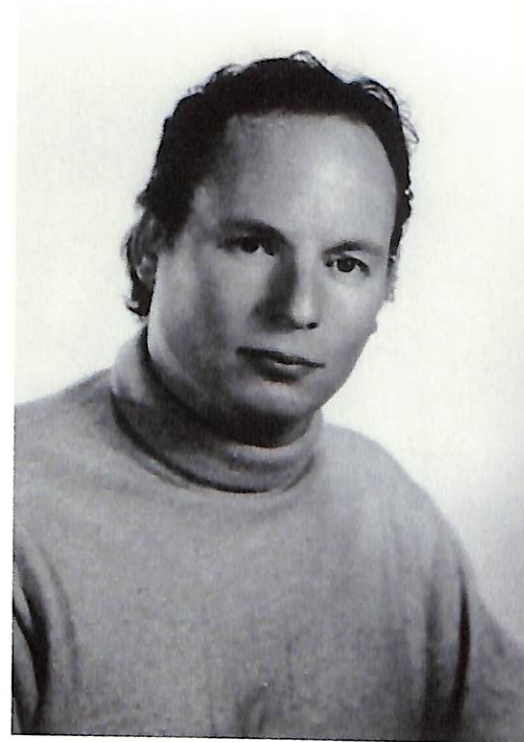
Σημαντικότερα έργα: 1998 *Όπερα του Ζητιάνου* του Τζών Γκαίη με το στούντιο όπερας της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, 1999 *Δραπέτες της Σκακιέρας* του Γιώργου Κουρουπού, *Μάσκα του Κόκκινου* του Δημήτρη Μαραγκόπουλου στην Εθνική Λυρική Σκηνή Πολυνείκη στην όπερα *Αντιγόνη* του Μίκη Θεοδωράκη στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. 2000-01 *Le Docteur Miracle* του Βιζέτ με την Όπερα Δωματίου Αθηνών, *Rita* του Ντονιτσέτι με την «Πολύμνια».

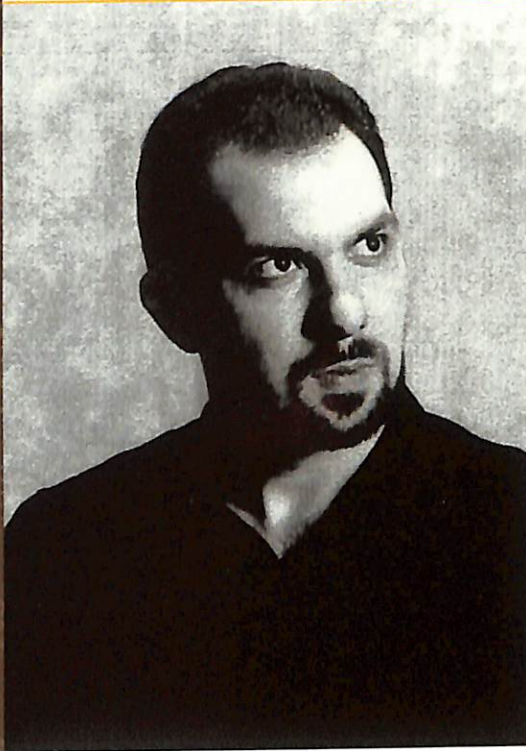
Στις τελευταίες παραγωγές της Εθνικής Λυρικής Σκηνής: *Βάκχο* στην *Αριάδνη στην Νάξο* του Στράους, *Αλεξέι Κυρίλοφ* στην όπερα του Χάρη Βρόντου *Δαιμονισμένοι* σε παγκόσμια πρώτη, ενώ παράλληλα έχει δώσει δείγματα και στην Ελληνική οπερέτα με τα δύο πιο αντιπροσωπευτικά έργα αυτού του είδους: *Απάχηδες των Αθηνών* του Ν. Χατζηαποστόλου στην Εθνική Λυρική Σκηνή, *ο Βαπτιστικός* του Θ. Σακελαροίδη με την Ε.Φ.Ε.Ο.

Στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών 2001, ερμήνευσε τον Ιούλιο στο Ηρώδειο το ρόλο του Πυροβάτη, στην όπερα *Κωνσταντίνος Παλαιολόγος* του Μανώλη Καλομοίρη.

Το Νοέμβριο του 2001 συμμετείχε στο διεθνή διαγωνισμό ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Όπερας της Γης και στον κύκλο του Μίκη Θεοδωράκη *Τα τραγούδια μου* στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών.

Στο πλαίσιο της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας ερμήνευσε τον Πρόβουλο στην καινούργια όπερα του Μίκη Θεοδωράκη *Λυσιστράτη* σε σκηνοθεσία Γιώργου Μιχαηλίδη στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών τον Απρίλιο και στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης το Σεπτέμβριο του 2002.

Ο βαθύφωνος Κωνσταντίνος Κατσάρας γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1975 όπου άρχισε και ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές παίρνοντας πτυχίο αρμονίας και αντίστιξης (τάξη Δ. Αθανασιάδη), δίπλωμα κλασικής κιθάρας (τάξη Φ. Μπαξέ), δίπλωμα τραγουδιού και μελοδραματικής (τάξη Α. Τσάνταλου), με άριστα. Από το 1999

ζει στο Μιλάνο και φοιτά στο κρατικό ίδρυμα «Conservatorio G. Verdi di Milano» στην τάξη τραγουδιού του Delfo Menicucci. Παράλληλα ολοκλήρωσε τις σπουδές του παίρνοντας πτυχίο από την «Accademia di Belle Arte Tadini» στο Μπέργκαμο και από την «Civica Scuola di Musica di Milano» όπου και εμπλούτισε το ρεπερτόριό του με τους μαέστρους - πιανίστες L. Gorla, G. Fornasieri και Ε. Μιχαηλίδου. Έχει παρακολουθήσει σεμινάρια κιθάρας μεταξύ άλλων με τους D. Russel, G. Reichenbach, H. Kappel, C. Trepal και τραγουδιού με τους F. Corelli, A. Khalikov, I. Farina, G. Gabora, B. Giaiotti, M. Casoni, D. Iordakesku.

Στην Ελλάδα έχει ερμηνεύσει τους ρόλους Ζαράστρο στην όπερα *Ο Μαγικός Αυλός*, Σιμόνε στον *Gianni Schicchi*, Ντον Μπαζίλιο στον *Ο Κουρέας της Σεβίλλης* (Κ.Θ.Β.Ε – Όπερα Δωματίου Θεσ/νίκης) και Μαξιμιλιανό στο ορατόριο του Ν. Αστρινίδη *Άγιος Δημήτριος*, στα 36α Δημήτρια. Στην Ιταλία έχει τραγουδήσει στις όπερες *Ριγκολέττο*, *Τραβιάτα*, *Τόσκα*, *Μαντάμ Μπαττεροφλάου*, *Ντον Τζιοβάννι*, στο ορατόριο *Messa op.86* του Beethoven, έχει δώσει ρεσιτάλ σε πόλεις όπως οι: Μιλάνο, Πάρμα, Ιμπέρια, Μπέργκαμο, Μπολόνια και σε αίθουσες όπως οι: Teatro Comunale di Pisa και Sala G. Verdi di Milano.

Τον Ιούνιο του 2001 πρωταγωνίστησε στην 1η παγκόσμια εκτέλεση της όπερας *Dansen* του F. Carlone σε κείμενα του B. Brecht στο Μιλάνο, ερμηνεύοντας τον έναν από τους δύο μοναδικούς ρόλους της όπερας, υπό την διεύθυνση του Paola Volta. Το καλοκαίρι του 2002 σε συνεργασία με την συμφωνική ορχήστρα της Λομβαρδίας, συμμετείχε σε περιοδεία με την όπερα *Ο Κουρέας της Σεβίλλης* στο ρόλο του Ντον Μπαζίλιο. Έχει συνεργαστεί μεταξύ άλλων με τους μαέστρους Β. Φιδετζή, Δ. Αγραφιώτη, Δ. Διαμαντή, Χ. Ηλιάδη, D. Savic, C. Patruno, M. Faelli, Vito Lo Re, M. Penacca και A. Brena.

Βαβάρια Τσαμπαλή

Η σοπράνο Βαβάρια Τσαμπαλή αποφοίτησε από το Ωδείο Πειραιϊκού Συνδέσμου, τάξη μονωδίας της Κούλας Κατσιμαντή. Διακρίθηκε με υποτροφία στο διαγωνισμό «Μαρία Κάλλας» και πήρε δίπλωμα όπερας από την Ανώτατη Μουσική Σχολή της Βιέννης. Επί δέκα χρόνια μόνιμο μέλος σε πολλά θέατρα της Γερμανίας, καθώς και προσκεκλημένη στο Βέλγιο, Γαλλία, Ολλανδία, σε ραδιοφωνικούς σταθμούς και εγγραφές δίσκων. Στην Ελλάδα τραγούδησε με τις Κρατικές Ορχήστρες Αθηνών και Θεσσαλονίκης, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών και είναι σολίστ της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Συνεργάστηκε με γνωστούς μαέστρους όπως οι Λέοπολντ Χάγκερ, Καβαλάρο, Κολιάδο, Ούτε Μουντ, Ρολφ Βάικερ και πρωταγωνίστησε με τους Κ. Πασχάλη, Λ. Σέρα, Στράμερ, Μπέρενς, Μανιγκουέρα, Γκιουζέλεφ, Παλάσιο. Είναι διπλωματούχος της Ανώτατης Μουσικής Σχολής της Βιέννης στη σχολή Όπερας, Λιντ και Ορατορίου.

Η Σοφία Κυανίδου γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε στο Νέο Ωδείο Θεσσαλονίκης (τάξη Βαρβάρας Τσαμπαλή). Από το 1992 συνέχισε τις σπουδές της στην Ανώτατη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης με τους Ε. Καρούσο (τραγούδι), Kurt Equilaz (lied και ορατόριο) και Curt Malm (όπερα). Έχει συνεργαστεί με την Εθνική Λυρική Σκηνή (Αντωνία στα *Παραμύθια* του Χόφμαν, Eclio στην *Αριάδνη στη Νάξο*, Μπιάνκα στο *Μανουέλ Σαλίνας* του Π. Κούκου), με την όπερα δωματίου Αθηνών (Φατίμα στο *Abu Hassau* του Weber) και με το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών στην όπερα του Θ. Μικρούτσικου *Η επιστροφή της Ελένης*. Έχει επίσης συνεργαστεί με το Wiener Opera Theatre (The 2nd Mr. Kong), με το σύνολο Le Monde Classique (Ευρυδίκη στο *Ορφέας και Ευρυδίκη* του J. Fux). Έχει τραγουδήσει την Ντόνα Άννα από το *Ντον Τζιοβάννι* του Μότσαρτ στο Schloss Shonbrum και στο Festspielhaus του St. Poltem. Έχει λάβει μέρος στο φεστιβάλ Δημήτρια, Αθηνών, Δελφών (Ευρυδίκη του G. Peri), *Gaude Mater (Missa Solemnis)* του Μπετόβεν, *Bohemian Autumn* και στο Sanny Festival. Έχει συμπράξει και με την Κρατική Ορχήστρα του Δήμου Θεσσαλονίκης. Έχει εμφανιστεί στο Konzerthaus της Βιέννης (*Δεύτερη Συμφωνία* του Μάλερ). Πήρε το τρίτο βραβείο στο διαγωνισμό Robert Stolz στο Αμβούργο.

Αναστάσιος Λαλούσης

Ο βαρύτονος Αναστάσιος Λαλούσης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1971. σπούδασε Μονωδία-Μελοδραματική στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, στην τάξη της Κατερίνας Καρατζά και αποφοίτησε τον Ιανουάριο του 1999, με άριστα παμψηφεί.

Το Μάιο του 2002 ολοκλήρωσε μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στη Νέα Υόρκη (Juillard School of Music – Manhattan School of Music), με υποτροφία του Ιδρύματος «Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης».

Συμμετείχε σε σεμινάρια με την Gabriella Ravazzi, με θέμα: «Η ερμηνεία της Ιταλικής Όπερας», με τον Ulrich Rademacher στο Lied και Ορατόριο, με τον καθηγητή και διευθυντή ορχήστρας Α. Μπαλτά, με θέμα: «Η εκφραστική δύναμη της Αρμονίας στα έργα φωνητικής μουσικής», καθώς και με τους καθηγητές του μεταπτυχιακού του Spiro Malas και Marlena Malas πάνω στην τεχνική, ερμηνεία και ρεπερτόριο στη Νέα Υόρκη (Chautauqua School of Music).

Το 1996 κέρδισε το Α' βραβείο στο διαγωνισμό «Φίλιππος Νάκας», στη Θεσσαλονίκη, την ίδια χρονιά εκπροσώπησε την Ελλάδα στη συνάντηση των Ωδείων της Μεσογείου (E.C.U.M.) στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

Από την περίοδο του 1995 έως το 2001 συμμετείχε στις όπερες *Prima la musica poi le parole* του Σαλιέρι (Μαέστρο), *Διδώ και Αινείας* του Πουρσέλ (Αινείας), *La serva Padrona* του Περγκολέζι (Uberto), *Il comprimario di Targedi e Clorinda* του Μοντεβέρντι (Targedi), *Il campanello* του Ντονιτσέτι (Enrico), *The Medium* του Μενόττι (Mr. Gobinau), *Όνειρο Θερινής Νυκτός* του Μπρίττεν, *Ο Μαγικός Αυλός* του Μότσαρτ (Parageno), *The telephone* (Ben) του Μενόττι, *Ο Αμάλ και οι νυχτερινοί επισκέπτες* (Mehlior) του Μενόττι, *Gianni Schicchi* του Πουτσίνι (Gianni Schicchi), *Κάρμεν* του Μπιζέ (Escamillo).

Έχει τραγουδήσει σε συμφωνικά έργα ελλήνων συνθετών,

όπως: *Ζημέρωμα* του Δημήτρη Λιάλιου με τη Συμφωνική Ορχήστρα της Πράγας, (στο πλαίσιο των λγ' Δημοσίων, σε πρώτη παγκόσμια εκτέλεση), την τραγωδία του Μανώλη Καλομοίρη *Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος* (Δούκας Νοταράς – Φραντζής) το 1997 με τη Φιλαρμονική Ορχήστρα Robert Schumann και το 2001 στο Ηρώδειο στα πλαίσια του Φεστιβάλ Αθηνών με τη Φιλαρμονική Ορχήστρα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης καθώς και το ορατόριο του Ν. Ασρινίδη *Άγιος Δημήτριος* (Άγιος Δημήτριος) στο πλαίσιο των «λστ' Δημοσίων». Τέλος στο πλαίσιο των συναυλιών του Μεγάλου Μουσικής Αθηνών τραγούδησε τον κύκλο τραγουδιών του Μίκη Θεοδωράκη (*Το τραγούδι του νεκρού αδελφού – Πολιτεία Α, Πολιτεία Β*).

Συμμετείχε επίσης σε συναυλίες μουσικής δωματίου στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Ιδρύθηκε το 1994. Έχει δώσει συναυλίες σε μουσικά κέντρα της Βουλγαρίας και του εξωτερικού και έχει εμφανιστεί σε παραγωγές όπερας στη Γαλλία, στην Ισπανία και στην Ελλάδα. Το ρεπερτόριό της περιλαμβάνει μεγάλα συμφωνικά έργα με χορωδία, όπως το *Ρέκβιεμ* του Βέρντι, η *Συμφωνία της Ανοίξεως* του Μπρίττεν, η *Τρίτη Συμφωνία* του Μάλερ, όπερες των Βέρντι, Πουτσίνι, Ντονιτσέτι, όπερες των Όφενμπαχ και Λέχαρ, μουσική υπόκρουση για ταινίες (*Ο Βασιλιάς των λιονταριών*) κ.ά. Τη χορωδία διευθύνει η Snejina Hristova.

Μαίρη Κωνσταντινίδου

Η Μαίρη Κωνσταντινίδου γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και είναι απόφοιτος του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης των τάξεων πιάνου της κ. Καλαϊτζή και ανώτερων θεωρητικών του κ. Μιμίκου. Σπούδασε διεύθυνση με τους Αγραφιώτη, Erdei, και Timer στην Ελλάδα, Ουγγαρία και Αγγλία αντίστοιχα.

Συνεργάστηκε με τη Λυρική Σκηνή Αθηνών, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, την Όπερα Δωματίου Θεσσαλονίκης, την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης και τη Δημοτική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης. Εκπροσώπησε το Δήμο Θεσσαλονίκης στη Β' Biennale Νέων Καλλιτεχνών στη Βαρκελώνη και έχει ηχογραφήσει στην ΕΡΤ3 και στο Γ' Πρόγραμμα. Έχει εμφανιστεί στην Αμερική και τον Καναδά και σε συναυλίες Μουσικής Δωματίου. Διηύθυνε στη Βουδαπέστη τη «Χορωδία Νέων Ευρώπης», στην Πράγα τη «Silesian Χορωδία», τη «Χορωδία Ραδιοφωνίας» της Στουτγάρδης και τη Χορωδία του Ινστιτούτου Kodaly. Προσκεκλημένη από την Πολιτιστική Πρωτεύουσα «Στοκχόλμη '98», διηύθυνε τη Χορωδία της Ραδιοφωνίας της Στοκχόλμης και τη Χορωδία της Ουψάλα. Κατέκτησε τη β' θέση στο Διεθνή Διαγωνισμό Νέων Μαέστρων Χορωδίας στην Πράγα το 1995.

Διευθύνει τη «Χορωδία Θεσσαλονίκης» από την ίδρυσή της με την οποία κατέκτησε ένα χρυσό, δύο αργυρά και τρία χάλκινα μετάλλια και εμφανίστηκε σε Φεστιβάλ της Ελλάδος και του εξωτερικού. Διευθύνει επίσης τις Χορωδίες «Θερμαϊκός», «Αποφοίτων ΑΝΑΤΟΛΙΑ» και «Μουσικού Κολεγίου».

Η «Χορωδία Θεσσαλονίκης» ιδρύθηκε το 1987 και αποτελείται από σπουδαστές και αποφοίτους ανώτερων και ανώτατων Μουσικών Σχολών. Στο ευρύτατο ρεπερτόριο της περιλαμβάνονται έργα Αναγέννησης, Κλασικής και Ρομαντικής περιόδου, ορατόρια, όπερες, musicals, έργα σύγχρονων ελλήνων και ξένων συνθετών, καθώς και πρώτες εκτελέσεις έργων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Έχει εμφανιστεί κατ' επανάληψη στα «Δημήτρια», στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης και Αθηνών, στο Ηρώδειο, στη Λυρική Σκηνή Αθηνών, στις «Διεθνείς Μουσικές Ημέρες», στο «Ελληνικό Φεστιβάλ» και σε φεστιβάλ άλλων πόλεων της Ελλάδας. Έχει συνεργαστεί με ελληνικές και ξένες Κρατικές Ορχήστρες σε όπερες και ορατόρια. Έχει εμφανιστεί στην Ισπανία, Βιέννη, Ουγγαρία, Πράγα, Ουαλία, Λονδίνο, Φιλανδία, Τουρκία και Ρώμη και έχει τιμηθεί με χρυσά, αργυρά και χάλκινα μετάλλια στους διεθνείς διαγωνισμούς Αθηνών, Λανγκόλεν και Ρώμης αντίστοιχα. Συμμετείχε σε πολλές από τις επίσημες εκδηλώσεις του Οργανισμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας «Θεσσαλονίκη '97» με έργα ρεπερτορίου και έργα σε πρώτη εκτέλεση των Αδάμη, Αστρονίδη, Μπαλτά, Σαμαρά, Καλομοίρη, καθώς και στην τελετή λήξης. Πήρε μέρος στην Πολιτιστική Πρωτεύουσα «Πράγα 2000» με έργα

Τσέχων συνθετών, παρουσία του Petr Eben.

Από το 1993 συμπράττει με τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου Θεσσαλονίκης, ενώ επίσης, έχει συμπράξει με την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, τη Συμφωνική Ορχήστρα της ΕΡΤ, την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών και τις Συμφωνικές Ορχήστρες Πράγας, Σόφιας, Καίμινις, Βεσφαλίας, Ρουμανίας, Ουαλίας και Άγκυρας. Συνεργάστηκε με τη Λυρική Σκηνή, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, την Όπερα Δωματίου Θεσσαλονίκης, το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ Βέροιας, το Μουσείο Βυζαντινών Οργάνων, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Δήμο Θεσσαλονίκης, το Δήμο Αθηνών καθώς και με τους καλλιτέχνες Μ. Θεοδωράκη, Γ. Μαρκόπουλο, Γ. Καζαντζή, G. Bregovic και Z. Prajser.

Το καλοκαίρι του 2001 εμφανίστηκε στο Ηρώδειο συμμετέχοντας στην όπερα *Κωνσταντίνος Παλαιολόγος* του Καλομοίρη, στα πλαίσια του Ελληνικού Φεστιβάλ καθώς και στο Αρχαίο Θέατρο της Εφέσου, ερμηνεύοντας τη *Συμφωνία της Λεβεντιάς* του ίδιου συνθέτη. Το Σεπτέμβριο του 2001 συμμετείχε στην εναρκτήρια συναυλία των Δημητρίων με την 8η Συμφωνία του Mahler. Τη χορωδία από την ίδρυσή της διευθύνει η Μαίρη Κωνσταντινίδου.

New Bulgarian Symphony Orchestra

Η Ορχήστρα αυτή, νέα ως προς τη σύστασή της, αλλά με μεγάλη καλλιτεχνική δραστηριότητα, ιδρύθηκε το 1990 με βάση τη Συμφωνική Ορχήστρα του Πάζαρτζικ και έχει σαν στόχο της την παρουσίαση έργων που λόγω του κλασσικού σχήματος της προαναφερθείσης ορχήστρας θα ήταν αδύνατο να εκτελεστούν. Η Νέα Ορχήστρα μπόρεσε να εκτελέσει έργα μεγάλης ορχηστρικής διανομής από την *Ενάτη Συμφωνία* του Μπετόβεν ως τα *Κάρμινα Μπουράνα* του Κάρλ Ορφ, αλλά και όπερες όπως η *Μποέμ*, η *Μπατερφλάν*, τις όπερες του Σπύρου Σαμαρά και την πρώτη Ελληνική Όπερα του Ν. Χ. Μάντζαρου. Πρόσφατα ηχογράφησε τη μοναδική όπερα του Δημήτρη Μητρόπουλου *Αδελφή Βεατρίκη*.

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΕΡΓΩΝ ΜΑΝΩΛΗ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ**

ΟΠΕΡΑ

Ο Πρωτομάστορας

(1915/29/40)

Πισαρένκο, Μαρτίνοφ, Πουστόβαγια, Ρεσέτνιακ, Μπέσκο,
Κότοβα

Ορχήστρα της Σοβιετικής Κινηματογραφίας – Ακαδημαϊκή
Χορωδία της Σοβιετικής Ραδιοτηλεόρασης

Διεύθυνση: Εμίν Χατσατουριάν

LYRA 9956/57

Το Δαχτυλίδι της Μάνας

(1917/39)

Τερζάκης, Καρβελά, Κορομάντζου, Βουτσίνος, Κουλου-
μπής, Γζένοβα

Φιλαρμονική Ορχήστρα της Σόφιας – Εθνική Χορωδία της
Βουλγαρίας

Διεύθυνση: Γιάννης Δάρας

LYRA 0058/59

ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Μαγιοβότανα

(1914)

Ορχήστρα Tonkünstler

Τραγούδι: Δάφνη Ευαγγελάτου

Διεύθυνση: Μιλτιάδης Καρύδης

LYRA 0060

Ο πραγματευτής

(1920/24)

για σοπράνο και ορχήστρα, σε ποίηση Αγγ. Σικελιανού

Russian State Symphonic Capella

Σοπράνο: Νίνα Καλούτσα

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Στ' Οσίου Λουκά το μοναστήρι

(1920/24)

για αφηγητή και ορχήστρα, σε ποίηση Κωστή Μπαστιά

Russian State Symphonic Capella

Αφήγηση: Εύα Κοταμανίδου

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Συμφωνία Αρ.1 (Της Λεβεντιάς)

(1920/37/52)

Φιλαρμονική Ορχήστρα της Σόφιας – Εθνική Χορωδία της
Βουλγαρίας

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

LYRA 0062

Συμφωνία Αρ.1 (Της Λεβεντιάς)

(1920/37/52)

Ορχήστρα της Αυστριακής Ραδιοφωνίας – Χορωδία του
Ομίλου Τραγουδιστών της Βιέννης

Διεύθυνση: Μιλτιάδης Καρύδης

Koch Schwann Musica Mundi CD 311 110H1

Ραψωδία για πιάνο αρ. 1

(1921)

ενορχήστρωση: Gabriel Pierné (1925)

Russian State Symphonic Capella

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Phormigx 111100

Ραψωδία για πιάνο αρ. 2 (Τραγούδι στη νύχτα)

(1921)

ενορχήστρωση: Βύρων Φιδετζής (1989)

Russian State Symphonic Capella

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Συμφωνία Αρ.2 (Των Ανίδεων και των Καλών Ανθρώπων)

(1931)

Ορχήστρα και Χορωδία της Βουλγαρικής Ραδιοτηλεόρασης

Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής
LYRA 0063

Συμφωνικό Κοντσέρτο για Πιάνο και Ορχήστρα
(1935)

Συμφωνική Ορχήστρα του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας
Πιάνο: Κρινώ Καλομοίρη
Διεύθυνση: Μανώλης Καλομοίρης
LYRA 0074

Μηνάς ο Ρέμπελος κουρσάρος στο Αιγαίο
(1940)

από την ομώνυμη νουβέλα του Κωστή Μπαστιά
Russian State Symphonic Capella
Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

Ο θάνατος της Αντρεϊωμένης
(1943/44/45)

συμφωνικό ποίημα
σε φόρμα μπαλέτου
Russian State Symphonic Capella
Διεύθυνση: Βύρων Φιδετζής

**ΕΡΓΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΔΩΜΑΤΙΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΕΡΓΑ ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ**

Πρελούδιο και φούγκα για δύο πιάνο
(1908)

Μιροσνίκοβα, Μιρόσνικοφ
LYRA 0063

Κουαρτέτο Σα Φαντασία

για άρπα, φλάουτο,
αγγλικό κόρνο και βιόλα
(1921/54)
Κριθάρη, Γαδέδη,
Αργυρόπουλος, Βατικιώτης
LYRA 0063

**Τρίο για πιάνο, βιολί και βιολοντσέλο
σε Φα δίσση ελάσσονα, έργο 22**

(1921)
Ελληνικό Τρίο
LYRA ML 0276
Βραδυνοί Θρύλοι
(1940-1941)
για φωνή και πιάνο
Φωνή: Κική Μορφονιού
Πιάνο: Άρης Γαρουφαλής
EMI CLASSICS 7243 5 67932 2 4

Βραδυνοί Θρύλοι

Βραδυνοί Θρύλοι & Πέρασες

(1940-1946)
Τραγούδι: Μαρκέλα Χατζιάνο
Πιάνο: Δανάη Καρά
LYRA 0065

Κάποια Λογάκια

για φωνή, άρπα και κλαρίνο
(1943)
Καρβελά, Κριθάρη, Γκίνος
LYRA 0065

Σονάτα

(1948)
για βιολί και πιάνο
I CLASSICS 7243 5 67932 2 4

Έργα για Πιάνο και η Αλήθη

Πιάνο: Άρης Γαρουφαλής
Βιολί: Αποστολίδης, Καγκελλάρη
Βιόλα: Βατικιώτης
Τσέλο: Κατσικάκης
Τραγούδι: Χατζιάνο
LYRA ML 0289

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ Αλέξανδρος Μπακατσέλος
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Γεώργιος Πενέλης
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ Στέλιος Νέστωρ
ΤΑΜΙΑΣ Παναγιώτης Μάμαλης
ΜΕΛΗ Γιώργος Αγκάς
Ελένη Αναστασιάδου - Πασσιά
Χρήστος Λαμπράκης
Καλλιόπη Μακρίδου
Άννα Πάντου
Κωνσταντίνος Πυλαρινός

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ Κωνσταντίνος Πυλαρινός
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Γιώργος Αγκάς
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ Καίτη Δαραβίγκα
ΤΑΜΙΑΣ Θωμάς Τρικούκης
ΜΕΛΗ Άσπα Αθανασιάδου
Τερέζα Βαλαλά
Παντελής Κωνσταντινίδης
Χρήστος Λαμπράκης
Αλέξανδρος Μπακατσέλος
Στέλιος Νέστωρ
Δημήτρης Παντερμαλής

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Γεώργιος Παρισάκης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Νίκος Αθηναίος
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Μηλίτσα Χασάπη
ΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Απόστολος Ανδριάς

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΪΑ (επί Προεδρίας Μηνά Τανέ)
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (επί Διοικήσεως Καρατζά)
ΑΚΤΗ ΜΥΡΙΝΑΣ

ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

ΤΙΤΑΝ Α.Ε. (επί Προεδρίας Ανδρέα Κανελλόπουλου)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΚΚΑΣ
ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (επί Προεδρίας Χάρη Σταματόπουλου)
ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΜΠΡΑΚΗΣ
ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε. (επί Προεδρίας Πρόδρομου Εμφιετζόγλου)
ΤΡΑΠΕΖΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (επί Προεδρίας Σπυρίδωνα Κουνιάκη)

ΜΕΓΑΛΟΙ ΛΩΡΗΤΕΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΜΕΝΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (επί Προεδρίας Απόστολου Γενίτσαρη)
ΤΡΑΠΕΖΑ ΧΙΟΥ (Γενικός διευθυντής Ιωάννης Πεχλιβανίδης)

ΛΩΡΗΤΕΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΗΔΥΠΟΛΙΣ (επί Προεδρίας Χρήστου Ζαχόπουλου)
ΑΝΘΗ ΤΟΣΚΑ

25ης Μαρτίου & Παραλία e-mail: ommth@compulink.gr website: www.compulink.gr/ommth